د ١٣٩٦ کال د جزا کود پر بنسټ د اختصاصي جزا حقوق

(٤)

د اشخاصو د حیات او جسمي تمامیت پورې اړوند جرمونه

Crimes against Life and Limbs

چنگاښ ١٣٩٨

ترتیبوونکي: د حقوقو د پراختیا نړیوال سازمان (IDOL)

کابل، افغانستان

وېبپاڼه:www.idlo.int

د دې جزوې په اړه

د دې جزوې ټول اړوند مواد او درج شوي موارد د افغانستان قوانينو سره سم ترتيب او جوړ شوي دي. د افغانستان قوانينو د نوو تعديلاتو سره سم د ډاډ په موخه لازمه ده چې دغه جزوه وخت پر وخت بيا بيا وکتل شي. په دغه جزوه کې هر رنګه جزئی يا ټوليز بدلون د حقوقو د پراختيا نړيوال سازمان (IDLO) پورې اړوند او ځانګړی دی.

ټول هغه مواد چې د دې کتاب منځپانګه جوړوي ستاسی د ګټې اخيستنې او نه سوداګرۍ لپاره دي. د دې موادو طبع او خپرول د حقوقو د پراختيا نړيوال سازمان (IDLO) لپاره محفوظ دي.

کارول شوي قوانین:

١. د افغانستان جزا کود، ١٣٩٦ کال.

٢. د افغانستان مدني قانون، ١٣٥٥ کال.

٣. د عدلي طب قانون، ١٣٨٧ کال.

د موضوعاتو لړلیک

سریزه: ١

لومړی څپرکی

د عمد قتل جرم

لومړی مبحث: قتل او د هغه ډولونه: ٤
لومړی وینا: د قتل تعریف: ٤
دویمه وینا: د قتل ډولونه: ٥
دویم مبحث: د عمد قتل مفهوم: ٦
لومړی وینا: د عمد قتل تعریف: ٦
دویمه وینا: په جزا کود کې د عمد قتل د تعریف تشریح: ٧
درېیم مبحث: د عمد قتل عناصر: ١١
لومړی وینا: د قتل جرم مادي عنصر: ١١
دویمه وینا: د عمد قتل معنوي عنصر: ٢٢
څلورم مبحث: د عمد قتل مجازات: ٢٧
لومړی وینا: د عمد قتل مشدده حالات: ٢٧
دویمه وینا: د مجازاتو د تشدید حالاتو آثار: ٤٤
د لومړي څپرکي پایلیزه: ٤٥

دویم څپرکی

په مړینه د تماموېدو ضرب

سریزه: ٤٨
لومړی مبحث: د ضرب، جرح او په مړینه د تماموېدو ضرب مفهوم: ٤٩
لومړی وینا: د ضرب او جرح تعریف: ٤٩
دویمه وینا: په مړینه د تماموېدو ضرب یا جرح تعریف: ٥٢
دویم مبحث: په مړینه د تماموېدو ضرب یا جرح مادي عنصر: ٥٤
درېیم مبحث: په مړینه د تماموېدو ضرب یا جرح جرم د مرتکب مجازات: ٥٨

د دویم څپرکي پایلیزه: 59

درېیم څپرکی

د خطا قتل جرم

سریزه: ٦٢
لومړی مبحث: د خطا قتل مفهوم: ٦٣
دویم مبحث: د خطا قتل د جرم تشکیلوونکي عناصر: ٦٤
لومړۍ وینا: مادي عنصر: ٦٤
دویمه وینا: معنوي عنصر: ٦٥
درېیم مبحث: د خطا قتل جزا: ٦٩
د درېیم څپرکي پایلیزه: ٧٣

څلورم څپرکی

د جنین اسقاط

لومړی مبحث: د جنین د اسقاط تعریف: ٧٦
دویم مبحث: د جنین د اسقاط جرم متشکله عناصر: ٧٧
لومړۍ وینا: قانوني عنصر: ٧٧
دویمه وینا: د جنین د اسقاط جرم مادي عنصر: ٧٩
درېیمه وینا: د جنین د اسقاط معنوي عنصر: ٨٥
درېیم مبحث: د جنین د اسقاط جرم مجازات: ٨٩
لومړۍ وینا: د جنین د اسقاط جرم عادي او مشدده احوال: ٩٠
دویمه وینا: د جنین د اسقاط په جرم کې له مجازاتو څخه معافیت: ٩٠
د څلورم څپرکي پایلیزه: ٩١

پنځم څپرکی

ضرب یا جرح

سریزه: ٩٥

لومړی مبحث: د جسماني تمامیت (سلامتیا) مفهوم:..٩٦
لومړی وینا: جسماني سلامتیا...٩٦
دویمه وینا: د ضرب او جرح تعریف:..٩٧
درېیمه ونیا: ضررناک او نا وژونکي مواد ورکول:..٩٩
دویم مبحث: د ضرب او جرح د جرم او مضرره موادو د ورکولو ارکان:..........................١٠٣
لومړی وینا: مادي عنصر:..١٠٣
دویمه وینا: معنوي عنصر:...١٠٤
درېیم مبحث: د ضرب یا جرح او د مضرره موادو د ورکړې جرمونو ډولونه: ١٠٦
لومړی وینا: ساده ضرب یا جرح:..١٠٦
دویمه وینا: د ساده ضرب یا جرح مجازات:..١٠٧
درېیمه وینا: ستر ضرب یا جرح:...١٠٧
څلورمه وینا: د ستر ضرب یا جرح مجازات: ١٠٨
پنځمه وینا: د ضررناکو او غیر وژوونکي موادو د ورکړې مجازات:...................................١٠٩
شپږمه وینا: د ضرب او جرح مشدده احوال او د مشدده (احوالو) کیفیتونه:.......................١١٠
اوومه وینا: غیر عمدي ضرب او جرح:..١١٢
اتمه وینا: پر قانون نیوکه:...١١٣
د پنځم څپرکي پایلیزه: ١١٤
اخځلیکونه: ١١٦

د اشخاصو د حیات او جسمي تمامیت پورې اړوند جرمونه

سریزه:

د اشخاصو پر وړاندې جرمونه هغه جرمونه دي چې په مستقیم ډول یوازې د انسانانو شخصي حقوق تر تېري یا ګواښ لاندې راولي. هغه حقوق چې د مجني علیه په شخصیت پورې تړلي دي او د ټولنیز او بشري مقام له امله چې یې لري ، د اقتصادي او مالي راکړې ورکړې د تعامل لاندې نه راځي. دا حقوق د اهمیت له پلوه په درې درجو وېشل کېدلای شي: د حیات حق، د جسم د سلامتیا حق او د عزت او اعتبار مصؤنیت (د انسان معنوي مقام)[1]. د افغانستان د جزا کود لومړی او دویمه برخه او په اووم باب کې له درېیمې برخې څخه یوه برخه او د درېیمې برخې پاتې برخه په اتم باب کې تنظیم شوي دي. د دې جرمونو تقسیم بندي او په جزا کود کې د هغه تسلسل په ځینو مواردو کې له ستونزو څخه خالي نه دي، خو په دې روزنیزو رسالو کې هڅه شوې چې د مبحثونو او د هغوی د ترتیب په تقسیم بندۍ کې هماغه د جزا کود ترتیب رعایت شي څو د زده کړې پروسه په غوره توګه وړاندې لاره شي او له همدې پلوه د روزنیزو رسالو او جزا کود ترمنځ غوره همغږي وجود ولري.

له همدې کبله، په دې لیکنه کې د اشخاصو د حیات او جسمي تمامیت اړوند جرمونه څېړل کېږي.

د اشخاصو حیات او جسمي تمامیت پورې د اړوندو جرمونو موارد د افغانسان د جزا کود په اووم باب کې پېشبیني شوي دي. خو په ادارو کې د موجودو اولویتونو سره سم په دې روزنیزو موادو کې یوازې د دې په مواردو په لاندې ډول بحث کېږي:

لومړی څپرکی: د عمد قتل جرم

دویم څپرکی: په مړینه د تماميدو ضرب یا جرح

[1] - نجیب حسنی، شرح قانون العقوبات: القسم الخاص، ص ٣١٨.

درېیم څپرکی: خطاء قتل

څلورم څپرکی: د جنین سقط

پنځم څپرکی: د ضرب او جرح جرمونه

په هېواد کې د دې جرمونو د پېښېدنې کثرت او هغه مستقیمې منفي اغېزې چې د خلکو پر ژوند یې لري، د هغو مسایلو له جملې څخه دي چې د دې جرمونو په اړه د څېړنې او زده کړې اهمیت را برسېره کوي. سربېره پردې، د حقوقو د علم له پلوه د همدې جرمونو په اړه د جزا حقوقو تر ټولو مهم بحثونه مطرح شوي دي.

لومړی څپرکی

د عمد قتل جرم

موخې:

د دې روزنيزې ناستې په پايله كې به ګډونوال په دې وتوانېږي چې:

١. قتل تعريف او د عمد قتل، خطاء قتل او په مړينه د تمامېدو ضرب تعريف كړي؛
٢. د حيات پيل او پای تشخيص كړي؛
٣. د عمد قتل د جرم عناصر له جزئياتو سره ذكر كړي؛
٤. د فعل په واسطه قتل او د منفي فعل په واسطه قتل د بېلګې په وړاندې كولو سره پرتله كړي؛
٥. په عمد قتل كې د فعل د قصد او د پايلې د قصد ترمنځ توپير وكړي؛
٦. د عمد قتل جزا ذكر كړي.

عنوانونه:

- د عمد قتل تعريف.
- د عمد قتل عناصر.
- د عمد قتل مجازات.

لومړی څپرکی

د عمد قتل جرم

سریزه:

قتل له هغو جرمونو څخه دی چې سابقه یې د ځمکې پر سر د انسان پیدایښت ته ورګرځي. په دې څپرکي کې لومړی په عام شکل د قتل جرم تعریف او د هغه ډولونه بیانېږي (لومړی مبحث) او له هغه څخه وروسته د عمد قتل مفهوم تشریح کېږي (دویم مبحث)، بیا د عمد قتل د جرم عناصر څېړل کېږي (درېیم مبحث) او په پای کې د عمد قتل د جرم مجازات ذکر کېږي (څلورم مبحث).

لومړی مبحث: قتل او د هغه ډولونه:

په دې مبحث کې قتل په عام شکل چې ټول ډولونه یې په بر کې ونیسي، د فقهاوو او حقوقپوهانو له نظره تعریفېږي، بیا د هغه ډولونه د دې څپرکي د راتلونکو مبحثونو لپاره د تمهید په توګه بیانېږي.

لومړۍ وینا: د قتل تعریف:

فقهاوو د قتل په تعریف ویلي دي چې: «**إنه فعل من العباد تزول به الحیاة** [1]»[2]. ژباړه: قتل د یو انسان له هغه اقدام څخه عبارت دی چې د بل انسان د ژوند د سلبولو باعث وګرځي. د افغانستان په جزا قانون (۱۳۵۵) او همدارنګه په جزا کود (۱۳۹٦) کې قتل په عام شکل چې ټول ډولونه یې په بر کې ونیسي، تعریف شوی نه دی[3]. د عرفي حقوقو په نظامونو کې د قتل په تعریف کې ویل شوي دي چې **قتل "د بل**

---

[1] - حرف **"الف و لام"** در واژهٔ "الحیاة" ال هغه عهد دی چې د ځانګړي حیات معنی ورکوي یعنې د بل انسان حیات.

[2] - عبد القادر عودة، التشریع الجنائي الإسلامي مقارنا بالقانون الوضعي، منقول عن (تکملة فتح القدیر) ص: ٢٤٤.

[3] - د یادونې وړ ده چې د جزا کود د قتل ډولونو څخه ځینې یې په صراحت سره تعریف کړي، لکه عمد قتل (د ٥٤٦مې مادې ۱ فقره) او ځینې یې ضمناً تعریف کړي، لکه د خطا قتل (۵۵۴مه ماده).

انسان په حیات له داسې تجاوز څخه عبارت دی چې د هغه په مړینه تمام شي"[١] . په دې تعریف کې د قتل ټول ډولونه په بر کې نیول کېږي او د قتل عمومي عناصر چې د قتل په ټولو ډولونو کې باید شتون ولري، مشخصوي. په دې عناصرو کې لاندې ټکي شاملېږي:

الف: مادي عنصر:

١. فعل: د غیر پر حیات له تېري څخه عبارت دی؛
٢. د فعل موضوع: له ژوندي انسان څخه عبارت ده؛
٣. د فعل پایله: د تېري په پایله کې د مړینې له پېښېدو څخه عبارت ده.
٤. د فعل او پایلې ترمنځ د سببیت اړیکې شتون.

ب: معنوي عنصر:

په پورته تعریف کې د تېري عمدي والي ته اشاره نه ده شوې. له همدې کبله، دا تعریف عمد قتل او خطا قتل دواړه په بر کې نیسي. دا عناصر د عمد قتل ترڅنګ د دې څپرکي په درېیم مبحث کې په تفصیل سره څېړل کېږي.

دویمه وینا: د قتل ډولونه:

د نورو د تېري په پایله کې د انسان مړینه بېلابېل ډولونه لري: ځیني وخت په عمدي ډول اقع کېږي او ځیني وخت د خطا په توګه او ځیني وخت هم متجاوز شخص یوازې د بل جرم نیت لري[٢]، خو د هغه د توقع برخلاف مجني علیه مړ کېږي. لکه څرنګه چې لیدل کېږي، دا درې ډوله مړینه د معنوي عنصر په نسبت له یو بل سره توپیر مومي، ځکه چې مادي عنصر د قتل په ټولو ډولونو کې مشترک او یو شان دی. د یادونې وړ ده چې د قتل په جرمونو کې یوازې عمد قتل او خطا قتل شاملېږي، په مړینه تمامېدونکی

[١]- محمود نجیب حسني، شرح قانون العقوبات، القسم الخاص،ص: ٣٢٠.

[٢] - لکه په مړینه د تمامېدو ضرب او جرح، او په مړینه د تمامېدو جنسي تېری او داسې نور.

ضرب، ځکه چې د قتل جرم د حيات پر حق تېری دی، خو په مړينه د تماميدو ضرب په مستقيم ډول د حيات پر حق تېری نه دی، بلکه د جسمي تماميت د سلامتيا پر حق تېری دی چې د حيات د حق په سلبېدلو تماميږي[1]. له همدې کبله، د قتل جرم د قانون له نظره يوازې په عمد قتل (۵۴۶ - ۵۴۷ مادې) او خطا قتل (۵۵۴ - ۵۵٦ مادې) باندې د وېشلو وړ دی[2]. په دې څپرکي کې د عمد قتل تعريف، عناصر او مجازات څېړل کېږي، خو د خطا قتل حکمونه د دې کتاب په درېيم څپرکي کې بيانېږي.

دويم مبحث: د عمد قتل مفهوم:

په دې مبحث کې عمد قتل د افغانستان د جزا کود سره سم تعريف، تشريح او د حقوقپوهانو له تعريفونو سره پرتله کېږي.

لومړی وينا: د عمد قتل تعريف:

د جزا د ۵۴٦مې مادې له (۱) فقرې سره سم " **عمد قتل د قتل د قصد په لرلو سره د بل ژوندي شخص د حيات له منځه وړلو څخه عبارت دی**".

حقوقپوهان د عمد قتل په تعريف کې ويلي دي: "عمد قتل له **قانوني عمدي جواز پرته** په داسې ډول د يو انسان له کړنې څخه عبارت دی چې د بل په مړينې تمامه شي"[3]. په بل تعريف کې راغلي دي چې عمد

---

[1] - أحمد فتحي سرور، الوسيط في شرح قانون العقوبات «القسم الخاص» الكتاب الثاني ص:۲۱.

[2] - د احنافو په فقه کې د عمد قتل او خطا قتل سربېره د قتل درې نور ډولونه هم شتون لري: شبه عمد قتل، بالتسبيب قتل او د خطا مجرا جاري قتل. د حقوقو له پلوه، د شبه عمد قتل له احوالو سره سم ځيني وختونه د عمد قتل په کټگورۍ کې او ځيني وختونه په مړينه د تماميدو ضرب کې نيول کېږي. خو بالتسبيت قتل له احوالو سره سم ځيني وخت په عمد قتل او ځيني وخت په خطا قتل کې دسته بندي کېږي، ولې د خطا مجرا جاري قتل د قانون له پلوه د قتل د ډولونو له ډلې نه شمېرل کېږي، ځکه چې دا ډول قتل د غير ارادي اعمالو په پايله کې را پېښېږي او په حقوقو کې کُلي قاعده دا ده چې دا ټول اعمال جرم نه پېژندل کېږي.

[3] - ايرج گلدوزيان بايسته هاى حقوق جزاى اختصاصى، ص:۱۰.

قتل عبارت دی له " په داسې ډول **د حق له وجهې** پرته د بل شخص د حیات سلبولو په قصد د انسان فعل یا د فعل ترک چې د هغه په مړینه تمام شي"[١].

د پورته تعریفونو په پرتله کولو سره لیدل کیږي چې د افغانستان په جزا کود کې "له قانوني جواز پرته" قید ذکر شوی نه دی. باید یادونه وشي چې دا قید خورا مهم دی او باید په نظر کې ونیول شي څو د حیات سلبولو قانوني حالات د قتل جرم له مفهوم څخه وباسل شي، لکه د مؤظف مسوؤل له خوا د اعدام د حکم ترسره کول او یا د مشروع دفاع په حالت کې قتل او یا قصاص او داسې نور. بل توپیر یې دا دی چې په وروستي تعریف کې امتناعي قتل ته په صراحت سره اشاره شوې ده، په داسې حال کې چې د هغه نور تعریفونه ضمناً په بر کې لري.

دویمه وینا: په جزا کود کې د عمد قتل د تعریف تشریح:

په جزا کود کې د قتل تعریف لاندې اجزاوې لري: ١) د حیات له منځه وړل؛ ٢) شخص؛ ٣) ژوندی؛ ٤) بل شخص؛ ٥) د قتل قصد درلودل. له دې اجزاوؤ څخه هر یو یې په لاندې ډول تشریح کیږي.

١) د حیات له منځه وړل:

د حیات تعریف:[٢] حیات هغه حالت چې د انسان د بدن غړي خپلې دندې له طبیعي قوانینو سره سم پر مخ وړي[٣].

د حیات پیل: د حیات د پیل په اړه فقهاء او د حقوقو متخصصین دوه نظرونه لري: ځیني د ولادت پیل د حیات پیل ګڼي او ځیني نور یې د هغه پای[٤]. د مدني قانون د ٣٦ مې مادې لومړۍ فقره د انسان د شخصیت په اړه د خبرو پرمهال د ولادت تکمیل یې د انسان د شخصیت د پیل سر ګڼلی دی: "(١)د انسان

[١] - ماهر عبد شويش الدرة، شرح قانون العقوبات: القسم الخاص، ص: ١٣٠.

[٢]- د افغانستان قوانینو حیات او مړینه تعریف کړي نه دي. له همدې کبله، د حیات پیل او پای له هغه اهمیت سره چې د حقوقو په معاصره نړۍ کې یې لري، په قوانینو کې مشخص شوي نه دي.

[٣] - نجيب حسني، شرح قانون العقوبات: القسم الخاص، ص: ٣٢١.

[٤] - ماهر عبد شويش الدرة، شرح قانون العقوبات: القسم الخاص، ص: ١٣١.

شخصيت د هغه د **پوره ولادت** سره په دې شرط چې ژوندی وزېږېږي، شروع کېږي او په مرګ پای ته رسېږي." د افغانستان په قوانينو کې هغه متن چې د حيات پيل او پای په صراحت سره مشخص کړي، شتون نه لري.

د حيات پای: د انسان حيات د هغه د وروستي نفس په وتلو سره بشپړېږي[١]. له مشهورې نظريې سره سم دا حالت هغه وخت رامنځته کېږي چې د انسان د بدن د حياتي سيستمونو ټولې دندې په بشپړ او نه راګرځېدنکي ډول ودرېږي[٢]. په تېرو وختونو کې د زړه د ضربان ودرېدل او د تنفس ودرېدل د مړينې نښه ګڼل کېده او دا ودرېدنه به په څو دقيقو کې د مغز د سلونو په مړينه هم تمامېده[٣]. خو په اوسني عصر کې ميسره ده چې د هغه د مغزو، تنفس او د زړه ضربان د مړينې سربېره د ځانګړو ماشين آلاتو له لارې او په ځانګړو شرايطو کې يې بېرته فعاليت ته ادامه ورکوي. هغه حالت چې د "دماغي مړينې" يا "مغزي مړينې" په نوم يادېږي، په دې حالت کې ماغزو ته وينه نه رسېږي او په پايله کې يې د ماغزو سلولونه له منځه ځي. نو اخته شخص له کوما حالت سره مخ کېږي او هيڅ ډول حرکت، درک او يا احساس نه لري او يوازې د ماشين له لارې تنفس کوي او زړه يې درزېږي او تر ټولو مهمه دا ده چې د هغه طبيعي حيات د بېرته راګرځېدو وړ نه وي[٤]. د نړۍ د ډېرو هېوادو قوانينو صراحتاً او ضمناً دا حالت مرګ ګڼلی دی او په دې اړه د تأکيد په موخه چې آيا د ناروغ مغز په واقعي ډول مړه دي يا نه، نو ډېر معيارونه او شرطونه يې ورته وضع کړي چې ډاکټران بايد هغه و ارزوي څو له هغو ناروغانو سره چې د کوما حالت ته تللي او د ښه والي امکان يې وي، د مړو معامله ونه کړي او د دوی طبي ماشين آلات بايد قطع نه شي[٥]. له همدې کبله د مغزي مړينې له ثابتېدلو څخه وروسته ناروغ مړی شمېرل کېږي او له همدې پلوه له ناروغ څخه د تنفس

---

[١] - نجيب حسني، شرح قانون العقوبات: القسم الخاص، ص: ٣٢٤.

[٢] - Steven Laureys, Death, unconsciousness and the brain, (٢٠٠٥) Nature Reviews Neuroscience, Volume ٦, p. ٨٩٩-٩٠٩.
برای مزيد معلومات در اين خصوص مراجعه شود به گزارش تحقيقی مفصل تقديم شده به کانگرس و دولت آيالات متحده آمريکا تحت عنوان:
Defining Death: A Report on the Medical, Legal and Ethical Issues in the Determination of Death, July ١٩٨١.

[٣]- واين آر، لفيو سببيت و قتل در نظام کيفری ايالات متحده آمريکا، ترجمه آقايی نيا؛ حسين ص:١٠٠به نقل از١٩٨٠ IN re Bowman

[٤] - توکلی، محمد مهدی، مرگ مغزی از منظر حقوق اسلامی، فصلنامه حقوق پزشکی، سال سوم، شماره نهم، ١٣٨٨ ص ٦٣-٨٨؛

[٥] - مراجعه دې وشي: عباس نعيم عبد الجليل، الطبيعة القانونية للموت الدماغي في القانون العراقي مقارناً بالقانون الأمريكي والمصري، صص ١٤-١٦.

د آلې لرې کول چې د هغه د تنفس قطع کېدو او د زړه د ضربان ودرېدلو باعث وګرځي، قتل نه ګڼل کېږي. همدارنګه په هغو هېوادونو کې د بدن د غړو لېږد په کې قانوني دی، نورو ته د ناروغ د بدن د غړو لېږد په همدې مرحله کې صورت نیسي او جرم نه ګڼل کېږي.

د افغانستان په قوانینو کې مړینه تعریف شوې نه ده او په ځانګړي توګه د هغه شخص د بدن د غړو لېږد په اړه چې د مغزي مړینې په حالت کې قرار لري، هیڅ صریح حکم شتون نه لري. د عدلي طب قانون (۱۳۸۷) د ۲۲مې مادې د لومړۍ فقرې په ۴ بند کې یوازې تصریح شوې ده چې د مړ شوي شخص د جسد په ځانګړو معایناتو کې دا مورد هم شامل دی " د هغو ټولو غړو او نسجونو فهرست چې د مړي له وصیت سره سم د علمي، تعلیمي او خدماتي مقاصدو لپاره د غړو د پیوند په موخه اخیستل کېږي، د مرسل الیه مرجع په ذکر کولو سره".

(۱) لومړی فعالیت

فرضي قضیه:

د طبیب د خطا په پایله کې د زېږون پرمهال جنین (د زېږون د دردونو له پیل وروسته او د مور له بطن څخه په بشپړ ډول د جنین له باسلو څخه وړاندې) مري. د طفل د والدینو د شکایت په پایله کې څارنوال د طبیب پر وړاندې دعوای اقامه کوي او هغه په خطا قتل تورنوي. خو د طبیب مدافع وکیل د طبیب د خطا په منلو سره مدعي کېږي چې د هغه مؤکل په هیڅ جرم مرتکب شوی نه دی، ځکه چې د جنین د سقط جرم عمدي جرم دی او د خطا شکل نه لري او له هغه ځایه چې طفل په بشپړ ډول زېږېدلی نه وي، د ژوندي شخص صفت نه غوره کوي، نو د هغه مړینه قتل نه شمېرل کېږي او له همدې پلوه د خطا قتل ځانګړنه هم په دې قضیه کې صدق نه کوي. خو څارنوال استدلال کوي چې د زېږون د دردونو پیل او د مور له بطن څخه د باسلو په منظور د جنین تحرکات له مور څخه د جلا کېدلو په لور د جنین د حرکت نښه ده او په دې مرحله کې انسان د قانون ملاتړ ته ډېره اړتیا لري، نو دا حادثه قتل شمېرل کېږي.

پوښتنه: خپل نظر د مدافع وکیل او څارنوال د استدلال پر وړاندې مطرح کړئ.

٢) شخص: په دې قید سره نباتات، حیوانات او حتی جنین د دې مادې له مصداق څخه باسل کېږي. ځکه چې جنین شخص نه دی. که څه هم جنین حیات لري خو د هغه حیات د هغه شخص له حیات سره چې زېږېدلی دی، توپیر لري. ځکه چې د هغه حیات احتمالي دی نه یقیني، تړلی دی نه مستقل. له همدې امله د زېږول شوي شخص د حیات په بنسټ لږ قانوني ملاتړ لري. د بېلګې په ډول، د مور د ژوند ژغورلو په موخه هغه پای ته رسول کېږي، یوازې د هغه عمدي سقط جرم انګاري شوی دی. خو د خطا سقط یا د ضرب او یا جرح په پایله کې د زیان په څېر نورې سرغړونې جرم انګاري شوې دي. ډېری حقوقپوهان د شخص د کلمې پر ځای د "انسان" اصطلاح کاروي، ځکه چې شخص حکمي اشخاص هم په بر کې نیسي او د هغوی منحلول قتل نه ګڼل کېږي.

٣) ژوندی: دا قید مړ شوي اشخاص د دې مادې له مصداق څخه باسي. له همدې کبله، په مړ شوي جسم د هغه د وژلو په نیت تېری د قتل جرم نه ګڼل کېږي، بلکه په جزا کود کې مستحیل (ناممکن) جرم دی. د یادونې وړ ده چې که چېرې دا قید نه وي، نو هیڅ ستونزه نشته، ځکه چې د "شخص" قید چې وړاندې ذکر شو، بسنه کوي او پر مړه شوو باندې اطلاق نه کېږي. لکه څرنګه چې وړاندې واضح کړل شو چې د انسان شخصیت د هغه په مړینې سره تمامېږي.

٤) بل شخص: دا قید ځانوژنه د عمد قتل له مفهوم څخه باسي.

٥) د قتل د قصد درلودل: دا قید د خطا قتل او په مړینه د تمامېدو ضرب له تعریف څخه باسي. ځکه چې دا دواړه د مجني علیه د وژلو نیت نه لري.

(٢) دویم فعالیت

فرضي قضیه: شخص خپل موټر په سرعت سره په هغه جاده کې چلوي چېرته چې یو شمېر ښځې د خپلو حقونو په موخه مظاهره کوي. ورته ویل کېږي چې ښځه ټپي او مړه نه کړي، خو موټر چلوونکی د هغو جنسيتي تعصباتو په سبب چې له مظاهره کوونکو سره یې لري، دغه خبرداری ته پام نه کوي او خپل

سرعت ته ادامه ورکوي او یوه مېرمن د هغه له موټر سره د ټکر په پایله کې مري. ستاسو له نظره، د موټر چلوونکي جرمي مسؤلیت څه دی؟ خطا قتل یا په مړینه د تمامېدو ضرب او یا عمد قتل؟

درېیم مبحث: د عمد قتل عناصر:

د عمد قتل د جرم عناصر له مادي عنصر (کړنه، موضوع، پایله او د سببیت اړیکه)، معنوي عنصر (علم او اراده) او قانوني عنصر څخه عبارت دي. له هغه ځایه چې قانوني عنصر ضمناً بیانېږي، په راتلونکو کرښو کې یوازې د عمل قتل د جرم د مادي او معنوي عناصرو په اړه بحث صورت نیسي.

لومړی وینا: د قتل جرم مادي عنصر:

د قتل جرم په مادي عنصر کې: ۱- مجرمان کړنه (فعل/د فعل ترک)، ۲- د فعل ځای، ۳- پایله او ٤- د سببیت اړیکه شاملېږي چې هر یو یې په جلا مطالبو کې تشریح کېږي.

لومړی مطلب: مجرمانه کړنه:

جرمي کړنه په هغه امر له اقدام څخه عبارت ده چې جزایي قوانینو هغه منع کړی دی[1]. د قتل په جرم کې جرمي کړنه د انسان پر حیات له تېري او د هغه له سلبولو څخه عبارت ده. دا کړنه کېدلای شي چې په مثبت او یا منفي ډول ترسره شي، کېدلای شي چې په مستقیم یا نا مستقیم ډول صورت ونیسي، همدارنګه کېدلای شي چې د وسیلې په کارولو سره ارتکاب شي او یا له هغه پرته. لاندې دا شکلونه په مختصر ډول تشریح کېږي:

[1]- صدر توحید خانه، محمد صص ۹۷-۹۸.

الف: مثبته کړنه:

مثبته کړنه د فعل له ترسره کولو څخه عبارت ده او فعل د انسان د غړي له هغه ارادي حرکت څخه عبارت دی چې اقوال هم په بر کې نیسي لکه تهدید او داسې نور[١]. نو د مثبتې کړنې په پایله کې قتل د انسان له هغه ارادي حرکت څخه عبارت دی چې د بل د حیات په سلبولو تمامېږي لکه په چاقو، یا مرمۍ، یا زهرو، یا خفه کولو، یا غرقولو او داسې نورو سره د بل وژل.

ب: منفي کړنه (د فعل ترک او یا امتناع):

منفي کړنه د یو داسې فعل له ترسره کولو څخه عبارت ده چې د هغه قانوني او یا قراردادي مکلفیت دی[٢]. په دې اړه چې آیا د فعل د ترک (امتناع) له لارې د قتل د رامنځته کېدو امکان شته یا نه؟ د فرانسې د جزا په پخواني حقوقو کې په دې باور وؤ چې د قتل په ترک سره هم رامنځته کېږي او د فعل ترک کوونکی له دې لارې د مجازاتو وړ دی، خو د فرانسې په نوي حقوقو کې د پخواني چلند برعکس تمایل دی. د مصر په حقوقو کې هم د فرانسې په څېر په دې اړه ثابت چلند وجود نه لري. لکه څرنګه چې په ورته مورد کې د عمد قتل په تور کې د جنایاتو محکمې د هغې مور چې د ماشوم له زېږېدنې وروسته یې هغه پرېښود او په پایله کې د هغه په مړینه تمام شو؛ په دې استدلال سره چې د نوي زېږېدلي ماشوم مور د هغه ایجابي عمل چې له هغه څخه د قتل قصد وپېژندل شي، مرتکب شوې نه ده، د برائت حکم صادر کړ. وروسته همدې مورد ته ورته، سترې محکمې په هغه مورد کې چې شخص د داسې ضربې په واردولو سره چې د مجني علیه د ناتوانه کولو سبب شوې وه او وروسته یې هغه د ژوند له امکاناتو څخه لرې په یو ځای کې پرېښی وؤ؛ عمد قتل وشمېره او د تورن محکومیت ته یې حکم صادر کړ او پایله یې مباشرتاً د فاعل عمل ته منتسبه وګڼله »[٣]. لیدل کېږي چې په دواړو حقوقي نظامونو کې چې پورته ذکر شول، د توپیري او دوه ګوني چلند علت هماغه د امتناع او د پایلې د حصول ترمنځ د سببیت اړیکې د اثبات ستونزه ده او د دواړو حقوقي نظامونو د دې دوه ګوني دریځ د توجیې لپاره دا بحث د استاد احمد بیک امین له نظریې سره

[١] - حسني، محمود نجیب، شرح قانون العقوبات: القسم العام، ص، ٢٨٠-٢٨١.

[٢] - حسني، محمود نجیب، شرح قانون العقوبات: القسم العام، ص، ٢٨٠-٢٨١.

[٣]- هماغه ص:٢٩.

مستندوؤ چې د امتناع (د فعل ترک) د دوؤ صورتونو ترمنځ یې توپیر کړی دی. د هغه په نظر د فعل ترک د یو قانوني واجب یا عرفي موافقې شخه را ولاړ شوی د فعل ترک دوه ډوله دی، لومړی «هغه ډول چې په هغه کې له فعل څخه ډډه په مستقیم ډول د مجني علیه د مړینې سبب ګرځي، لکه هغه مور چې د قتل په قصد سره خپل نوي زېږېدلي ماشوم ته له شیدو ورکولو ډډه کوي او دا د فعل ترک د هغه په مړینه تمام شي، د زندان ساتونکی چې د قتل په قصد سره زندانیانو ته د ډوډۍ له ورکولو ډډه کوي او دا د فعل ترک د هغوی په قتل تمام شي، یو کس چې بل شخص په ناقانوني ډول توقیفوي او د قتل په قصد هغه ته د غذا له ورکولو څخه ډډه کوي او دا د فعل ترک د هغه په مړینه تمام شي، نرس او هر هغه شخص چې له طفل یا معتوه یا د فلج ناروغ څخه د ساتنې دنده پر غاړه لري، په عمدي ډول د خپل مسوؤلیت له ترسره کولو څخه ډډه وکړي او د ژمنې دغه ترک د هغوی په مړینه تمام شي یا د ریل پټلۍ د هدایت ورکوونکي کارمند چې په عمدي ډول د خپلې دندې له ترسره کولو څخه ډډه وکړي او دا ډډه د یو شمېر سپرلیو په ټګر او مړینه تمام شي. په دغو ټولو مواردو کې د فعل د ترک کوونکي مسوؤلیت په بشپړ ډول واضح او روښانه دی. نو هغه شخص چې په ډډه کولو یې لاس پورې کړی، د مجني علیهم د مړینې مستقیم سبب دی؛ ځکه چې هغه امر چې د هغه په پایله کې قتل رامنځته شوی دی، د فعل ترک کوونکي ته مستند او د هغه د ارادې له امله دی.

دویم ډول یې هغه دی چې له عمل څخه ډډه په مستقیم ډول د مړینې موجب نه ګرځي بلکه یوازې عام او عارضي (ناڅاپي) وضعیت دی لکه پولیس له هغې ګزمې څخه ډډه وکړي چې د هغه شخص سره د مرستې لپاره ترسره کېږي چې د غلو له تجاوز لاندې راغلی دی یا هغه مېرمن چې په زهري موادو یا وسلې سره په ځانوژنې لاس پورې کوي یا د لارې پاکولو هغه کارګر چې د لارې له سره د تېږو لرې کولو څخه ډډه کوي. په دې ټولو مواردو کې د فعل ترک کوونکي ته د جزایي مسوؤلیت لپاره هیڅ ځای شتون نه لري، ځکه چې هغه کار چې له دې څخه ترسره شوی (په مړینه تمام شوی دی) هغه ته د انتساب وړ نه

وؤ او د هغې له ارادې څخه را ولاړ شوی نه وؤ او هغه څه چې هغه ته منتسب کېدلای شي د هغه امر یا حالت له تدارک څخه ډډه ده چې هغه یې ترک کړی دی»[١].

د افغانستان په حقوقو کې د جزا کود له ۳۳مې مادې سره سم د جرم د مادي عنصر د تعریف په مقام کې قانون جوړوونکي له عمل څخه ډډه د جرم مادي عنصر پېژندلی دی. له عمل څخه ډډه (د فعل ترک) یا د قانون د اجراء د نشتوالي له امله دی. لکه څرنګه چې په نوموړې ماده کې تصریح شوي دي «**د قانون مخالف عمل ارتکاب یا له هغه څه ډډه کول په داسې ډول چې په جرمي پایلې تمام شي....**» او یا هم د هغه قرارداد (موافقت) له امله دی چې قانون جوړوونکي شخص د هغه په ترسره کولو مکلف کړی، ولې شخص عمداً د هغه له ترسره کولو څخه ډډه کوي او دا د فعل ترک د جرم په رامنځته کېدو تمام شي. د جزا کود د ۳۳ - ۳۴ او ۴۴ مادو تصریح د فعل له ترک (ډډې) سره د «عمد» قتل او نورو جرمونو بیانوونکي دي.

له نوموړو داوړو مادو څخه استنباط کېږي چې د فعل له ترک سره د قتل د رامنځته کېدو امکان شتون لري او د فعل ترک کوونکی د قتل د مجازاتو درلودونکی مسوؤلیت ښایي ولري، په دې شرط چې شخص قانوني مکلفیت ولري، د فعل ترک کوونکی د عمل د ترسره کولو توان ولري او د عمل او جرمي پایلې ترمنځ د سببیت اړیکه شتون ولري، خو د یادونې وړ ده چې د جزا کود په انفاذ سره که څه هم د ۱۳۵۵ کال د جزا قانون د ۲۷مې مادې او د ۳۵ مې مادې د لومړۍ فقرې حکمونه د جزا کود ۳۳ او ۳۴ مادو ته انتقال شوي دي ولې په داسې ډول له عمل څخه د ډډې په قالب کې د جرم د رامنځته کېدو قید چې **"مستقیما"** د جرم په رامنځته کېدو تمام شي، په پام کې نه ده نیول شوې چې کولای شي د تطبیق په ساحه کې قاضیان د فعل په ترک سره د قتل د رامنځته کېدلو په مورد کې په ځیني حالاتو کې له ستونزې سره مخ کوي[٢].

---

[١]- جندي، عبدالملك بك، الموسوعة الجنائية ج:٥ ، ص:٦٩٤.

[٢] - د ډډه کوونکي یا تارک مسوؤلیت د یوې لړۍ شرایطو پر بنسټ دی چې په ۲۱ - ۲۲ پاڼو کې د "جرم او د هغه عناصر" په برخه کې څېړل شوي دي.

له عمل څخه د ډډې لپاره له مواردو څخه یو مورد لکه دا چې بل شخص ته د حوض ژورې برخې په لور هدایت کوي، په داسې حال کې چې قانوني مکلفیت هم پر غاړه لري، خو د هغه د ژغورنې لپاره له مساعدت څخه ډډه وکړي او په پای کې د شخص په مړینه تمام شي. د هغه څه په پام سره چې پورته پرې بحث وشو، دا پایله ترلاسه کېږي چې د څه شي قتل په عمدي یا غیر عمدي ډول هماغسې چې د فعل د ارتکاب له لارې رامنځته کېږي، له ډډې (ترک فعل) هم رامنځته کېږي.

(۳) درېیم فعالیت

مناقشوي پوښتنه:

آیا د عمد قتل په جرم کې ګډون د امتناع له لارې متصور دی یا نه؟ د بېلګې په ډول، پولیس مجرمین د بل شخص د وژلو پرمهال ولیدل، خو په دې قصد چې ووژل شي، عمداً د هغه له ژغورلو څخه ډډه کوي.

ج: مستقیمه او نا مستقیم کړنه:

له بله پلوه، لازمه نه ده چې پر مجني علیه دې تېری مستقیم وي، بلکه کېدلای شي چې مستقیم و اوسي، لکه په چاقو یا مرمۍ او داسې نورو سره ضرب او کېدلای شي نا مستقیم اوسي لکه د مجني علیه په خواړو او څښاک کې د زهرو یا وژونکو موادو اچول تر څو دا چې په خپله یې هغه وکاروي او یا د مجني علیه په لار کې د چاودېدونکو توکو ایښودل او یا د کندې کیندل یا د پل ماتول تر څو د تېرېدلو پرمهال هغه په قتل ورسېږي او یا له اوبو او خواړو پرته په یو ځای کې د مجني علیه حبسول څو ومري. او یا د بل شخص د موټر د بریک پایپ خرابول څو د سرعت پرمهال بریک کار ونه کړي او د هغه په پایله کې موټر چلوونکی یا سپرلۍ مړه شي. دا ټول حالات او دې ته ورته موارد عمد قتل شمېرل کېږي، خو په دې شرط چې نور عناصر یې تکمیل شي.

د: مادي کړنه او معنوي کړنه (نفسي):

د مثبت مادي فعل سربېره چې پورته يې ځيني موارد ذکر شول، غير مادي (نفسي) فعل هم کېدلای شي پر مجني عليه د جسماني صدمې موجب شي او په پايله کې يې د هغه په مړينه تمام شي.

لـه غير مـادي فعـل څخـه منظور د وېرې، ډار، نـاهيلۍ او نورو رواني عواقبو رامنځته کول دي چې د مرتکب د کړنې په پايله کې د مجني عليه په روان کې رامنځته شـــوي او د هغه د مړينې ســـبب شي. حقوقپوهان د دې موضـوع په اړه د نظر اختلاف لري، ځيني هغه پر حيات تېری نه ګڼي او ځيني نور هغه پر حيات تېری ګڼي او مرتکب يې د شرايطو د تکميل په صورت کې د عمد قتل مسوؤل ګڼي په دې دليل چې د قانون متنونه په عامو عباراتو بيان شـوي دي او په هغه کې هيڅ اسـتثناء نه ليدل کېږي، نو دا متنونه د قتل ټول ډولونه په بر کې نيسي[۱]. د افغانستان قانون جوړونکي له غير مادي فعل سره د قتل پېښېدل يې په صراحت سره د پام وړ نه دي ګرځولي. خو له هغه ځايه چې قتل يې په مطلق ډول جرم انګاري کړی دی او د هغه رامنځته کېدو لپاره يې ځانګړې بڼه يا ځانګړې وسـيله شرط کړې نه ده. نو دا اسـتدلال منقطي دی چې د غير مادي فعلونو قتل د قتل په مفهوم کې شـامليږي. د يادونې وړ ده چې په غير مادي فعل سره په قتل کې د سببيت اړيکې اثبات او فاعل ته د پايلې نسبتول يو ستونزمن کار دی چې له دقيقو، سمو او قانوني پېشبينيو پرته دا ستونزې حل کېدلای نه شي[۲]. د هغه ډار او وېرې په پايله کې د طفل مړينه چې پر مور يې د تجاوز په پايله کې ترسره شـــوی دی، هغه وخت د وېرې او ډار په پايله کې يې د مور مړينه کله چې يې مېړه د شخص تر تجاوز لاندې وؤ، په داسې حال کې چې لور يې هم په مخ کې شتون درلود، په غير مادي فعل سره د عمد قتل د مواردو له جملې څخه دي.

[۱] - ماهر عبد شويش الدرة، شرح قانون العقوبات: القسم الخاص، صص: ۱۳٦-۱۳۷.
[۲]- هماغه، ص:٤١ ، به نقل از حسن أبو السعود، القسم الخاص، ص:۳۳.

دویم مطلب: د جرم موضوع:

د مجني علیه انسان له مړینې وړاندې حیات او هغې کړنې شتون چې د هغه په مړینه تمام شي، د قتل مادي رکن تشکیلوي داسې چې د مرتکب پر کړنې مسبوق، باید ژوندی انسان شتون ولري او د روح د باسلو فعل پر ژوندي انسان واقع شي او په همدې دلیل د مجني علیه حیات د قتل په جرم کې د هغه اساسي مادي رکن تشکیلوي چې له هغه پرته قتل رامنځته کېدلای نه شي.

لکه څرنگه چې پورته وویل شول، دا چې قتل د ژوندي انسان د حیات سلبول دي، د هغه د رامنځته کېدو لپاره اړینه ده چې مجني علیه د حیات په قید کې وي او د مرتکب په کړنې سره د هغه روح واخیستل شي «او د انسان حیات د جنین د وروستۍ لحظې په پای ته رسېدو سره پیلېږي یعني په هغې لحظې سره چې نوی زېږېدلی ماشوم د مور له اتکاء پرته د حیات بوی، بوی کوي او په دباندې نړۍ کې د حیات صلاحیت ومومي او له دباندې نړۍ څخه په مستقیم ډول او د مور د جسم له واسطې پرته اغېزمنېږي. دغه نوی زېږېدلی ماشوم ژوندی انسان دی او د قتل د جرم موضوع گرځېدلای شي ولو که د دغه ماشوم نوم پرې شوی نه وي او زېږون یې پای ته رسېدلی نه وي»[1]. له همدې امله د ماشوم زېږېدنه او نړۍ ته راتگ پر جنین (د جنین اسقاط) د مجرمانه کړنې او د قتل پر هغه مجرمانه کړنې پېښېدلو ته معیار دی چې پر ژوندي انسان پېښېږي. لکه څرنگه چې په جزا کود کې د جنین د اسقاط لپاره د ٥٦٩مې مادې له حکم سره سم ځانگړی مجرمانه عنوان پېشبیني شوی دی او سره له دې چې د مرتکب کړنه د حیات د سلبولو موجب گرځي، په دا ډول مورد سره د قتل اطلاق نه شي کېدلای. ولې سره له دې چې د مرتکب د مجرمان کړنې پرمهال د انسان ژوندي اوسیدل، د قتل د پېښېدنې د شرط او د قتل د مادي رکن د تر ټولو اساسي برخې په توگه منل شوی دی لکه څرنگه چې « د فرانسې په حقوقو کې د جرم د ارتکاب په لحظه کې د مجني علیه له مړینې وړاندې د حیات شتون د قتل د جرم رامنځته کېدو لپاره اړین شرط دی، سربېره پردې چې د محال جرم (یعنې هغه وخت محال جرم د مجازاتو وړ گڼل کېږي کله چې په جرم د پیل په حکم کې تلقي شي) له تیورۍ څخه اوسني تعبیر ته په پام په ځینو مواردو کې د پورته شرط ترلاسه کول د تردید او شک

---

[1]- أحمد فتحي سرور، الوسیط في قانون العقوبات، القسم الخاص، الکتاب الثانني، ص:٢٣.

سره مخ شوی دی»[۱]. البته د محال جرم په تیوری کې نسبي محال په جرم د پیل په حکم کې درک شوی دی.

د فرانسې د حقوقو په څیر د افغانستان په جزا کود کې هم په هغو مواردو کې چې د مجني علیه له وړاندې څخه د مړینې په علت غیر ممکن (مستحیل) ګرځي، نوموړې مجرمانه کړنه په جرم د پیل په حکم کې پېژندل کېږي او د هغه مرتکب له اوسنۍ لارې چې ترسره کړې یې ده، د جرم د پیل په جزا سره د مجازاتو وړ ګڼل شوي دی.

د جزا کود د ۴۷مې مادې له متن سره سم په جرم د پیل په اړه "**په جرم پیل د جنایت یا جنحې د ارتکاب په قصد د عمل په اجراء له لارې پیلولو څخه عبارت دی په داسې ډول چې د هغه آثار د فاعل له ارادې څخه د بهر اسبابو په پام سره متوقف یا خنثی شوي وي**" او د جزا کود د ۵۰مادې متن په پام سره "**د هغه جنایت یا جنحې د ارتکاب په قصد د عمل ترسره کول چې پایله یې د جرم په موضوع یا د وسایلو استعمال پورې د اړوندو عواملو له رهګذره عقیمه یا مستحیله وي، په جرم د پیل په حکم کې ګڼل کېږي....**".

درېیم مطلب: پایله:

د قتل رامنځته کېدلو لپاره لازمه ده چې د مرتکب کړنه د مجني علیه په مړینه تمامه شوې وي، په بل عبارت قتل هغه وخت رامنځته کېږي چې د مرتکب عمل د مجني علیه د حیات سلبول له ځان سره ولري. «که د مجني علیه مړینه له تېري کوونکي عمل سره یوځای وي او یا مړینه وځنډول شي»[۲]. د عمل او پایلې ترمنځ د وخت له پلوه واټن د قتل د نفې باعث نه ګرځي. د اهل خبره له نظر پرته د مړینې د حصول رامنځته کېدنه ښایي ممکنه نه وي او دا چې د مړینې د علت او وخت تشخیص د عدلي طب له دندو څخه دی؛ پرېکړې نیوونکي په دې برخه کې جسد عدلي طب ته لېږي او کله چې مړینه رامنځته نه شي او مرتکب د مجني علیه د قتل قصد ولري، ولې د هغه له ارادې دباندې سببونو ته په کتو د جرم آثار متوقف یا خنثی

[۱]- ایرج گلدوزیان، حقوق جزای اختصاصی، ص:۱۱.

[۲]- سرور، أحمد فتحي الوسیط في قانون العقوبات، القسم الخاص ، الکتاب الثاني، ص:۴۳.

شوي وي، د مرتکب کړنه د جزا کود له ۴۷مې مادې سره سم په قتل پیل ګڼل کېږي. او که چېرې مرتکب په خپله کړنه (عمل) کې د قتل قصد نه درلود، لیکن د مرتکب کړنه په مړینه تمامه شي، په دې صورت کې په مړینه د تماميدو ضرب رامنځته کېږي (د جزا کود د ۵۵۱مې مادې موضوع).

په عمد قتل کې د کارول شوو وسایلو حقوقي ارزښت:

لکه څرنګه چې د عمد قتل په اړوندو مادو (د جزا کود ۵۴۷مه ماده) کې لیدل کېږي، قانون جوړوونکي د هغه وسایلو ډول چې د هغو په پایله کې قتل پېښېږي، د «زهرجنو توکو» او «چاودېدونکو توکو» د کارولو په استثناء او د "اور" په کارولو سره قتل، ګڼلی نه دی. له همدې کبله، کولای شو ووایو چې د وسایلو د ځانګړي ډول کارول د قتل د مادي رکن د عنصر برخه نه ګڼل کېږي. لیکن قانون جوړوونکي د دې درې وسیلو (زهرجنو توکو، چاودېدونکي توکو او اور) په کارولو سره قتل مشدده حالت پېژندلی دی او د هغه مرتکب ته یې د اعدام یا د لومړۍ درجې دوام حبس مجازات پېشبیني کړي دي.[1] نو د قتل وسایل د مادي عنصر له برخې څخه نه دي او حقوقي ارزښت نه لري، د دې درې وسیلو چې پورته ذکر شول په استثناء سره چې د مجازاتو په شدت کې رول لري. له همدې کبله، د قتل د وسیلې په ذکر کې د محکمې اشتباه د فیصلې د نقض موجب نه ګرځي، مګر په درې پورتنیو ذکر شوو حالاتو کې.

(۴) څلورم فعالیت

مباحثوي پوښتنه:

آیا د قتل انګېزه د قتل د عناصرو له جملې څخه ګڼل کېږي او یا نه؟ او آیا د قاتل پر جزایي مسؤولیت اغېزه لري یا نه؟ ګډونوال دې په استدلالي ډول ځواب ورکړي.

[1] - هماغه، ص:٤٠ .

څلورم مطلب: د سببيت اړيکه:

د جزا کود له ۳۳مې مادې سره سم د جرم د مادي عنصر رامنځته کېدو لپاره د سببيت اړيکې شتون حتمي ګڼل شوی دی او د سببيت اړيکه يعنې پايله بايد د مرتکب له عمل (فعل او يا ډډې) څخه را ولاړه شوې وي. يا په بل عبارت، بايد د مجني عليه مړينه د تورن د ارتکابي عمل او يا ډډې پايله وي. په هغه صورت کې چې د پايلې رامنځته کېدنه واحد سبب وي، ستونزه نه رامنځته کېږي، ځکه چې عامل په يوازې ځان مسؤول دی، خو په هغه صورت کې چې د پايلې په رامنځته کېدنه کې بېلابېل عوامل ونډه ولري، نو د پايلې حصول او دا چې کوم سببونه به مسؤول وي، موضوع پېچلې کوي. له همدې کبله، د سببيت اړيکه له مهمو مسايلو څخه ده چې د جزا حقوقو په عام برخه کې په تفصيل سره څېړل کېږي.

د سببيت اړيکې په بحث کې هر هغه عامل چې د پايلې او د تورن د ارتکابي عمل ترمنځ اړيکه پرې کړي او دا پرې کېدنه په ثبوت ورسېږي، د سببيت اړيکه له منځه ځي او تورن يوازې هغه وخت د تعقيب وړ ګرځي چې د هغه ارتکابي اعمال په خپل ذات کې بل جرم تشکيل کړی وي. د بېلګې په ډول، که چېرې مجني عليه د قتل په قصد ټپي شوی وي، د مجني عليه د ټپي کېدنې او قتل په جرم د پيل مسوؤليت پر غاړه اخلي، نه د عمد قتل[1]. پوښتنه دا ده چې دباندنۍ عامل څه وخت د سببيت اړيکه پرې کولای شي؟ د هغه ځواب د هېوادونو د حقوقي نظام سره سم او دا چې کوم معيار د سببيت اړيکې په برخه کې منل شوی، توپير کوي. د افغانستان د جزا کود پر بنسټ دباندنی عامل يوازې هغه وخت د سببيت اړيکه پرې کوي چې په يوازې د جرم په رامنځته کېدو تمام شوی وي او د امورو د عادي جريان سره سم پېشبيني شوی نه وي، خو که چېرې د پېشبينۍ وړ وي او د نورو عواملو (مخکيني، ورسره يوځای او يا وروستني) په ګډون سره د جرم په رامنځته کېدو تمام شوی وي، نو د سببيت اړيکه نه پرې کېږي ځکه چې د جزا کود

[1] - د اکثرو هېوادو په حقوقي نظام کې تصريح شوي دي چې که چېرې د ډېر شمېر سببونو له ډلې يو يې د جرم رامنځته کېدو لپاره کافي وي، نور سببونه که وروسته او يا له دې سره يوځای او وړاندې شتون ولري، د پايلې مسؤوليت ښايي ونه لري، يعنې کافي سبب د سببيت اړيکه پرې کوي. د بېلګې په ډول، د عراق د جزا قانون ۲۹مې مادې (.......)، د ايټاليا (.....) د جزا قانون ۴۰ او ۴۱ مادې او د سوريې (.....) د جزا قانون ۲۰۳مه ماده او د اردن د جزا قانون ۲۰۴مه ماده (.....) ته مراجعه وکړئ خو د د افغانستان د جزا کود په ۳۷مه ماده کې دا ډول هيڅ صراحت شتون نه لري.

۳۷مې مادې تصريح کړې نه ده چې يوازې کافي سبب مسؤوليت پر غاړه اخلي. له همدې کبله، په درملنه کې د مجني عليه او يا د هغه د اولياوو غفلت او يا په غلط مسير د حرکت کولو لپاره د موټر چلوونکي د تقصير له امله د رامنځته شوي ازدحام په سبب روغتون ته ټپي کس ناوخته رسېدل د سببيت اړيکه نه پرې کوي، ځکه چې د چارو له عادي جريان سره سم دا مسايل قاتل ته د پېشبينۍ وړ وې، خو د ځان وژونکي بريد په پايله کې د روغتون د لارې په مسير کې د ټپي مړينه د سببيت اړيکه پرې کوي، ځکه چې يو غير متعارف عامل او په ورته وخت کې کافي دی[1]. ولې که چېرې په دلايلو ثابت شي چې مجني عليه عمداً درملنه ترک کړې ده څو د مرتکب مسوؤليت نور هم لوی شي، او يا د غير متعارف سترې خطا مرتکب شوی دی، په دې صورت کې د مجني عليه خطا د مرتکب خطا تر شعاع لاندې نيسي او په پايله کې يې د سببيت اړيکه پرې کېږي.

د مجني عليه ځانګړې وضعيت د قتل په نه رامنځته کېدو کې هيڅ اغېزه نه لري، په بل عبارت د مجني عليه ځانګړې حالت لکه ناروغي، زوړوالی، د وارد شوې صدمې پرمهال ناتواني، يا له هغې صدمې وراندې يا له هغې سره يوځای چې د مجني عليه پر بدن وارده شي، د سببيت د اړيکې د پرې کېدو موجب نه ګرځي، ځکه چې دا له هغو مسايلو څخه دی چې مرتکب ته د پېشبينۍ وړ دی. دا مورد د جزا کود د ۳۷مې مادې په ۲ فقره کې تصريح شوی دی: «...**هغه شخص چې د هغه جرمي عمل د دمخه علتونو يا له فعل سره يوځای او يا له وروستيو علتونو څخه د يوه په اعتبار د پايلې په احداث کې سهيم شوي وي، مسؤول پېژندل کېږي**». په هر حال، د څېړنې او تعقيب اداره مکلفه ده ترڅو د سببيت اړيکې شتون او دا چې د مرتکب عمل د پايلې رامنځته کېدو لپاره ضروري شرط يعنې د حيات سلبلول وؤ، ثبوت کړي.

[1] - د مصر ستره محکمه له خپلو حکمونو څخه په يو کې تصريح کړې دي:" اصل دا دی چې تورن د ټولو هغو پايلو مسؤوليت پر غاړه اخلي چې د هغه د احتمالي افعالو په پايله کې اوسي، خو دا چې دباندني عوامل دخالت وکړي او د سببيت اړيکه پرې کړي. له همدې کبله ګډه خطا جزايي مسؤوليت نه رفع کوي. له همدې کبله، پر دې بنسټ د نيوکه نيوونکي ادعا چې د هغه د درملنې د بشپړتيا په پرخه کې د هغه د کورنۍ د نه پاملرنې له امله د مجني عليه مړينې صورت موندلی، سمه نه ده ".(د مصر د سترې محکمې حکم، شمېره (۱۳۷۱) قضايي کال ۵۹).

دویمه وینا: د عمد قتل معنوي عنصر:

د عمد قتل په معنوي عنصر کې علم او اراده شاملېږي. دا علم او اراده باید د عمد قتل د جرم د مادي رکن ټولو اجزاوؤ (فعل، د فعل ځای، پایله او د سببیت اړیکه) ته متوجه اوسي. په دې معنی چې:

- مرتکب په آگاهانه او عمدي توگه مادي کړنه ترسره کړي (د فعل او یا ترک فعل په اړه علم)،
- او وپوهېږي چې د هغه کړنه ژوندي انسان ته متوجه ده (د جرم د موضوع په اړه علم)،
- او همدارنگه وپوهېږي او یا واټکلوي چې د هغه کړنه د نوموړي انسان حیات سلبوي (د پایلې په اړه علم یا د هغې اټکلول).

د دې مسایلو په اړه د علم او آگاهۍ سربېره د کړنې او پایلې قصد هم باید ولري، یعنې په خپلې آزادې ارادې سره کړنه ترسره کړي او همدارنگه د مړینې د رامنځته کېدو قصد هم ولري.

هغه څه ته په کتو چې پورته وویل شول، د قتل په معنوي رکن کې لاندې موضوعات څېړل کېږي:

١- هغه چارې د معنوي عنصر جزء دي:
- د جرم د مادي رکن (کړنې، د جرم موضوع، پایله او د سببیت اړیکه) په اړه علم،
- د کړنې او د جرم د پایلې اراده،

٢- له معنوي عنصر څخه دباندې چارې:
- د قانوني عنصر په اړه علم
- د قتل انگېزه.

لومړی مطلب: د معنوي عنصر اجزاوې:

د قتل د جرم معنوي عنصر ډېر شمېر اجزاوې لري چې هر یو یې لاندې واضح کوؤ.

لومړۍ فرعه: د مادي رکن په اړه علم:

د مادي رکن په اړه په علم کې د جرم د موضوع په اړه علم کې شامل دی چې لاندې په لنډ ډول واضح کېږي:

الف: د کړنې په اړه علم:

د عمدي جرم د معنوي عنصر په رامنځته کېدو کې د جرمي کړنې د ماهیت په اړه علم شرط نه دی، بلکه له کړنې څخه د پایلې د رامنځته کېدو احتمال هم عمدي جرم ګڼل کېږي او یوازې د مجرمانه کړنې د ارادي والی د موضوع په اړه له علم سره چې په هرې پایلې سره ترسره شي، کافي دی.

ب: د جرم د موضوع په اړه علم:

همدارنګه لازمه ده چې مرتکب باید پرې پوهه شي چې د هغه کړنه ژوندي انسان ته متوجه ده. که چېرې داسې آګاهي ونه لري او خپله نا آګاهي په ثبوت ورسوي، نو عمدي قتل رامنځته شوی نه دی. لکه د انسان پر لور فیر په دې ګومان چې دا حیوان دی او یا د طبیب له لورې د انسان د بدن تشریح په دې ګمان چې مړ دی، په داسې حال کې چې ژوندی وي او د همدې تشریح په پایله کې مړ شي.

ج: د پایلې په اړه علم:

د پورته دوو مواردو څخه د آګاهۍ سربېره مرتکب باید وپوهېږي چې د هغه کړنه په پایلې تمامېږي او یا دا پایله پېشبیني کړي یعنې مجرمانه فعل په ارادي ډول ترسره کړي او جرمي قصد ولري، ولو که پایله ورنه کړي چې څه به وشي، خو د هغه سربېره د مړینې د رامنځته کېدونې په منظور په عمل اقدام وکړي، عمدي جرم دی. خو که چېرې له پایلې څخه خبر نه وي او هغه یې پېشبیني کړې نه وي، یعنې د تېري قصد یا د قتل قصد ونه لري، د عمد قتل مرتکب نه ګڼل کېږي. لکه د تأدیب او یا تپې کولو په نیت د شخص وهل، خو د هغه د توقع خلاف شخص مړ شي.

د: د سببيت اړيکې په اړه علم:

د سببيت اړيکې په اړه له عمل څخه مراد دا دی چې د جرم مرتکب په دې وپوهېږي او يا يې بېشبينې کړي چې د هغه کړنه د انسان په قتل تمامېږي، په بل عبارت د قتل رامنځته کېدل د خپلې احتمالي کړنې پايله وګڼي او د دې سربېره خپلې کړنې ته ادامه ورکړي څو د جرم پايله رامنځته شي.

دويمه فرعه: د فعل او پايلې اراده:

د فعل له ارادې څخه منظور عام قصد او د پايلې له ارادې څخه منظور ځانګړی قصد دی چې په لاندې ډول واضح کېږي:

الف: د فعل اراده (عام قصد):

د عمد قتل رامنځته کېدلو لپاره لازمه ده چې مرتکب متجاوزانه فعل يا ډډه په خپلې ارادې سره ترسره کړې وي. په دې معنی چې د هغه فعل او يا ډډه ارادي وي، که چېرې په بشپړ ډول غير ارادي وي، اصلاً شخص ته د انتساب وړ نه دی. له همدې کبله، غير ارادي افعال/ډډه شخص ته مسؤليت نه رامنځته کوي لکه يو شخص چې د بل شخص لاس را اخلي او د ټوپک/تمانچې پر ماشه ورته فشار ورکوي او په پايله کې يې مجني عليه په قتل رسېږي او يا هغه پر مجني على ور غورځوي او په پايله کې يې مجني عليه په قتل رسېږي. په دې دوؤ بېلګو کې له شخص څخه د يوې آلې په توګه اخيستل کېږي او هيڅ ډول اراده د فعل په ترسره کولو کې نه لري ولو که معيوب شکل وي. خو که چېرې د مرتکب فعل ارادي وي خو دا اراده د اکراه تر اغېزې لاندې رامنځته شوې وي، کُلي قواعد هغه مسؤل نه ګڼي ځکه چې اکراه د مسؤليت د موانعو له ډلې څخه ده، خو په استثنايي ډول د قتل د خطرناک والي په موخه مرتکب نه معاف کېږي بلکه "د اکراه تر اغېزې لاندې د قتل" مسؤليت بنايي پر غاړه ولري او د جزا کود له ۵۴۹مې مادې سره سم تر اوو کلونو په طويل حبس سره د مجازاتو وړ دی.

عام قصد د معنوي رکن اساسي رکن اساسي عنصر دی چې له هغه څخه په عام ناوړه نیت سره په فعل کې عمد او د فعل قصد تعبیرېږي. د عام قصد د رامنځته کېدو معیار همدا اندازه دی چې مرتکب وپوهېږي چې په خپل عمل یا ډډې کلولو سره پر بل شخص تېری کوي. دا مطلب د جزا کود د ۳۹مې مادې په (۱) فقره کې د درک وړ ده چې داسې صراحت لري: « **جرمي قصد د هغه فعل ارتکاب ته د فاعل د ادارې له سوق څخه عبارت دی چې جرم منځته راوړي، په داسې ډول چې د تر نظر لاندې جرم د پایلې په وقوع یا د بل جرم د پایلې په وقوع تمام شي**» او تر هغې پورې چې فعل ارادي نه وي، د جزا حقوق به په کې د تطبیق وړ نه وي.

عام قصد داسې چې په فعل کې لازمه ده د فعل په ترک یا ډډه کې د عام قصد موجودیت هم حتمي دی لکه څرنګه چې دا موضوع په غوره توګه د جزا کود د ۴۴مې مادې په ۱ او ۲ جزونو کې داسې تصریح شوې ده «**جرم په لاندې حالتونو کې هم عمدي پېژندل کېږي: «په هغه صورت کې چې مرتکب د عمل په اجراء یا له قانوني مکلفیت څخه له ډډې کولو او د هغو له پایلو څخه خبر وي خو بیا هم د قانون د مخالف عمل په ارتکاب یا له قانوني ملکفیت څخه په ډډې کولو یې اقدام کړی وي" په هغه صورت کې چې شخص د قانون یا موافقه لیک پر موجب، د دندې په ترسره کولو مکلفیت ولري او د هغو له ترسره کولو څخه قصداً ډډه وکړي....**" ځیني حقوقپوهان د عمد قتل د رامنځته کېدو لپاره د عام قصد شتون کافي ګڼي په دې استدلال سره چې « کله چې له قتل څخه منظور د انسان د روح ازهاق (باسل) وي، عام قصد د فاعل د ارادې په سوق سره د مجرمانه فعل په ترسره کولو سره رامنځته کېږي او داسې چې یو کس د مرمۍ په فیر کولو سره د نورو د وېرولو قصد ولري او په پایله کې یې د شخص په مړینه تمام شي، په دې صورت کې ځانګړی قصد رامنځته شوی نه دی»[1]. ځکه چې نیت د ځانګړي قصد نه د عام قصد د پایلې ترلاسه کول دي.

[1]- سرور، احمد فتحی الوسیط فی قانون العقوبات القسم الخاص الکتاب الثانی ص ٦٠.

ب: د پايلې اراده (ځانګړی قصد):

د قتل د عمدي شمېرلو لپاره يوازې د فعل ارادي والی بسنه نه کوي، بلکه د جرم مرتکب بايد د پايلې اراده چې د مجني عليه د حيات سلبولو څخه عبارت ده، هم ولري. دا ډول اراده د (ځانګړي قصد) په نوم يادېږي. ځانګړی قصد چې له هغه څخه د ځانګړې ناوړه نيت او د مجرمانه پايلې قصد تعبير هم کېږي، د مجني عليه د حيات (مړينې) سلبول دي چې مرتکب يې په هغه کړنه کې چې د هغه پر جسماني تماميت واردېږي د هغه د پايلې (وژلو) غوښتونکې ګرځي. له همدې کبله د عمدي قتل رامنځته کېدنه هغه وخت متصوره ده چې د مرتکب متجاوزانه عمل لکه د قتل په قصد سره پر مجني عليه د مرمۍ په فير کولو سره د ضرب يا جرح واردول، خفه کول، د ډبرې غورځول يا د مجرمانه کړنې نور ډولونه دي. او لکه څرنګه چې مو پورته وويل چې د عمدي او غير عمدي قتل ترمنځ د توپير وجه د پورته ذکر شوي عنصر شتون او نشتوالی دی. که چېرې مجرم د پايلې اراده ونه لري، د هغه ارتکابي جرم عمد قتل نه ګڼل کېږي. بلکه له احوالو سره سم په مړينه د تماميدو ضرب يا خطا قتل شمېرل کېږي. له بله پلوه، د پايلې اراده (وژل) ښايي په آني شکل د جرم له مرتکب سره رامنځته شي او يا په مخکيني اصرار سره ياي په معين او يا غير معين شکل وي او په پای کې دا چې ښايي په يقيني شکل وي او يا په په احتمال شکل وي[١]. نو د پايلې په اړه علم د معنوي عنصر د رامنځته کيدو لپاره حتمي شرط نه دی.

(٥) پنځم فعاليت

مباحثوي پوښتنه:

آيا د قتل په ارتکاب کې د اکراه اغېزه په نورو جرمونو کې د هغه د اغېزې په څېر ده يا نه؟

د (٥) پنځم فعاليت احتمالي ځواب: د دې پوښتنې ځواب د جزا کود د ١١٧ مې مادې د (١) فقرې په متن کې په روښانه توګه بيان شوی دی " **هغه شخص چې د داسې مادي يا معنوي قوې تر اغېزې لاندې چې**

[١] - د (آيډيلو سازمان) د عمومي حقوقو جزا په دويم کتاب کې د جرمي قصد ډولونه تر بحث لاندې نيول شوي دي، صص ٣٥-٣٢ او ص ٤٢-٤٣.

شنډول يې په بل ډول ممکن نه وي د جرم ارتکاب ته مجبور شي، مسؤول نه پېژندل کېږي." د جزا کود دې مادې د جزا قانون د ۹۴ مې مادې ورته متن په ځان کې ځای پر ځای کړی دی چې قانون جوړوونکي له استثناء پرته په ټولو جرمونو کې د اکراه اغېزه د جرم د ارتکاب ارادې د نشتوالې په نسبت منلې ده خو په پورته ذکر شوې ماده کې له ذکر شوي تعمیم وروسته قانون جوړوونکي د قتل ارتکاب ولو که د اکراه په پایله کې له نورو جرمونو څخه مستثنی کړی او د جزا کود د ۱۱۷ مې مادې په (۳) فقره کې تصریح کوي دا چې " د دې مادې په (۱) فقره کې په درج شوي حالت کې د قتل ارتکاب د جزايي مسؤولیت د رفع کولو موجب نه ګرځي" د قانون جوړوونکي دا کار د ستایلو وړ دی ځکه چې اکراه د معنوي عنصر او د شخص پر رضایت د اغېزې درلودلو له نظره د جزايي مسؤولیت له موانعو څخه د یوه په توګه په دې روښنایی سره په جزا قانون کې پېشبیني شوی نه وؤ، نو هغه چې وویل شول، په لنډ عبارت سره ویلای شو چې د قتل مجاز لرونکې اکراه نه ده نو په دواړه خواوو کې د معصوم الدم وژل شتون لري او د یو (مکره) نفس پر بل غوره والی نه لري.

څلورم مبحث: د عمد قتل مجازات:

د جزا کود له ۵۴۷مې مادې سره سم قانون جوړوونکي د عمد قتل په ارتکاب کې د ځانګړي مشدده حالاتو لس موارد پېشبیني کړي دي چې له مشدده احوالو څخه له یوه سره یو ځای د قتل د رامنځته کېدو په صورت کې د عمد قتل مجازات تر اعدام او ۱ درجه دوام حبس دی او دا چې د عمد قتل په ارتکاب کې مشدده حالات وجود ونه لري؛ نو عمد قتل "عادی" (ساده) ګڼل کېږي او قاتل د ۵۴۷مې مادې له ۲ فقرې سره سم په ۲ درجه دوام حبس محکومېدلای شي.

لومړی وینا: د عمد قتل مشدده حالات:

قانون جوړوونکي د عمد قتل د مجازاتو شدت پر بېلابېلو اعتبارونو بنسټ ایښی دی چې په کې لاندې موارد شامل دي:

الف) د مرتکب د نیت او یا جرمي انګیزې په اعتبار د مجازاتو شدت: ۱- له دمخه اصرار او ترصد سره یوځای قتل. ۲- له یوه څخه دز یاتو د قتل قصد درلودل. ۳- په دني انګېزې یا د اجرت په وړاندې د عمد قتل ارتکاب.

ب) د وسایلو د استعمال په اعتبار سره: ۱- د وژونکو سمي موادو. ۲- چاودېدونکي موادو په استعمال سره قتل. ۳ – د اور په کارولو سره قتل.

ج) د مجني علیه د ځانګړتیا په اعتبار: ۱ – د عامه خدمتونو د مؤظف قتل. ۲ – د اصول قتل.

د) د جرم د ارتکاب د ظروفو په اعتبار: ۱ – په شکنجې او ځورونې سره قتل. ۲- له بل عمدي جنایت یا جنحې سره یوځای قتل. ۳- د حکم د تنفیذ د مودې په ترځ کې د قتل تکرار. ٤ – د مقتول د جسد په مثله کولو سره قتل. ٥ –د بل جنایت یا جنحې د تمهید یا تسهیل په منظور یا د جزا له تطبیق څخه د تېښتې یا خلاصېدو په منظور د قتل ارتکاب. چې د تشدید له نوموړو مواردو څخه هر یو یې د جزا کود له ترتیب سره سم څېړو.

لومړی مطلب: له دمخه اصرار او ترصد سره یوځای قتل:

د جزا کود د ۵۴۷مې مادې د ۱ قفرې له ۱ بند سره سم که چېرې قتل "له دمخه برنامه ریزۍ او ترصد سره یوځای ارتکاب ومومي" قاتل د اعدام یا ۱ درجه دوام حبس د جزا مستوجب ګرځي. د جزا کود په ۴۰مه ماده کې له دمخه اصرار سره یوځای قصد دا ډول تعریف شوی دی "**قصد هغه وخت له دمخه اصرار سره یوځای ګڼل کېږي چې مرتکب د جرم له ارتکاب څخه مخکې، د هغه د اجراء لپاره برنامه جوړه کړې وي. له دمخه اصرار سره یوځای قصد شونی دی ټاکلي شخص یا نا ټاکلي شخص ته متوجه وي.**" له دمخه اصرار سره یوځای د قصد په اړه د دې قانوني تعریف پر بنسټ د "له دمخه اصرار" په تعریف کې دوه اساسي عناصر شتون لري چې یو یې د مجرمانه عمل له ترسره کولو څخه وړاندې د مرتکب جرمي فکر او بل یې د هغه د ترسره کولو لپاره د برنامې جوړول دي. د دې دوو عناصرو پر بنسټ "له دمخه اصرار د

جرم له ارتکاب څخه وړاندې (په داسې ډول چې مرتکب په بشپړ ډاډ سره خپل د پام وړ هدف ته د رسيدلو لپاره قاطع پرېکړه نيسي) په مرتکب کې د موجود ذهني حالت څخه عبارت دی[1] له همدې کبله، ويل شوي چې "د قاطع او له دمخه د تصميم نيول په يوازې ځان د له دمخه اصرار رامنځته کېدو لپاره بسنه نه کوي، بله سربېره پردې مرتکب بايد پر هغه څه د فکر کولو عمليه چې په اړه يې اراده کړې ده، ترسره کړي داسې چې هغه ته د رسېدلو لپاره يې وسايل مرتب کړي وي او د خپل تصميم عواقب وسنجوي او بيا په بشپړې حوصلې سره هغه ترسره کړي"[2] او په پايله کې د دوؤ انتخابونو "ترسره کولو" او "نه ترسره کولو" ترمنځ يوه ته پر بل ترجيح ورکړي او ويې ټاکي[3] له دې ځايه د تشديد علت څرګندېږي ځکه چې کله چې مرتکب په بشپړې حوصلې سره د جرم د ارتکاب انتخاب ټاکي کېدلای شي د مرتکب په خطرناک والي دلالت وکړي او په همدې مناسبت د زياتو مجازاتو وړ وګرځي. په همدې دليل ځيني ليکوالانو له "دمخه اصرار" سره يوځای د قصد په تشريح کې ويلي دي چې دا ډول قصد، "لزوماً د جنايت ارتکاب د ارادې مستلزم دی خو د دې سربېره بل شی دی، ځکه چې مستلزم له دوو عناصرو څخه جوړ شوی دی. لومړی عنصر، د جنايت د ارتکاب اراده ده چې تصميم نيوونکی او سنجوونکی وي يعنې مباشر د عمل له سنجولو څخه وروسته بايد د هغه د ترسره کولو لپاره طرح ريزي کړی وي. له همدې امله، په هغه جنايت کې چې د احساساتو يا غصې له اغېزې لاندې ارتکاب ومومي، نو د تصميم سبق شتون نه لري خو په هغه مورد کې چې طرحه شوې نقشه د عمل له ترسره کولو څخه وړاندې يې ځانګړی شخص تر هدف لاندې نيولی نه وي، بلکه "هر کس چې پيدا شي يا وليدل شي" يې تر هدف لاندې نيولی وي، نو د تصميم سبق شتون لري. دويم عنصر يې دا ده چې د جنايت د ارتکاب ارادې بايد د عمل له ترسره څخه وړاندې ښه غوره کړې وي[4] قانون جوړوونکي د "له دمخه اصرار سره يوځای د قتل رامنځته کېدنې" د پېشبينۍ ترڅنګ "ترصد" هم اضافه کړی دی او که څه هم ځيني مخالفو نظرونو چې ترصد يې پر له دمخه

[1] سرور، أحمد فتحي، الوسيط في قانون العقوبات، القسم الخاص، ص: ٧٨.

[2] جندي، عبد الملك، الموسوعة الجنائية، ج: ٥ ص: ٧٢٥.

[3] هماغه سرچينه، ص: ٧٢٥ منسوب به (فيصله نقض ٥ دسامبر، سال، ١٩٣٢ قضيه شماره ٢٤٢١ سال ٢.

[4] ژان، پرادل، حقوق کيفری تطبيقی، جرايم عليه اشخاص، ص: ٥٣.

اصرار فرعه ګڼلې ده[۱] قانون جوړوونکي له مورد پرته ترصد له دمخه اصرار تر څنګ نه دی راوړی، په مدې دليل ترصد له دمخه اصرار پرته معنی وړاندې کوي، څکه چې کېدلای شي "د تصميم سبق له کمين کولو پرته هم تصور کړي" داسې چې شخص په له دمخه تصميم سره پرته له دې چې د هغه په کمين کې وغورځي شخص ووژني يا برعکس په کمين نيولو سره پرته له دې چې له دمخه تصميم ولري، کېدلای شي د قتل مرتکب شي، تر سترګو کېږي. هغه حقوقپوهان چې ترصد يې د تصميم پر سبق فرعه ګڼلې د فرانسې په حقوقي نظام کې حاکمه قضايي رويه يې معيار ګرځولی دی څکه چې د پخواني قانون تر حاکميت لاندې قضايي رويه پر دې باور وه چې د کمين نيول، د تصميم له سبق پرته، تحقق نه مومي او کمين نيول د تصميم پر سبق فرع دی. نوی قانون هم همدا قضايي رويه تأييد کړې، څکه چې يوازې د تصميم سبق معيار ګرځوي او دا نظر په هغه صورت کې ښايي سم وي چې د تصميم سبق په هغه زماني عنصر پورې منحصر وي چې د تصميم او د فعل د ترسره کولو ترمنځ تېرېږي، په داسې حال کې چې د تصميم سبق په بشپړې حوصلې سره د فعل د ترسره کولو عنصر مستلزم هم وي. له همدې کبله، ترصد د تصميم د سبق له ډول څخه نه شي ګڼل کېدلای[۲] څکه چې "ترصد (حتی د تصميم سبق لپاره د فرع والي په فرض کې) مادي امر دی چې قاتل له هغه څخه په استفادې د قتل مرتکب کېږي"[۳] د تصميم د سبق برخلاف چې ذهني حالت دی او يوازې د هغه د اثبات امکان،" عيني واقعې په داسې ډول چې سازګاري يې په عقل او منطق سره ولري، شتون لري"[٤] لکه شخص ته د هغه د وژلو لپاره د چاودېدونکو موادو درلودونکې کڅوړه ورکول، د شخص د وژلو لپاره يې مأمور کول، د وسلې پېرودل، له جنايت څخه څو ورځې وړاندې طرحه شوي او صريح او مکرر تهديدونه[٥]. ترصد د قانون په متن کې د قانون جوړوونکي لخوا تعريف شوی نه دی که څه هم په لغت کې د "کمين نيولو" او "موضع نيولو" په معنی راغلی دی ولې په پراخه معنی په پام کې نيول شوی دی او د "مرتکب د انتظار باسلو څخه عبارت دی که په لنډ مهال يا

[۱] مراجعه وکړئ: محمودی فيروز، حقوق جزای اختصاصی، ص: ۲۷.

[۲] جندي، عبد الملک، همان منبع ،ص: ٧٣٦.

[۳] هماغه سرچينه، ص: ٧٣٦.

[٤] سرور، أحمد فتحي، الوسيط في قانون العقوبات، قسم خاص، ص: ٧٩ .

[٥] ژان، پرادل، همان منبع ص ٥٥

اوږد مهال کې په ثابت مکان کې د کمین نیول یا په (غیر ثابت ځای کې) په عام لار کې د منتظر کېدلو یا په مسیر کې د تللو په شکل د مجني علیه د راتللو لپاره د انتظار باسلو او پر هغه په ناڅاپي ډول د تعرض او وژلو په منظور وي"[1]. له ترصد سره یوځای د عمد قتل د مجازاتو د شدت علت د دې مکارانه طریقې په کارولو سره د قتل د ارتکاب تسهیل دی او که چېرې قانون جوړوونکی دا لار پرانیستې پرېږدي نو بنایي چې د دې حالت په کارولو سره د قتل د شیوع سبب شي.

دویم مطلب: د وژونکي موادو، چاودېدونکو موادو په استعمال سره قتل او د اور په کارولو سره قتل

په دې مطلب کې په درې جلا فرعو کې د وژوکي موادو او چاودېدونکو په استعمال سره د عمد قتل جرم او د اور په کارولو سره قتل په لاندې ډول څېړو.

لومړی فرعه: د وژونکي موادو په استعمال سره قتل:

د جزا کود د ۵۴۷مې مادې د ۱ فقرې له ۲ بند سره سم د مجازاتو د شدت له واردو څخه یو یې د وژونکي موادو په استعمال سره د عمد قتل ارتکاب دی. په دې حالت کې د شدت علت د مرتکب خطرناک حالت او دا چې د دې وسیلې په کارولو سره قتل دی، "غالباً د آشنایانو لخوا ارتکاب مومي او د هغه اثبات هم ستونزمن دی"[2] او په حقیقت کې "د غدر او خیانت په وړاندې د مجازاتو شدت دی" چې د هغه اعتماد او باور په نسبت چې مرتکب یې شخص ته لري، صورت نیسي ـ د کارول شوې وژونکي خاصیت درلودونکې مادې د څرنګوالي په اړه په قانون کې تعریف شوی نه دی او دا امر اهل خبره ته ورکړل شوی دی څو د کارول شوې مادې د زهرجنتوب او وژونکي خاصیت د کارپوهانو د نظر په وړاندې کولو سره تشخیص کړي ولې ځیني په خپلو تعریفونو کې زهر لرونکې ماده راوړې ده چې له "هر هغه مادې څخه عبارت ده چې د انسان بدن ته د هغه د واردول په بدن کې د حاد او مزمن

[1] سرور، أحمد فتحي، همان اثر، ص: ۸۳ ، به نقل از احکام نقض ۳۰ دیسامبر، ۱۹۵۲ مجموعة الأحکام، س،٤ شماره ۲۱۹ ص: ۳۰٦ و مستفاد از ماده ۲۳۲ قانون جزای مصر.

[2] ژان، پرادل، هماغه سرچینه، ص: ٦۳ . سرور، أحمد فتحي، هماغه اثر، ص: ۸۵ .

فزیولوژیکي او کیمیاوي بدلونونو او صـــحي اختلال موجب ګرځي او په پایله کې په مړینه تمامېږي"[١].
خو په دې اړه چې آیا شرط ده چې کارول شـــوې مـاده په مـاهیت کې وژونکې ده یا نـه، په دې اړه د حقوقپوهانو ترمنځ د نظر اختلاف شـــتون لري. ځینو د دې مادې وژونکی خاصـــیت یې شرط ایښـــې او ځیني نور وایي چې که کارول شوې ماده په حقیقت کې وژونکې وي یا نه، عمد قتل ګڼل کېږي او د دې شرط رامنځته کېدو لپاره کافي ده چې کارول شـــوې ماده وژونکې وي او یا بله ماده چې د مړینې ســـبب ګرځېدلای شي[٢] ولې پوښتنه دا ده چې که د استعمال وړ ماده "وژونکی" خاصیت ولري خو مرتکب له هغې اندازې څخه چې د مړینې موجب ګرځي، کمه اندازه وکاروي او یا مجني علیه خولې ته د هغه په واردېدلو او ژولو سره هغه بېرته له خولې را وغورځوي، په دواړو مواردو کې د قتل په ارتکاب پیل رامنځته شوی دی ځکه چې دا مورد هم په دې دلیل چې "مسمول" د جلا جرم په توګه پېشبیني شوی نه دی او د دې مادې په کارولو سره د قتل په پېښېدلو پورې مقید دی، دجرم په ارتکاب دپیل د عاموقواعدو تابع دی.

(٦) شپږم فعالیت

مناقشوي پوښتنه:

د جزا کود د ۵۴۷مې مادې د ۱ فقرې د ۲ بند پر بنسټ قانون جوړوونکي د "زهرجنوالي" په ځانګړنې اکتفا نه ده کړې او "وژونکې" ځانګړنه یې ورسره اضافه کړې دی او د دې قید اضافه کول پوښتنه مطرح کوي که چېرې کارول شوې ماده زهرجنه نه وي لیکن په ورته حال کې د مجني علیه د مړینې موجب وګرځېدلای شي، نو آیا دا مورد په دې ماده کې د درج شوي حالت په تطبیق کې به شامل شي؟

د (٦) شپږم فعالیت احتمالي ځواب

لیدل کېږي چې دې پوښتنې ته په ځواب کې باید د دوؤ حالتونو ترمنځ توپیر وشي:

[١] شمعان، لویس، الطب العدلي التطبیقي، ص: ١٨٦.
[٢] الدرة، ماهر، عبد شویش، شرح قانون العقوبات، القسم الخاص، ص: ١٥٨ ، منقول عن، فوزیة عبدالستار، ص: ٣٩.

الف) که چېرې شخص بل ته په عمدي توګه غیر سمي، نا ضررناک او نا وژونکي مواد ورکړي او دا امر د مجني علیه په مړینه تمام شي.

ب) که چېرې شخص بل ته په عمدي توګه غیر سمي مواد چې کولای شي د هغه د زیاتې اندازې استعمال د مړینې موجب وګرځي، ورکړي او عملاً مړینه رامنځته شي.

په لومړي فرض کې: ۵۴۷مې ماده د تطبیق ځای نه لري او لیدل کېږي چې دا مورد د جزا کود په ۵۵۴مه ماده کې د درج شوي خطا قتل له مواردو دی.

په دویم فرض کې: دا مورد د عمد قتل له مواردو څخه دی ولې نه شي کېدلای چې هغه په مسمولو سره د قتل له موازدو څخه وګڼل شي، خو په دې شرط چې مرتکب د مجني علیه د قتلولو قصد ولري لکه په زیاته اندازه مسکرات پرې خوړول[1]. له همدې کبله، د وژونکي موادو په کارولو سره د عمد قتل رامنځته کېدو لپاره شرط ده څو هغه ماده چې کارول شوې ده "وژونکې وي" او د مجني علیه په مړینه تمام شوی وي، له دې پرته د نورو شرطونو د تحقق په صورت کې د جزا کود ۵۸۲مه ماده ښایي د تطبیق ځای ولري.

دویمه فرعه: له چاودېدونکو موادو په کارولو سره قتل:

د جزا کود د ۵۴۷مې مادې د لومړۍ فقرې له ۲ بند سره سم د چاودېدونکو موادو په کارولو سره عمد قتل د وسایلو د کارولو په اعتبار له مشدده حالاتو څخه یو حالت پېژندل شوی دی. قانون جوړوونکي د سمي موادو په څېر د چاودېدونکي خاصیت څرنګوالی تعریف کړی نه دی او له هغه یې د اهل خبره نظر وړاندې کولو ته سپارلی دی. په دې حالت کې د مجازاتو د شدت علت لومړی د مرتکب خطرناک حالت دی ځکه چې د دې وسیلې په توسل سره د خپل زړه سختوالی او قصاوت څرګندوي.

[1] مراجعه وکړئ: جندي، عبد الملک، هماغه اثر، ص: ۷۵۱.

دويم، د چاودېدونکو موادو تخريوالی او له منځه وړل د مرتکب پر وړاندې د مجني عليه د هر ډول مقابلې امکان د مجازاتو د شدت عواملو له جملې څخه دی.

درېيمه فرعه: له اور څخه په استفادې قتل:

د جزا کود د ۵۴۷مې مادې د ۱ فقرې د ۲ بند پر بنسټ له اور څخه په استفادې د عمد قتل جرم هم له مشدده او اختصاصي احوالو څخه يو ګڼل شوی، ځکه چې امکان لري قتل عمد د غير انفجاري موادو او اور څخه په استفادې صورت ونيسي، ليکن په دې مورد کې بايد په مړينه د تمامېدو عمدي اور اچونه چې د ۵۵۱مې مادې له مواردو څخه ده او د اور په کارولو سره د عمد قتل ترمنځ توپير وشي. ځکه چې له عمد قتل سره د عمدي اور اچونې توپير دا دی چې په عمدي اور اچونه کې مرتکب لمړی او په مستقيم ډول د قتل قصد نه لري، په داسې حال کې چې د اور په کارولو سره په عمد قتل کې د مجني عليه "وژل"، مستقيم قصد او بالذات مرتکب تشکيلوي.

درېيم مطلب: په دني انګېزې يا د اجرت په وړاندې او يا په شکنجې او ځورونې او اذيت سره قتل:

د جزا کود د ۵۴۷مې مادې د ۱ فقرې له ۳ بند سره سم په دني انګېزې يا د اجرت په وړاندې او يا په شکنجې او ځورونې او اذيت سره کتل د عمدي قتل د مجازاتو د تشديد له مواردو څخه پېشبيني شوی دی چې په لاندې ډول هر يو يې تر بحث لاندې نيسو:

لومړۍ فرعه: په دني انګيزې سره قتل:

جرمي انګېزه د جرم د ارتکاب په ماهيت کې اغېزه نه لري خو د قانون د متن پر بنست د جرمي انګېزې شتون کېدلای شي د جرم د ارتکاب د تخفيف او يا تشديد له مواردو و اوسي، که چېرې د جرم په ارتکاب کې شريفانه انګېزه شتون ولري، نو د مجازاتو د تخفيف موجب ګرځي او که چېرې دني انګېزه ولري، نو د مجازاتو د تشديد موجب ګرځي ولې بايد پام مو وي چې په نورو مواردو کې په عام شکل دني انګېزه د عمومي مشدده احوالو څخه پېشبيني شوې ده. (د جزا کود ۲۱۸مه ماده) چې د هغه رامنځته کېدنه د هر

جرم د ارتکاب د تشدید موجب ګرځي خو قانون جوړوونکي په عمد قتل کې د دویم ځل لپاره دني انګیزه په ځانګړي توګه د پام وړ ګرځولې ده او د مرتکب د جزا د تشدید له مواردو څخه یې پیشبیني کړې ده څو د یو ټولنیز ارزښت له نقضولو او د ټولنیز ژوند د قواعدو په نه پام کې نیولو سره یوځای د عمد قتل د ارتکاب پر وړاندې د قانون غبرګون زیات کړل شي. د جزا کود جرمي انګیزه " د جرمي عمل د ترسره کولو یا له قانوني مکلفیت څخه د ډډې په موخه له دروني محرک څخه عبارت" ګڼلې ده چې د عواملو پر بنسټ کېدلای شي شریفانه او یا دني او بد وي او محکمه له جرمي انګېزو څخه د هر د شتون په تناسب د مجازاتو اندازه ټاکي ولې په هر حال کې د جرم انګېزه، "د جرم د ارتکاب له عناصور څخه جلا عامل دی"[1] د جرم د ارتکاب له عناصرو سره اړیکه نه لري او "هغه وخت جرمي انګېزه دني او بده پېژندل کېږي چې د هغه شتون د شخص پر بد طبیعت او پستوالي او اخلاقي انحطاط دلالت کوي"[2] په همدې دلیل، د دې ډول په وړاندې جزایي غبرګون د اخلاقي قیم په زیاته اندازه د ماتېدنې وړ ګرځېدلی او د عمد قتل د مجازاتو د تشدید له مواردو څخه شمېرل شوی دی.

دویمه فرعه: د اجرت په وړاندې قتل:

د اجرت په وړاندې قتل یو ډول پټه معامله ده چې مرتکب ښایي د مزد ورکوونکي له لورې د زیات مزد ترلاسه کولو په مقابل کې د شخص د وژلو سبب شي. له همدې کبله، قانون جوړوونکي د داسې ډول پټې راکړې ورکړې له منځه وړولو او ور څخه د مخنیوي کولو لپاره چې د انسانانو ژوند اخلي او د ټولنې امنیت له خطر سره مخ کوي او د قتل یو له تر ټولو بزدلانه طریقو څخه دی، زیات مجازات ورته په پام کې نیولي دي. ځکه چې د دې حالت شتون د مرتکب په خطرناک والي هم دلالت کوي چې هیڅ ډول د خپل وجدان له پامه غورځول او بل انساني کرامت نه لري.

---

[1] الدرة، ماهر، عبد شویش، شرح قانون العقوبات، ص: ١٦٠ .

[2] هماغه اثر، ص: ١٦٠.

درېیمه فرعه: په شکنجې او ځورونې او اذیت سره قتل:

په عمدي ډول د قتل ارتکاب په خپله د مرتکب په بې پروایۍ او بې عاطفۍ دلالت کوي ولې کله چې د زړه دا قساوت د تاوتریخوالي حد ته ورسېږي چې د ځورونې او اذیت او یا شکنجې په استفادې سره مجني علیه وژني، د مرتکب د نفس د شرارت ښودونکی دی او په همدې علت قانون جوړوونکي دا حالت د زیات جزایي غبرګون مستوجب ګڼلی دی څو د مرتکب بالقوه اوبالفعل خطر چې د مرتکب له خطرناک حالت څخه را ولاړېږي، له هغې ټولنې څخه چې په هغه کې ژوند کوي، د زیاتو مجازاتو په اِعمال سره له منځه یوسي. قانون جوړوونکي ځورونه او اذیت تعریف کړې نه دی ولې ویلای شو چې ځورونه او اذیت هر هغه ډول کړنه ده چې په هغه کې بشري احساسات او عواطف شتون ونه لري، په بر کې نیسي. سربېره پردې، په دې ماده کې په شکنجې سره له قتل څخه منظور هر هغه ډول وحشیانه قتل دی چې د قتل پرمهال پر مجني علیه د ډېر تألم او درد موجب ګرځي. قانون جوړوونکي د ځورونې او اذیت څرنګوالی مشخص کړی نه دی او له همدې کبله محکمه کولای شي د مرتکب د زړه قساوت، د ځورونې او اذیت د اثبات لپاره، د هغې طریقې پر بنسټ چې د شخص د وژولو په موه کارول شوې وه، وسنجوي.

څلورم مطلب: د دندې د اجرا پر وخت او یا د هغه په سبب د عامه خدمتونو د مؤظف قتل:

د جزا کود د ۵۴۷مې مادې له ۴ بند سره سم د خدمت د اجراء پر وخت د عامه خدمتونو د مؤظف قتل یا د هغه عامه خدمت اړوند چې ترسره کوي یې، مشدده حالت پېشبیني شوی دی، د عامه خدمتونو مؤظف له پراخو مواردو سره د جزا کود د ۴ مادې په ۳ جزء کې تعریف شوی دی چې په کُلي ډول په کې د دولت د ارکانو غړي، د تصدیو او دولتي شرکتونو کارکوونکي، عامه مؤسسې او هغه تشبثات چې عامه خدمتونه ترسره کوي او نور اشخاص چې په رسمي ډول د عامه خدمتونو په ترسره کولو توظیف شوي دي، شامل دي. په دې حالت چې د جزا د تشدید وجه له هغو اشخاصو څخه د قانوني ملاتړ لپاره د زمینې رامنځته کول دي چې درندې دندې او له خطره ډکې دندې ترسره کوي. نو تر ټېرې لاندې د عامه خدمتونو د یوه مؤظف نیول د هغه عامه صلاحیتونو پر ترسره کولو باندې د تېري په معنی دی چې د دولت له لورې د

عمومي خدمتونو د وړاندې کولو لپاره برابرېږي. له همدې کبله، قانون جوړوونکي د دندې د اجراء پر وخت د عامه خدمتونو د مؤظف قتل د مرتکب لپاره او د هغه اړوند د مشدده مجازاتو په اعلان سره له یوې خوا مرتکب ته د زیاتو مجازاتو د اِعمال خبرداری ورکوي او له بله پلوه د عامه خدمتونو مؤظف ته د هغو خدمتونو په لړ کې چې یې ترسره کولو د امنیت او آرامۍ فضا رامنځته کوي څو له وېرې او ډار پرته خپلې دندې ته ادامه ورکړي. ولې د دې مشدده حالت رامنځته کېدنه په لاندې شرطونو پورې مشروطه ده:

الف) د مرتکب د مجرمانه فعل په پایله کې د عامه خدمتونو پر مؤظف د قتل پېښېدل او داسې چې جرمپ پایله (مړینه) رامنځته نه شي، مرتکب ښایي د عامه خدمتونو د مؤظف په قتل د پیل په تور د مجازاتو وړ وګرځي.

ب) د خدمت د اجراء پر وخت یا هغه پورې اړوند قتل لکه داسې مورد چې شخص عملاً د قضاوت یا تعقیب او تحقیق د دندې اجراء پرمهال وي او یا په داسې موقع کې چې د دندې له اجراء څخه وروسته کور ته ګرځي، د هغې دندې په ارتباط یا سبب چې ترسره کړې یې ده په قتل ورسېږي، په دې صورت کې د تشدید وجې تحقق موندلی دی.

ج) اصل دا دی چې مجني علیه د عامه خدمتونو مؤظف وي ولې د (ب) مورد قید (د هغه اړوند) دې حالت ته پراختیا ورکوي. په همدې دلیل شرط نه ده چې مجني علیه دې تل لپاره د "د عامه خدمتونو د مؤظف" صفت ولري. نو "د عامه خدمتونو پر هغه مؤظف د عمد قتل پېښېدل چې تقاعد ته سوق شوی وي، په دې مشدده حالت کې شاملېدلای شي"[1] خو په دې شرط چې د دندې په اړه چې د هغه متصدي دی، په قتل رسېدلی وي. همدارنګه "د خدمت بالفعل اجراء شرط نه دی بلکه یو مقام ته د شخص د ټاکلو او تقرر د امر یا فرمان صادرول"[2] د تر بحث لاندې د مشدده حالت د تحقق لپاره کفایت کوي.

[1] الدرة، ماهر، عبد شویش، شرح قانون العقوبات، القسم الخاص، ص: ١٦٤.
[2] هماغه اثر، ص: ١٦٤.

د) د دې مشدده حالت د رامنځته کېدو لپاره شرط دی چې مرتگب د عامه خدمتونو د مؤظف اوسېدلو په اړه خبر دی او یا دا چې وپوهېږي هغه د خپلې دندې په ارتباط یا سبب په قتل رسوي، پرته له دې "که چېرې مرتکب په دې امر جاهل وي (او ونه پوهېږي چې مجني علیه څه مکلفیتونه ترسره کوي) نبايي د مشدده حالت له رامنځته کېدو پرته د عمد قتل مسؤول وګڼل شي"[1] نه تر بحث لاندې د مشدده حالت په رامنځته کېدو سره عمد قتل. هغه ټکی چې په دې مورد کې یې ذکر کول مهم دي، دا دی چې که چېرې قتل د حاکمیت د تضعیف او د سیاسي نظام له منځه وړلو په انګېزو سره وي او یا په بل عبارت، د سیاسي اهدافو په منظور عمد قتل ارتکاب شوی وي، د دې مادې له تطبیق څخه وځي او د هغه په اړه د جزا کود د ۲٦۳، ۲٦۴ او ۲٦۷ مادو حکمونه له جرمي پېښو سره په تناسب کې نبايي د قضايي پرېکړې معيار وګرځي.

پنځم مطلب: د یو فعل په پایله کې له یوه څخه د زیاتو د قتل قصد:

د جزا کود د دې مشدده حالت په اړه داسې تصریح کړې ده "**په هغه حالت کې چې قاتل له یوه څخه د زیاتو د قتل قصد لرلی وي او د یوه عمل له امله هغوی ټول په قتل رسېدلي وي.**" (د ۵۴۷مې مادې د ۱ فقرې ۵ جزء). په حقیقت کې د قتل له ارتکاب څخه دا حالت "معنوي تعدد" دی چې قانون جوړوونکي هغه د جزا کود په ۷٦مه ماده کې پېشبیني کړې دی ولې د هغه حکم یې د ۷٦مې مادې تابع نه دی ګرځولی او له عامې قاعدې یې، د جرمونو د تعدد په بحث کې درج شوې، باسلې ده. د دې مادې له حکم سره سم د دې مشدده حالت د تحقق لپاره د لاندې شرطونو شتون حتمي دی:

الف) قاتل له یوه څخه د زیاتو د قتل قصد لرلی وي.

ب) قتل د یو فعل په پایله کې صورت موندلی وي نه د ډېرو فعلونو په پایله کې.

ج) د جرم د ارتکاب په پایله کې ټول هغه کسان چې مجني علیه ګرځېدلي، په قتل رسېدلي وي.

[1] هماغه اثر، ص: ١٦٤.

(٧) اووم فعالیت

انتقادي فکر یا نیوکه:

هغه ستونزې چې د جزا کود د ۵۴۷مې مادې مادې د ۱ فقرې د ۵ بند د تطبیق په برخه کې ممکن رامنځته شي، هغه حالت دی چې د واحد فعل په پایله کې له مجني علیهم څخه یو یې ومري او نور ټپي شي، آیا په دې صورت کې د دې مادې حکم به د تطبیق وړ وي؟

د (٧) اووم فعالیت احتمالي ځواب:

دې پوښتنې ته په ځواب کې دوه نظرونه شتون لري:

ځیني په دې باور دي چې دا حالت د جرمونو معنوي تعدد ګڼل شوی او په دې برخه کې د معنوي تعدد اړوند حکمونه د تطبیق وړ دي. لیکن دا حالت په هغه تمایل سره چې قانون جوړوونکي د هغه مرتکب د مجازاتو د تشدید لپاره چې د یو فعل په پایله کې له یوه څخه د زیاتو د قتل قصد لري، سمون نه خوري.

ځیني نور وایي چې په دې حالت کې واحد فعل که څه هم له یوې پایلې څخه د زیاتو (قتل او جرح) لامل ګرځېدلی وي، هغه ماده چې زموږ د بحث موضوع ګرځېدلې، د تطبیق وړ ده. لیکن دا تحلیل له واقعي حالت سره په تعارض کې قرار لري[1] ځکه چې د مرتکب واحد فعل له یو تن څخه د زیاتو قتل په بر کې نه درلود بلکه د هغه په پایله کې یو شخص په قتل رسېدلی او نور ټپي شوي دي[2].

دا دویم نظر د ۵۴۷مې مادې د لومړۍ فقرې د ۵ بند د لفظ په صراحت سره موافق نه دی، ځکه چې د هغوی ټولو قتل په دې فقره کې د تشدید شرط دی. نو په دې اړه لومړی نظر له دویم څخه سم برېښي.

[1] هماغه اثر، ص: ۱٦٥.

[2] الجمیلی، عبد الستار، جرائم الدم، جزء ۱، ص: ٢٤٤.

خو زماني ستونزې رامنځته كېږي چې د مجني عليهم شمېر بايد له دوؤ تنو څخه زيات وي او له يو تن څخه زيات په قتل ورسېږي، خو نور تېې شوي يا په قتل نه دي رسېدلي، په داسې حال كې چې جاني د ټولو د قتل قصد درلود. په دې صورت كې هم له يوې خوا له يو تن څخه د زياتو قتل واقع شوى او له بلې خوا ټول تر پام لاندې اشخاص په قتل نه دي رسېدلي. آيا دا حالت مشدده دى يا نه؟

ليدل كېږي چې همدا ډول يو حالت، مشدده حالت ګڼل كېږي او پر دې حالت د ٥۴۷مې مادې د لومړۍ فقرې په ٥ بند د درج شوي حكم د مفادو تطبيق به سم اوسي، ځكه چې په حقيقت كې جرمي قصد د تر پام لاندې د ټولو اشخاصو د وژلو په لور سوق شوى وو او له همدې امله مرتكب د هغه له ارادي موقف سره سم د مواخذې وړ دى[1].

شپږم مطلب: له بل عمدي جنايت يا جنحې سره يوځاى قتل:

قانون جوړوونكي له بل عمدي جنايت يا جنحې سره يو ځاى د قتل ارتكاب د مشدده احوالو له جملې پېژندل شوى او مرتكب يې په دې حالت كې د اعدام يا ١ درجه دوام حبس په مجازاتو مستوجب ګڼلى دى. (د جزا كود د ٥۴۷مې مادې د ١ فقرې ٦ بند).

په حقيقت كې دا حالت د جرمونو د حقيقي تعدد له ډول څخه دى چې ښايي له يو بل سره د يووالي د هدف له پلوه مرتبط وي، ليكن په هغو مواردو كې چې د جرم د ارتكاب تجزيه نه مني او له يو بل سره مرتبط دي، د قانون دا متن " له عامه قواعدو څخه د دې مورد د باسلو ډاډ ترلاسه كول دي (چې د لا شديدو مجازاتو تنفيذ ايجابوي)[2]. د نومړې مادې له حكم سره سم دا مشدده حالت لومړى د قتل پېښېدل او بيا د بل جرم له ارتكاب سره، كه جنايت يا جنحه وي، د هغه يوځاى والى شرط دي. ليكن د بل جنايت يا جنحې په ارتكاب سره د قتل د "يوځاى والي" د تحقق لپاره شرط ده چې د قتل پېښېدل "بايد له يو بل

[1] الدرة، ماهر، هماغه اثر، ص: ١٦٥.

[2] سرور، أحمد، فتحي هماغه اثر، ص: ٨٩ منسوب به (Garcon, art . ٣٠, n. ١).

سره نږدې او یا تقریباً له یو بل سره په نږدې ډول ارتکاب وموميٰ"[١] په داسې ډول چې "هر دواړه جرمونه، د زماني محدودې له پلوه په یو وخت او یا په نږدې زماني محدوده کې یوځای سره پېښ شوی وي"[٢]. او دا شرط په خپله د هغه تشدید علت قانون جوړوونکي یې اړ کړی څو مرتکب ته درانه مجازات پېشبیني کړي، ګڼل کېږي ځکه چې مرتکب د لنډې مودې په ترڅ کې د څو جرمونو مرتکب شوی چې د هغه د خطرناکۍ څرګندونه کوي ولې یادونه اړینه ده چې په یو وخت کې د دواړو جرمونو له پېښېدو څخه منظور دا نه دی چې پر له پسې په فوري ډول رامنځته شي[٣]. لیکن ځیني حقوقپوهان په دې باور دي چې باید دواړه جرمونه په یو وخت او یو ځای کې واقع شوې اوسي او د یو شمېر نورو په نظر د دې حالت د رامنځته کېدو لپاره شرط نه ده چې په یو وخت او یو ځای او حتی په یوه ورځ کې واقع شوې اوسي[٤].

ولې په دې اړه د قانون د مادې مفادو ته په کتو باید دواړه جرمونه په لنډې زماني محدوده کې واقع شوې اوسي په داسې ډول چې وویلای شي دواړه جرمونه له یو بل سره د وخت له پلوه اړیکه لري او په لنډه او معقوله موده کې رامنځته شوې دي[٥].

اووم مطلب: د حکم د تنفیذ د مودې په ترڅ کې د قتل تکرار:

د جزا کود د ٥٤٧مې مادې د ٧ بند د حکم په موجب "په هغه حالت کې چې قاتل په ١ درجه دوام حبس محکوم شوی، مرتکب د حکم د تنفیذ د مودې په ترڅ کې د بل قتل مرتکب شوی وي" د عمل قتل د مشدده مجازاتو مستوجب ګرځي. د دې مادې د مفادو د تحقق لپاره لومړی شرط دی چې قاتل عملاً قتل ترسره کړی وي. دویم د قتل په تور د ١ درجه دوام حبس په جزا محکوم شوی وي. نو که چېرې له ١ درجه دوام حبس پرته په مجازاتو محکوم شوی وي، د دې مورد د تطبیق لپاره به ځای پاتې نه وي. درېیم د حکم د تنفیذ د مودې په ترڅ کې په بل قتل مرتکب شوی وي چې ښایي د زندان په داخل یا له محبس

---

[١] پرادل، ژان، هماغه اثر، ص: ٥٩ .

[٢] الدرة، ماهر، هماغه اثر، ص: ١٦٧.

[٣] هماغه اثر، ص: ١٦٧.

[٤] جندي، عبدالملك، الموسوعة الجنائية، ج، ٥ ،ص: ٧٦٣.

[٥] الدرة، هماغه سرچینه، ص: ١٦٧، منسوب به (محمود نجیب حسني، قسم خاص، ص: ١١٦).

پرته په بل ځای کې د توقیفخانو او محابسو له قانون سره سم د قانوني رخصتیو په وخت کې وي. نو که چیرې د بل داسې جرم مرتکب شي چې د عمد قتل له ډول څخه نه وي او یا له زندان څخه له آزادۍ وروسته په قتل مرتکب شي، د دې مادې په حکم کې شاملېدلای نه شي. سربېره پردې د دې مشدده حالت د تحقق لپاره "پر دې بنسټ د مرتکب علم چې د (۱ درجه) دوام حبس په جزا محکوم شوی دی، شرط دی"[1]. د مجازاتو د تشدید علت د مرتکب خطرناکی والی دی ځکه چې د قتل په تکرار سره د خپلې اصلاح پذیرۍ د نشتوالي په رڼا او دا چې د انسان وژنه ورته اهمیت نه لري، ښيي.

اتم مطلب: د مقتول د جسد مثله کول:

د عمد قتل د ارتکاب له مشدده کیفیتونو څخه یو یې د مقتول د جسد مثله کول دي. په عامه معنی مثله کول د غوږ، پوزې، شونډو ... د پرې کولو په معنی دی چې قاتل د قتل له ارتکاب وروسته جسد مثله کوي. د جزا کود په ۲۱۸مه ماده کې مثله کول د عمومي مشدده احوالو څخه مواردو څخه هم پېشبیني شوی دی او لیدل کېږي چې د عمد قتل په ارتکاب کې د ترتیب او توپیر په منظور د اختصاصي مشدده حالت په توګه په شکنجې او ځورونې او اذیت سره د قتل د ارتکاب حالت ترمنځ صورت موندلی وي. په دې حالت کې د تشدید لامل له نورو مواردو سره ډېر ورته والی لري چې هماغه د مرتکب د نفس د خطرناک والي ظاهرېدل دي.

نهم مطلب: مقتول د قاتل له اصولو څخه وي:

د قتل ارتکاب په هر حالت کې په ټولنیز ژوند کې له خورا کرکې ډک جرمونو څخه یو دی او د دې جرم له ارتکاب څخه د کرکې او نفرت اعلانول د شرعې او قانون په حکم سره ثابت شوی دی ولې هغه وخت چې مرتکب له خپلو اصولو څخه یو په قتل رسوي، د جرم د ارتکاب زشتوالی زیاتېږي او په خپلې دې کړنې سره مرتکب واضح کوي چې د ټولنې له ارزښتونو څخه هیڅ یو ته پابند نه دی او کله چې خپل اصل یې چې هغه ته پرې روزنه ورکړل شوې او په دې برخه کې یې څومره ستونزې زغملی دي، وژني، ښیي

[1] الدرة، ماهر، هماغه اثر، ص: ۱۷۱.

چې په خپل نهاد کې يې انساني احساس او عاطفه وجود نه لري. د شخص له اصولو څخه منظور، پلار، مور او (له هغه څخه پورته) دي او له شک پرته د دې حالت د تحقق لپاره شرط دی چې د شخص اوصل بايد شرعي او قانوني وي او د پلارتوب او مورتوب اړيکه په دې حکم کې نه شاملېږي ځکه چې په اسلامي ټولنو کې د زوی توب نظام له ديني زده کړو سره سم رد شوی دی. نو که چېرې قاتل خپل حقيقي پلار يا مور په قتل ورسوي، د زيات جزايي غبرگون مستوجب گرځي " خو په دې شرط چې مرتکب د دې ځانگړتيا په اړخ خبر وي"[١] او وپوهېږي چې خپل حقيقي پلار يا مور وژني.

لسم مطلب: د بل جرم د تمهيد يا تسهيل او يا په ارتکاب د قادرېدو په منظور او يا له مجازاتو څخه د تېښتې يا خلاصېدو په منظور قتل:

د جزا کود د ۵۴۷مې مادې له ۱۰ بند سره سم "**په هغه حالت کې چې قتل د هغه جنايت يا جنحې چې جزا يې له يوه کال حبس څخه کمه نه وي د تمهيد يا تسهيل او يا په ارتکاب د قادرېدو په منظور او يا له جزا څخه د تېښتې يا خلاصېدو په منظور صورت موندلی وي**" دا مشدده حالت د امر په واقع کېدو کې د جزا کود د ۵۴۷مې مادې د ٦ بند دويم شق دی او کولای شو چې هغه په لاندې ډول تشريح کړو چې:

که چېرې له بل جنايت يا جنحې سره د قتل ارتکاب موضوعي اړيکه ولري، داسې چې د هغه جنايت يا جنحې چې مجازات يې له يو کال څخه کم نه وي د تمهيد يا تسهيل او يا د قادرېدو په منظور او يا له مجازاتو څخه د تېښتې يا خلاصېدو په منظور د قتل ارتکاب وي. په دې احوالو کې مرتکب د شديدو مجازاتو مستوجب گڼل کېږي. ليکن د دې حالت رامنځته کېدنه د قتل د ارتکاب او او هغه (جنايت) يا جنحې ترمنځ د سببيت اړيکې شتون پورې اړه لري چې د مرتکب اصلي مقصود دی. په دې معنی چې د عمدي قتل له ارتکاب څخه منظور د هغه جنايت يا جنحې (چې مجازات يې له يوه کال حبس څخه کمه نه وي) د تمهيد يا تسهيل او يا په ارتکاب د قادرېدو او يا له مجازاتو څخه د تېښتې يا خلاصېدو په منظور صورت موندل وي. له همدې امله، د دې مشدده حالت د تحقق لپاره " يوازې د يوځای والي او د دې

[١] الجميلي، عبدالستار، هماغه اثر، ص: ٢٦٩.

دوارو جرمونو ترمنځ د وخت اړیکه بسنه نه وي، بلکه باید په ثبوت ورسول شي چې عمدي قتل د نوموړو مقاصدو د رامنځته کېدو په موخه صورت موندلی دی"[1]. او که چېرې دا مقاصد په ثبوت ونه رسېږي، نو له دوؤ حالتونو څخه دباندې نه دی. لومړی دا چې امکان لري ارتکاب شوی جنایت یا جنحه ده. دویم حالت دا دی چې جنایت یا جنحه د اجرایي عملیاتو (پیل) پرمهال قرار لري. په لومړي فرض کې "تورن د هغه جنایت (یا جنحې) په اړه چې مرتکب شوی دی، مجازات کېږي"[2]. په دیوم فرض کې هم تورن د د هغه جنایت یا جنحې د ارتکاب د پیل په اړه چې جزا یې له یو کال حبس څخه کمه نه وي، مجازات کېږي او په دې ماده کې په درج شوي حکم کې نه شاملېږي.

دویمه وینا: د مجازاتو د تشدید حالاتو آثار:

الف) که چېرې هغه مشدده کیفیتونه چې پورته تحلیل شو، د عمد قتل په ارتکاب کې شتون ولري، د عمد قتل مجازات د دجزا کود د ۵۴۷مې مادې له ۱ فقرې سره سم "اعدام یا ۱ درجه دوام حبس" دی چې قاضي کولای شي له دې دوارو مجازاتو څخه یو د جزا کود په ۲۰۸مه ماده کې د درج شوو مواردو او د جزا پر ټاکنه د نورو حاکمو اصولو په رعایت سره وټاکي.

ب) د ۵۴۷مې مادې په ۱ فقره کې له درج شوو حالاتو څخه پرته قتل عادي (د مشدده احوالو له موجدیت پرته) په پام کې نیول کېږي او دا چې د قتل په ارتکاب کې له مشدده حالاتو څخه هیڅ یو شتون ونه لري، نو د هغه مجازات ۲ درجه دوام حبس ټاکل شوی دی (د جزا کود د ۵۴۷مې مادې ۲ فقره).

---

[1] جندي، عبدالملک، الموسوعة الجنائية، ج، ٥ ،ص: ٧٧١ . سرور، أحمد فتحي، ص: ٩٧ ، منسوب به (نقض ٨ مارچ سال ١٩٩٢، مجموعة الأحكام، س، ٤٣ شماره ٢٧ ص: ٢٩٢).

[2] سرور، أحمد فتحي، الوسيط في قانون العقوبات، الكتاب الثاني، ص: ٩٥.

د لومړي څپرکي پایلیزه:

په دې څپرکي کې چې د عمد قتل په اړه په کې بحث وشو؛ د قتل تعریف، په عام شکل د قتل ډولونو، تعریف، د عمد قتل د جرم عناصرو او د مشدده احوالو په ذکر سره د هغه د مجازاتو په څېړ موضوعات وڅېړل شول او په پایله کې مشخصه شوه چې قتل د فقهاوو له نظره د هغه انساني اقدام څخه عبارت چې د بل انسان د حیات سلبلولو باعث وګرځي. همدارنګه د عرفي حقوقو په نظامونو کې قتل "د بل انسان په حیات له داسې تېري څخه عبارت دی چې د هغه په مړینه تمام شي". دا تعریف د قتل ټول ډولونه په بر کې نیسي او د قتل عمومي عناصر چې د قتل په ټولو ډولونو کې باید شتون ولري، مشخصوي.

د نورو د تېري په پایله کې د انسان مړینه بېلابېل شکلونه لري؛ ځیني وخت په عمدي شکل واقع کېږي او ځیني وخت د خطا په شکل او ځیني وخت هم تجاوز کوونکی شخص یوازې د بل جرم نیت لري، خو د مرتکب د توقع خلاف مجني علیه مري، د مړینې دا درې ډولونه د معنوي عنصر پر بنسټ له یو بل څخه توپیرېږي، په دې توپیر سره ویلای شو چې عمد قتل "د یو انسان له قانوني جواز درلودلو او عمدي کړنې څخه عبارت دی په داسې ډول چې د بل په مړینه تمام شي".

د حیات د پیل په اړه فقهاء او حقوقپوهان دوه نظرونه لري: ځیني د ولادت پیل او ځیني نور د هغه پای د حیات پیل ګڼي او د انسان حیات د هغه د روح په وتلو سره تکمیلېږي. له مشهور نظر سره سم دا حالت هغه وخت رامنځته کېږي چې د انسان د حیاتي سیستمونو ټولې دندې په بشپړ ډول او نه را ګرځېدونکي ډول ودرېږي.

د عمد قتل جرم قانوني، مادي او معنوي عناصر لري؛ د مادي عنصر په اجزاوو کې فعل، موضوع، پایله او د سببیت اړیکه شامل دي؛ فعل یا جرمي کړنه په هغه امر له اقدام څخه عبارت دی چې جزایي قوانینو هغه منع کړی دی. د قتل په جرم کې دا کړنه د انسان په حیات د تېري او د هغه له سلبولو څخه عبارت ده. نوموړې کړنه کېدلای شي په مثبت یا منفي شکل ترسره شي، همدارنګه په مستقیم او نا مستقیم شکل صورت موندلای شي. په همدې ترتیب، جرمي کړنه د وسیلې په کارولو یا هغې پرته ارتکاب موندلای

شي. د فعل له موضوع (د جرم موضوع) څخه منظور دا دی چې جرمي کړنه د انسان پر وړاندې د حیات په حال کې واقع شوی او د هغه په مړینه تمام شوی وي، که دا مړینه له متجاوزانه عمل سره یوځای وي یا په ځنډ سره رامنځته شي. نو ویلای شو چې د قتل په جرم کې د مجني علیه حیات د هغه د مادي رکن اساسي جزء تشکیلوي چې له هغه پرته قتل نه شي رامنځته کېدلای.

د جرم د مادي عنصر رامنځته کېدو لپاره د سببیت اړیکه حتمي ګڼل شوې ده؛ یعنې پایله باید د مرتکب له عمل (فعل یا د فعل ترک) څخه را ولاړه شوې وي.

په عمد قتل کې په معنوي عصر کې علم او اراده شامل دي؛ دا علم او اراده باید د عمل قتد د جرم د مادي رکن ټولو اجزاوو ته متوجه شي؛ په دې معنی چې مرتکب په باخبره توګه او عمداً مادي کړنه ترسره کوي (د فعل او یا د فعل د ترک په اړه علم) او وپوهېږي چې د هغه کړنه د ژوندي انسان جسد ته متوجه ده (د فعل د موضوع په اړه علم) او همدارنګه وپوهېږي یا واټکلوي چې د هغه کړنه د نوموړي انسان حیات سلبوي (د پایلې او سببیت اړیکې په اړه علم او یا د هغوی اټکلول). سربېره پردې، مرتکب باید د کړنې اراده او قصد او د پایلې د رامنځته کولو قصد هم ولري. یعنې مجرمانه کړنه یې په قصدي ډول ترسره کړې او د مجني علیه د مړینې رامنځته کېدل هم د هغه د قصد له امله وي.

د جزا کود له ۵۴۷مې مادې سره سم، قانون جوړوونکي د عمد قتل په ارتکاب کې داسې مورد پیشبیني کړی دی چې مشدده حالت ګڼل کېږي چې د ۱ درجې دوام جبس او اعدام تر بریده رسېږي. قاضي کولای شي چې له دې دواړو مجازاتو څخه یو یې د جزا کود په ۲۰۸مه ماده کې د درج شوو مواردو او د جزا پر ټاکلو د نورو حاکمو اصولو په رعایتولو سره وټاکي. که چېرې په عمد قتل کې مشدده حالات شتون ونه لري؛ عمد قتل "عادي" (ساده) ګڼل کېږي او قاتل د ۵۴۷مې مادې له ۲ فقرې سره سم په ۲ درجه دوام حبس محکومېږي.
او په پای کې لازمه ده یادونه یې وکړو چې د جزا کود د تطبیق صاحه تعزیري جرمونه دي او د حدودو، قصاص او دیت جرمونو مرتکبین د اسلامي شریعت له حنفي فقهې سره سم مجازات کېږي. که چېرې په عمد قتل او د حد یا قصاص موجب نورو جرمونو کې د حدودو او یا قصاص د تطبیق شرطونه تکمیل نه شي، نو مرتکب له جزا کود سره سم مجازات کېږي.

دويم څپرکی

په مړينه د تماميدو ضرب

موخې:

د دې روزنيزې ناستې په پايله کې به ګډونوال د لاندې چارو په ترسره کولو وتوانيږي:

١. د ضرب او جرح تعريف، په مړينه د تماميدو ضرب تعريف او د ضرب، جرح او په مړينه د تماميدو ضرب ترمنځ توپير؛

٢. په مړينه د تماميدو ضرب د جرم د عناصرو او د هغه د جزئياتو ذکر؛

٣. د بېلګې په ذکر کولو سرهد عمد قتل او په مړينه د تماميدو ضرب ترمنځ مقايسه؛

٤. په مړينه د تماميدو ضرب په جرم کې د فعل د قصد او پايلې د قصد ترمنځ توپير؛

٥. په مړينه د تماميدو ضرب د جزا ذکر.

عنوانونه:

- د ضرب ، په مړينه د تماميدو ضرب او جرح تعريف؛
- په مړينه د تماميدو ضرب عناصر؛
- په مړينه د تماميدو ضرب مجازات.

دویم څپرکی

په مړینه د تمامېدو ضرب

سریزه:

په مړینه د تمامېدو ضرب او جرح حکمونه او د هغه مجازات د افغانستان د جزا کود په (۵۵۱) تر (۵۵۳) مادو کې بېشبیني شوي دي داسې چې په (۵۵۱) ماده کې یې تعریف، مادي عنصر، معنوي عنصر او د جرم د ارتکاب وسایل او څرنګوالی بیان شوي دي او په پاتې دوؤ مادو کې یې په ساده او تشدید حالتونو کې د نوموړي جرم مجازات تعیین او په ترتیب سره بیان شوي دي.

په دې څپرکي کې لومړی د ضرب، جرح او په مړینه د تمامېدو ضرب جرم تعریف په عام شکل بیانېږي (لومړی بحث)، بیا په مړینه د تمامېدو ضرب جرم عناصر څېړل کېږي (دویم مبحث) او په پای کې په مړینه د تمامېدو ضرب جرم مجازات ذکر کېږي (درېیم مبحث).

لومړی مبحث: د ضرب، جرح او په مړینه د تمامېدو ضرب مفهوم:

په مړینه د تمامېدو ضرب او یا جرح جرم د ماهیت په اړه په لا غوره توګه د پېژندنې او درک لپاره اړینه ده څو د بحث په پیل کې په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح د مفهوم له بیانولو څخه وړاندې د لغوي او اصطلاحي معنی له پلوه د "ضرب" او "جرح" اصطلاحګانې تعریفوو.

لومړی وینا: د ضرب او جرح تعریف:

په دې وینا کې په دوؤ مطالبو کې ضرب او جرح اصطلاح ګانو لغوي او اصطلاحي تعریف بیانوو.

لومړی مطلب: د ضرب او جرح لغوي تعریف:

الف: د ضرب تعریف: د لغت په کتابونو کې د ضرب اصطلاح د وهلو، ډبولو او په بل شي سره د یو شي وهلو څخه عبارت ده. د ضرب د لغوي معنی څخه داسې پایله اخیستلای شو چې ضربت د «وهلو» په معنی دی او هغو صدمو ته ویل کېږي چې بدن ته د هغه واردول چې د نسجونو د ظاهري ویجاړۍ او له بدن څخه د وینې د جاري کېدو موجب نه ګرځي.
ضربه ورکول ښایي د فرد په وسیله په لاس او یا پښې او یا نورو وسایلو لکه په ډبرې او لرګي سره ترسره شي او هغه څه چې مهم دي هیڅ یو له دې وسایلو څخه نه دي بلکه د هغې صدمې ډول او اندازه ده چې په ظاهره کې د فرد اندام ته رامنځته شوې ده.

ب: د جرح تعریف: د جرح اصطلاح د لغت په کتابونو کې د بدن د زخمي کولو، په وسلې سره د بدن د سوري کولو، د شاهدۍ او عدالت او شهادت باطلولو، بد ویلو او د ښکنځلو په معنی کارول شوې ده. خو له فني نظره د بدن په غړو او نسجونو کې په میکانیکي، فزیکي او یا کیمیاوي وسایلو سره په هر ډول ضایعې سره حادث شي، جرح ویل کېږي. میکانیکي له د برق ورکولو وسیله، کیمیاوي لکه دا چې داسې مواد ورته ورکړل شي چې د بدن داخلي غړي یې له کاره وغورځېږي او یا یې د بدن داخل وینې شي او د بدن سیستم ګډوډ شي. فزیکي وسیله لکه په لرګي سره یې وهل. د جرح د اصطلاح له نوموړو معنا ګانو حخه داسې پایله اخیستلای شو چې د جرح له کلمې څخه د جزا کود منظور د ټپي کولو معنی ده او هغو

زیانونو ته ویل کېږي چې د نسجونو د ویجاړې موجب گرځېدلی او له ظاهري او دباندنۍ خونریزۍ سره یوځای وي لکه گرېدنه، پرېکېدنه او غوڅېدنه.

د جزا کود د (۵۷۵) مې مادې په دویم بند کې جرح داسې تعریف شوی دی: " **جرح: بدن ته د ټپ (زخم) واردول دي چې د غړي د خراشیدگۍ یا پرېکېدو یا شکېدو (پاره گۍ) یا قطع یا د هغه د سوځېدو یا ماتېدو سبب شي او د نسج له قطع او باندنۍ وینې تویېدنې سره یوځای یوځای وي.**"

جرح په ضرب کې شامل دی او ضرب له جرح څخه د یو څه عامې صدمې په معنی ده چې معنوي او روحي صدمې هم په بر کې نیسي. ځیني وخت په خفیف ډول وهل چې حتی د بدن د سور والي سبب هم ونه گرځي، هم په صدمه کې شامل دي ځکه چې ښايي حیثیت او شخصیت ته وارد شي چې د معنوي صدمې په نوم یادېږي. باید یادونه وشي چې په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح جرم کې معنوي صدمه ځای نه لري. ځکه چې هغه کړنې چې د داسې روحي او رواني صدمې سبب گري چې په مړینه تمام شي، نه شي کېدلای په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح په مادي عنصر کې شامل وگڼل شي[1].

(۸) اتم فعالیت

مناقشوي پوښتنه:

شخص چې ټوپک د بل شخص پر لور نیسي. مخکې له دې چې فیر وکړي شخص د عمل له ویرې مري، یا بل شخص له لوړ ځای څخه را وځړوي او شخص له ویرې څخه ومري. یا اومیدواره ښځه وویروي او له وېرې خپل جنین سقط کړي او په خپله هغه هم د جنین د سقط په پایله کې ومري. آیا مرتکب د مجني علیه د مړینې پر وړاندې مسؤول دی یا نه؟

د (۸) اتم فعالیت احتمالي ځواب

[1] - جانکی فیروز، رهنمود ماکس پلانک برای حقوق جزای اختصاصی افغانستان.

که څه هم په پورته بېلګو کې د جاني عمل د مجني علیه پر جسم هیڅ ډول مادي اثر نه دی غورځولی خو د هغه پر روان معنوي اثرات په مستقیم ډول د مړینې سبب ګرځېدلی دی. نو هغه کړنې چې په مستقیم ډول وژونکی معنوي اثر وارد کړي، تېری او د قانون خلاف عمل دی چې له مرتکب سره د پایلې د قصد په شتون سره د عمد قتل مادي عنصر او له مرتکب سره د پایلې د قصد د نشتوالي په صورت کې په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح مادي عنصر ګڼل کېږي[1]. په مړینه د تمامېدو ضرب د رامنځته کېدو شرایط د عمدي ضرب او جرح له شرایطو سره یوشان دي خو په ترلاسه شوې پایله کې یو د قتل عنوان او بل د عمدي ضرب او جرح عنوان ځانته غوره کوي.

دویم مطلب: د ضرب او جرح اصطلاحي تعریف:

د افغانستان د جزا کود په خپله ۵۷۵مه ماده کې ضرب او جرح داسې تعریف کړی دی:

الف: د ضرب اصطلاحي تعریف:

د جزا کود د ۵۷۵مې مادې له (۱) جزء سره سم ضرب: " **بدن ته د داسې صدمې واردولو څخه عبارت دی چې په بدن کې د تورم (پړسوب) یا شینوالي (کبودی)، د مفاصلو د پیچ خوردګۍ د هغه له ماتېدو پرته یا د خون مردګۍ یا د داخلي خونریزۍ سبب شي او د نسج له پرېکېدو او له بدن څخه د وینو له جاري کېدو سره یوځای نه وي** ".

د پورته ذکر شوي تعریف پر بنسټ «ضرب» هغو صدمو ته ویل کېږي چې له ماتېدو یا دباندنۍ خونریزۍ پرته د بدن پر غړو واردېږي او د پړسوب، سور والي، شینوالي، تور والي او پیچ خوردګۍ په څیر آثار رامنځته کوي.

[1] - عبدالقادر عوده، جرایم علیه تمامیت جسمانی اشخاص،ص: ۱۰٤.

ب: د جرح اصطلاحي تعریف:

د جزا کود د ۵۷۵ مې مادې له (۲) جزء سره سم جرح: " **بدن ته د داسې ټپ (زخم) واردولو څخه عبارت دی چې د غړي د خراشیدګۍ یا پرېکېدو یا شکېدو (پاره ګۍ) یا قطع یا د هغه د سوځېدو یا ماتېدو سبب شي او د نسج له قطع او باندنۍ وینې تویېدنې سره یوځای وي**".

د پورته ذکر شوي تعریف پر بنسټ «جرح» هم هغو صدمو ته ویل کېږي چې د بدن د نسجونو د ویجاړېدو لامل شي. جرح په اغلب ګومان له خونریزۍ سره یوځای وي، لکه د پوست ګرېدل یا شکېدل یا د هډوکي ماتېدل او د غړي زیانمنېدل یا قطع کېدل.

د هغه تعریفونو چې وړاندې شول پر بنسټ په جزا کود کې د ضرب له اصطلاح څخه منظور هغه صدمې دي چې د هغه واردول د بدن د ظاهري خونریزۍ موجب ګرځي او د بدن د نسجونو ویجاړېدل ورسره یو ځای نه وي. نو دا صدمې له ماتېدو، پړسوب او ... پرته د مفاصلو له پړسوب، پیچ خوړلو سره یوځای دي. په هرې وسیلې سره ضرب امکان لري که دا وسیلې طبیعي لکه لاس، پښه، نوکان او ... وي یا که اتفاقي وسایل لکه لرګی او همدارنګه له وړاندې څخه برابر شوي وسایل لکه لرګی... او داسې نور وي. نو د هغه معیار یوازې له خونریزۍ پرته د صدمې واردېدل دي.

د هغه په مقابل کې هم جرح دی چې هغو صدمو ته ویل کېږي چې په ظاهري خونریزۍ تمامېږي او ځیني وخت دا خونریزي د هډوکي له ماتېدو سره یوځای وي. نو د غړي د سوځېدو، غوڅېدو او قطع کېدو له ډلې زیانونه او له دې ډلې نور ټپونه دي.

دویمه وینا: په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح تعریف:

په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح په تعریف کې باید ووایو: چې قانون جوړوونکي د افغانستان په جزا کود کې په مړینه د تمامېدو ضرب او جرح په اړه هیڅ مشخص او صریح تعریف وړاندې کړی نه دی ولې د هغه مفاد یې د جزا کود په ۵۵۱مه ماده کې بیان کړي دي چې د ۵۵۱مې مادې مفادو او په جزا کود کې په مړینه د تمامېدو ضرب او جرح جرم مواردو ته په کتو کولای شو په مړینه د تمامېدو ضرب او جرح داسې تعریف کړو: په مړینه د تمامېدو ضرب او جرح: « د بل شخص پر وړاندې د قتل د قصد درلودلو پرته د ضرب او جرح په واردلو یا د مضره موادو په ورکولو او یا د قانون خلاف د هر ډول عمل په ارتکاب

سره د شخص د عمدي تېري څخه عبارت دی په داسې ډول چې د هغه فعل د مجني علیه په مړینه تمام شي».

د جزا کود له ۵۵۱مې مادې سره سم هغه شخص چې د بل شخص پر وړاندې د قتل د قصد درلودلو پرته د ضرب یا جرح په واردولو یا د مضره موادو په ورکولو او یا د قانون خلاف د هر ډول عمل په ارتکاب سره په عمدي ډول تېری وکړي په داسې ډول چې د هغه فعل د مجني علیه په مړینه تمام شي، په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح مرتکب پېژندل کېږي.

له همدې کبله، په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح جرم د رامنځته کېدو شرطونه په لاندې ډول دي:

الف) د مرتکب کړنه باید مجرمانه وي؛

ب) د جرم مرتکب باید د قتل قصد ونه لري؛

ج) جرمي عمل په عمدي ډول ارتکاب موندلی دی؛

د) ارتکابي عمل د مجني علیه په مړینه تمام شي.

د خطاء قتل او په مړینه د تمامېدو ضرب ترمنځ توپیر دا دی چې په خطاء قتل کې د جاني تېری غیر عمدي دی خو په مړینه د تمامېدو ضرب کې د جاني تېری عمدي دی، یعنې له جاني سره عام قصد شتون لري، یوازې جاني د مجني علیه د قتل او وژلو قصد نه لري، یعنې له هغه سره ځانګړی قصد شتون نه لري. په ځانګړي ډول په عمد قتل کې د عام قصد سربېره چې تېری دی، قاتل د مجني علیه د وژلو قصد هم لري. دا ټول حالات په ثبوت پورې اړه لري.

(۹) نهم فعالیت

مباحثوي پوښتنه:

که چېرې شخص د بل شخص د مضروبولو په قصد پر هغه په عمدي توګه برید وکړي او هغه په چاقو سره مضروب کړي او نوموړی شخص د چاقو د ضربې په پایله کې ومري، نو آیا مرتکب د خپلې مطلوبې پایلې یا که د واقع شوې پایلې پر وړاندې مسؤول دی؟

د (۱۰) لسم فعالیت احتمالي ځواب:

نوموړي حالت ته په کتو ویلای شو چې نوموړی تېری غیر عمدي دی، ځکه چې جاني شخص آساساً پر مجني علیه شخص د تېري قصد درلود، نو هغه یوازې د خپلې مطلوبې پایلې پر وړاندې مسئول نه دی بلکه هر هغه پایله چې د هغه له عمل څخه را ولاړه شوې دی، د هغه مسؤل هم پېژندل کېږي.

دویم مبحث: په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح مادي عنصر:

د جرم د تشکیلوونکي عمومي عناصرو څخه یو مادي عنصر دی چې بېلابېل موارد لري. لیدل کېږي چې د جزا کود ۵۵۱مې مادې ته په کتو په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح جرم مادي عنصر اصولاً د مرتکب شخص مثبت فعل او عمل دی ولې د منفي عمل (ډډې) په شکل هم امکان لري، داسې چې په خپله ماده داسې صراحت لري: ".. او یا د قانون خلاف د هر ډول عمل ارتکاب..." چې ډډه هم په بر کې نیسي. د بېلګې په ډول، شخص د تعذیب، نه د قتل په قصد بل ته د خوړو ورکولو څخه په عمدي ډول ډډه کوي او دا ډډه د مجني علیه په مړینه تمامېږي؛ یعنې په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح جرم له ارتکابي او امتناعي جرمونو څخه دی. په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح جرم مادي عنصر اجزاوې لري چې هر یو یې په مختصر ډول تر بحث لاندې نیسو:

١- د مرتکب شخصیت: یعنې هغه شخص چې جرم یې ترسره کړی دی. د جزا کود ۵۵۱مې مادې ته په کتو چې د « شخص ..» کلمه یې کارولې ده، لیدل کېږي چې دا قانوني تعبیر خورا عامه او پراخه معنی لري او په دې کې ټول افراد که د افغانستان تبعه وي یا نه وي، نارینه او ښځینه، نظامي او غیر نظامي، مسلمان او غیر مسلمان وي، شاملېږي.

٢. مجرمانه عمل: د جزا کود د ۵۵۱مې مادې صراحت ته په کتو په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح جرم مجرمانه کړنه د قانون خلاف په هر ډول عمل سره امکان لري او په لاندې طریقو صورت نیسي:

١. «د ضرب یا جرح په واردولو سره تېری.» چې د مرتکب شخص په مثبت فعل او عمل سره امکان لري.
٢. «د مضره موادو په ورکولو سره تېری» چې دا هم د مرتکب شخص په مثبت فعل او عمل سره امکان لري.
٣. «د قانون خلاف د هر ډول عمل په ارتکاب سره تېری» چې د مرتکب شخص په مثبت او همدارنگه په منفي (امتناعي) فعل او عمل سره امکان لري.

پورته کړنې په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح جرم موارد تشکیلوي.

له همدې کبله، لیدل کېږي چې که څه هم قانون جوړوونکي د مادې په پیل هکې د مجرمانه فعل د مواردو په شمېر اقدام کړی دی، خو د " د قانون خلاف د هر ډول عمل په ارتکاب سره" عبارت ته په کتو یې خپل حصر مات کړی دی، نو د مرتکب په فعل کې هر هغه ډول فعل شاملېږي چې د دې مادې په برنسټ د مجني علیه په مړینه تمام شي.

(١٠) لسم فعاليت

مباحثوي پوښتنه:

آيا د جزا كود په ٥٥١مه ماده كې د { **د قانون خلاف د هر ډول عمل په ارتكاب سره**} قيد روحي او رواني صدمې په بر كې نيولاى شي؟

د (١٠) لسم فعاليت احتمالي ځواب:

د {په عمدي ډول تجاوز وكړي} عبارت ته په كتو، هغه كړنه چې فزيكي صدمه رامنځته نه كړي او د هغه پايله يوازې روحي او رواني صدمه وي، په مړينه د تمامېدو ضرب په هغه سره نه رامنځته كېږي.

د بېلګې په ډول: هغه شخص چې د وېرېدلو په پايله كې وتښتي او په څاه كې وغورځي او ټپي شي او بيا ومري، نو ويروونكى په مړينه تمامېدو ضرب په قتل مرتكب به ونه ګرځي.

٣- د جرم موضوع: يعنې هغه څه چې پر جرم واقع كېږي. د جزا كود د ٥٥١مې مادې ته په كتو په مړينه د تمامېدو ضرب يا جرم موضوع حقيقي شخص يعنې ژوندى انسان دى.

٤- وسيله: يعنې هغه اوزار چې د جرم په ارتكاب كې كارول كېږي. د جزا كود ٥٥١مې مادې ته كتو ليدل كېږي چې عموماً وسيله په مړينه د تمامېدو ضرب يا جرح جرم په ارتكاب كې دخيل نه ده، بلكه دا جرم په هرې وسيلې يا فعل سره ارتكاب موندلاى شي.

٥- جرمي پايله: دا جرم د جزا كود په ٥٥١مه ماده كې د قانون جوړوونكي صراحت ته په كتو، يعنې د (د هغه فعل د مجني عليه په مړينه تمام شي) عبارت د مقصد (پايله لرونكي) جرمونو څخه دى؛ نو په دې ماده كې د هغې پايلې رامنځته كېدنه چې هماغه د مجني عليه مړينه ده چې د مرتكب د متجاوزانه او عمدي كړنې په پايله كې واقع شوې ده كه څه هم په څنډ سره رامنځته شي، شرط دى او يوازې په ضرب يا جرح سره د دې جرم مادي عنصر نه تكميلېږي.

٦ – د سببیت اړیکه: یعنې هغه اړیکه چې جرمي عمل د جرم له پایلې سره وصلوي. څرګنده ده په هغیه ځای کې چې په مړینه د تماميدو ضرب یا جرح جرم په پایلې پورې د مقیدو جرمونو له ډلې دی، د مرتکب د ارتکابي عمل او د ترلاسه شوې پایلې ترمنځ د سببیت اړیکې شتون ضروري دی. د { په داسې ډول چې د هغه فعل د مجني علیه په مړینه تمام شي} د قید ذکر د دې اړیکې د ضرورت بیانوونکی دی په داسې ډول چې نوموړې صدمه د فعل او د فعل د ترک په جرمونو کې متعارف سبب وي. خلاصه دا چې وارد شوې صدمې په مړینه تمامې شي. په هغه صورت کې چې د سببیت اړیکه رامنځته نه شي کړلای، محکمه د عمدي ضرب او جرح په جرم حکم صادروي.

درېیم مبحث: په مړینه د تماميدو ضرب یا جرح جرم د مرتکب مجازات:

د جزا کود له ۵۵۲مې مادې سره سم په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح جرم مرتکب په طویل حبس محکومېږي.

سربېره پردې، د جزا کود د پېشبيني شوو شرایطو د تحقق په صورت کې د تبعي او تکمیلي جزا د تعمی لپاره له دې دواړو جزاګانو څخه په یوې جزا هم د تبعي/تکمیلي مجازاتو په توګه محکومېږي.

په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح په جرم کې د مشدده حالاتو مجازات ۲ درجه دوام حبس دی.

د جزا کود ۵۵۳مه ماده په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح جرم ارتکاب په لاندې درې حالاتو کې مشدده ګڼلې او مرتکب ته یې ۲ درجه دوام حبس پېشبيني کړی دی:

- له دمخه اصرار سره د جرم ارتکاب؛
- د عامه خدمتونو د مؤظف پر وړاندې د دندې د اجراء پر وخت یا د هغه په سببت د جرم ارتکاب؛
- په هغه حالت کې چې مجني علیه د مرتکب له اصولو څخه وي.

قانون جوړوونکي په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح جرم ارتکاب په پورته ذکر شوو حالاتو کې په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح د مشدده حالاتو له ډلې پېژندل شوی دی. نو د دې جرم مجازات له دوو اړخونو تشدید موندلی دی؛ یو د مرتکب د قصد په اعتبار چې له دمخه اصرار څخه عبارت دی؛ دویم د مجني علیه د شخصیت په اعتبار چې د عامه خدمتونو مؤظف کېدل او د قاتل کېدو اصول دي.

د دویم څېرکي پایلیزه:

په دې څپرکي کې چې په مړینه د تماملېدو ضرب یا جرح په اړه بحث کوي؛ د ضرب، جرح او په مړینه د د تماملېدو ضرب د تعریف، په مړینه د تماملېدو ضرب یا جرح جرم تشکیلوونکي عناصرو او د مشدده احوالو په ذکر سره د هغه د مجازاتو په څیر موضوعات وڅېړل شول چې په پایله کې یې مشخص شوه چې ضرب هغو صدمو ته ویل کېږي چې له ماتېدو یا خونریزۍ پرته د بدن پر غړو واردېږي او د پړسوب، سوروالي، شینوالي، توروالي او پېچ خوړلو په څېر آثار رامنځته کوي. خو جرح بدن ته د ټپ واردولو څخه عبارت دی چې د غړي د خراشیدګۍ یا پرېکېدو یا غوڅېدو یا قطع کېدو یا سوځېدو یا د هغه د ماتېدو سبب شي او د نسج له قطع کېدو او د دباندنۍ خونریزۍ سره یوځای وي.

د جزا کود له ۵۵۱مې مادې سره سم، هغه شخص چې د بل شخص پر وړاندې د قتل د قصد درلودلو پرته د ضرب یا جرح په واردولو یا د مضره موادو په ورکولو او یا د قانون خلاف د هر ډول عمل په ارتکاب سره عمداً تجاوز وکړي په داسې ډول چې د هغه فعل د مجني علیه په مړینه تمام شي، په مړینه د تمامېد ضرب یا جرح مرتکب پېژندل کېږي.

نو په مړینه د تماملېدو ضرب یا جرح جرم د تحقق اختصاصي شرایط عبارت دي له: دا چې د مرتکب کړنه مجرمانه وي؛ د جرم مرتکب د قتل قصد ونه لري؛ جرمي عمل په عمدي توګه ارتکاب موندلی وي؛ ارتکابي عمل د مجني علیه په مړینه تمام شي.

د خطاء قتل او په مړینه د تماملېدو ضرب ترمنځ توپیر دا دی چې په خطاء قتل کې د جاني تېری غیر عمدي دی، خو په مړینه د تماملېدو ضرب کې په خپله تېری عمدي دی.

په مړینه د تماملېدو ضرب یا جرح جرم قانوني، مادي او معنوي عناصر لري؛ د مادي عنصر په اجزاوؤ کې د مرتکب شخصیت، مجرمانه عمل، د جرم موضوع، پایله او د سببیت اړیکه شامل دي. جرمي فعل یا کړنه په هغه امر له اقدام څخه عبارت ده چې جزایي قوانینو هغه نهې کړې ده، په مړینه د تماملېدو ضرب په جرم کې دا کړنه د انسان په جسمي سلامتیا له داسې تېري څخه عبارت ده چې د حیات د سلبولو لامل ګرځي، نوموړې کړنه کېدلای شي چې په مثبت یا منفي ډول ترسره شي، همدارنګه په مستقیم یا نا مستقیم

ډول صورت موندلای شي. په همدې ترتيب، جرمي کړنه کېدلای شي چې له وسيلې څخه په استفادې يا له هغې پرته ارتکاب ومومي. د فعل له محل (د جرم موضوع) څخه منظور دا دی چې د انسان پر وړاندې جرمي کړنه د حيات په حال کې واقع شوې او د هغه په مړينه تمامه شوې وي، که دا مړينه له متجاوزانه عمل سره يوځای يا په ځنډ سره اتفاق ومومي. نو ويلای شو چې په مړينه د تماميدو په ضرب کې د مجني عليه حيات د هغه د مادي رکن اساسي جزء تشکيلوي چې له هغه پرته دا جرم رامنځته کېدلای نه شي.

د دې جرم د مادي عنصر د رامنځته کېدو لپاره د سببيت اړيکه حتمي ګڼل شوې ده؛ يعنې بايد پايله د مرتکب له عمل (فعل يا د فعل ترک) څخه را ولاړه شوې وي.

په مړينه د تماميدو په ضرب يا جرح کې معنوي عنصر کې علم او اراده شامل دي؛ دا علم او اراده بايد د جرم د مادي رکن اجزاوو ته متوجه شي؛ په دې معنی چې مرتکب عمداً مادي کړنه ترسره کړي او وپوهېږي چې د هغه کړنه ژوندي انسان ته متوجه دی (د موضوع په اړه علم). سربېره پردې، مرتکب بايد د کړنې اراده او قصد ولري ولې د مړينې د پايلې رامنځته کېدو قصد ونه لري. يعنې مجرمانه کړنه يې قصداً ترسره کړې ولې د مجني عليه د مړينې رامنځته کېدل د هغه د کړنې له امله وي نه د پايلې په په رامنځته کېدو کې د هغه د قصد له امله.

د جزا کود د ۵۵۲مې مادې سره سم، په مړينه د تماميدو ضرب يا جرح جرم مرتکب په طويل حبس محکومېږي. سربېره پردې، د تبعي او تکميلي جزا ګانو د تعميل لپاره د جزا کود د پېشبيني شوو شرايطو د تحقق په صورت کې له دواړو جزاګانو څخه په يوې هم د تبعي/تکميلي مجازاتو په توګه محکومېږي. په مړينه د تماميدو ضرب يا جرح جرم کې د مشدده حالاتو مجازات، ۲ درجه دوام حبس دی.

د دې جرم مجازات له دوو اړخونو تشديد موندلی دی؛ يو د مرتکب د قصد په اعتبار چې له دمخه اصرار څخه عبارت دی او بل د مجني عليه د شخصيت په اعتبار چې د عامه خدمتونو د مؤظف والي او د قاتل والي اصول دي.

درېیم څپرکی

د خطا قتل جرم

موخې:

د دې روزنیزې ناستې په پایله کې به ګډونوال د لاندې چارو په ترسره کولو وتوانېږي:

١- د خطا قتل تعریف او د عمد او خطا قتل ترمنځ توپیر؛
٢- له جزئیاتو سره د خطا قتل د جرم د عناصرو ذکر؛
٣- د خطا قتل د جزا ذکر.

عنوانونه:

- د خطا قتل تعریف.
- د خطا قتل عناصر.
- د خطا قتل مجازات.

درېیم څپرکی

د خطا قتل جرم

سریزه:

لکه څرنګه چې د عمد قتل په بحث کې هم ورته اشاره وشوه، د غیر عمدي او عمدي (قصدي) خطا ترمنځ توپیر پر مادیاتو د مرتکب د ارادې د تمرکز په میزان کې جرم دی داسې چې په "عمد" حالت کې په عملي او بشپړ ډول د فاعل اراده د جرمي فعل د ارتکاب پر لور سوق شوې ده او د جرم د ارتکاب ټولې مادي اجزاوې په بر کې نیسي په دې توضیح سره چې د فعل د ارتکاب او هغو آثارو پر لور د فاعل اراده چې ښایي دا فعل په بر کې ولري، سوق مومي. خو په خطا حالت کې د فاعل اراده زیان لرونکي پایلې ته متوجه نه ده او یوازې د فعل ارتکاب په نظر کې لري یعنې دا چې خطا په هغه صورت کې رامنځته کېږي چې د مرتکب پر ارادي فعل هغه پایلې چې نه یې غوارې مرتب شي، په داسې حال کې چې له دې پایلو څخه د ډډې امکان د مرتکب په وس کې دی"[١] په همدې دلیل، د عمدي قتل د مادي عنصر مباحث له غیر عمدي سره توپیر نه لري او یوازې د دواړه ډول قتل ترمنځ عمده توپیر معنوي عنصر دی.

په دې څپرکي کې هڅه کوو څو د خطا قتل اړوند تیارې زاویې په ترتیب سره د خطا قتل مفهوم (لومړی مبحث)، بیا د خطا قتل عناصر (دویم مبحث)، د خطا قتل صورتونه (درېیم مبحث) او په پای کې د خطا قتل د جرم مجازات (څلورم بحث) تر بحث او څېړنې لاندې راولو.

---

[١]- أحمد أمین بك، شرح قانون العقوبات، ج: ٢ ص: ٥٢٩.

لومړی مبحث: د خطا قتل مفهوم:

د جزا کود ۴۵مې مادې او ۵۵۴مې مادې ته په کتو، هغه څه چې په ډېری حقوقي نظامونو کې معمول دي، قانون جوړوونکي د "خطا" تعريف وړاندې کړی نه دی، بلکه د هغه د مواردو په يادونه يې بسنه کړې ده.

ولې د طبيعت له مخې خطا بايد پر تقصير مبتني وي. له همدې کبله، ځينو د خطا په تعريف کې ويلي دي " خطا يا تقصير له يو داسې شي څخه د ډډې نه کولو څخه عبارت دی چې له هغه څخه ډډه کول امکان ولري او په هغه صورت کې چې له هغه څخه ډډه کول ممکن نه وي (هغه څه چې واقع شوي دي) قضا او قدر شمېرل کېږي"[١]. په بل ځای کې د تقصير د تعريف په اړه وايي: " تقصير د هغه کړنې څخه له تجاوز څخه عبارت دی چې معقول او متعارف انسان په هماغه شرايطو کې حادثه لري"[٢]. او د دې تقصير د رامنځته کېدو معيار، متعارف او عادي انسان دی چې د غير عمدي خطا په پايله کې د عادي چارو له جريان سره سم د عادي او معروفو پايلو د واقع کېدو امکان پېشبيني کړي[٣]. متعارف (فرضي) انسان هغه شخص دی چې په معقول ډول اقدام کوي او چارې له ځنډ پرته په جدي توګه ترسره کوي او پام کوي پرته له دې چې په ترسره کولو کې د مخنيوي زيات تدابير ونيسي[٤]. د دې احتياط رعايتول قانون تصريح کوي چې د هغه پر بنسټ شخص مکلف دی څو په هغو اعمالو کې چې ترسره کوي يې، لازم پام وکړي او بې غوري ونه کړي او د بې غورۍ په صورت کې له هغو واجباتو څخه چې قانون د هغه رعايتول د شخص مسووليت ګرځولی دی، ښايي مقصر وپېژندل شي.

په ځينو مواردو کې امکان لري چې قانون د کړنو مشخصې نمونې لکه د جراحۍ عمليات او صنعتي کارونو اجرا کول، د درملو پېر او پلور او موټر چلول تصريح کړي چې په دې صورت کې نه يوازې قانون،

١- ماهر عبد شويش، الدرة، شرح قانون العقوبات، قسم خاص، ص: ٢٠٢ به نقل از رشيد عالي الكيلاني، نظريات عامة في الحقوق الجزائية، ص: ٣١.

٢ كاتوزيان، ناصر، حقوق مدنى، ضمان قهرى، ج ١ ص: ٣٤٦.

٣ سرور، أحمد فتحي، الوسيط في قانون العقوبات، كتاب دوم، ص: ٥٣.

٤ Black's law Dictionary, Brayan A. Garner, ٧th Edition P ١٢٧٣ Reasonable Person.

بلکه عمومي پوهاوی ایجابوي څو شخص د هغو قواعدو د ټولګې د وضع کولو په برخه کې چې د ټولنې هر فرد ته سمې او له نقص پرته کړنې ټاکي، د یوې کړنې د ترسره کولو پرمهال په نظر کې ونیسي او د هغه په اړه پوهاوی ولري[1] " که چېرې مرتکب جاهل وي، خو فرضي متعارف انسان پر موضوع واقف وي، نو په دې کې شک نشته چې مرتکب مقصر او مجرم دی، ځکه چې قانون جوړوونکي په ټولو احوالو کې انسان په خپلو افعالو کې په پېشبینۍ او احتیاط مکلف کړی دی او که چېرې په خپله کړنه کې د احتیاط اړخ ته پام ونه لري او د هغه په پایله کې درنه پایله رامنځته شي، مقصر دی.[2] او په دې حالت کې د شخص جهل د هغه موانع نه ګرځي، ځکه چې "د شخص جهل نسبت هغه څه ته چې یو متعارف انسان پر هغه پوهېږي، تقصیر دی"[3].

دویم مبحث: د خطا قتل د جرم تشکیلوونکي عناصر:

د هغه تعریف پر بنسټ چې وړاندې شو، د خطا قتل عناصر په لاندې ډول ترسیمېدلای شي:

لومړی وینا: مادي عنصر:

د خطا قتل د جرم مادي عنصر بېلابېل موارد لري. لیدل کېږي چې د جزا کود ۵۵۴مې مادې ته په کتو، د خطا قتل د جرم مادي عنصر د مرتکب شخص د مثبت او منفي (ډډې) عمل او فعل په شکل امکان لري. لکه څرنګه چې په خپله ماده داسې صراحت لري: "**هغه شخص چې له اهمال، غفلت، بې احتیاطۍ، بې پروایۍ یا د قانون، مقرراتو یا اوامرو له نه مراعات څخه د راپیدا شوې خطاء له امله، بل په قتل ورسوي یا له عمد پرته، د قتل سبب وګرځي، د خطاء قتل مرتکب شوی د دې فصل له حکمونو سره سم مجازات کېږي.**" چې امتناع هم په بر کې نیسي. د بېلګې په ډول؛ شخص د اهمال په پایله کې بل ته د خوړو له

[1] ماهر عبد شویش، الدرة، همان، ص: ۲۰۳.

[2] اردبیلی، محمد علی، حقوق جزای عمومی ج ۱ ص ۲۴۵

[3] آقایی نیا، حسین، حقوق جزای اختصاصی، جرایم علیه اشخاص ص ۳۵۲

ورکولو څخه ډډه وکړي او دا ډډه د مجني عليه په مړينه تمام شي؛ يعنې د خطا قتل جرم له ارتکابي او امتناعي جرمونو څخه دی.

بايد وويل شي چې د غير عمدي قتل مادي عنصر د عمد قتل د مادي عنصر له اجزاوؤ سره زيات ورته والي لري او لکه څرنګه چې په عمدي قتل کې د جرم موضوع د حيات درلودونکی انسان دی او په غير عمدي قتل کې هم د انسان د حيات درلودل، د غير عمدي قتل د رامنځته کېدو لپاره شرط دی. سربېره پردې له عمدي قتل سره د خطا قتل د ارتکاب څرنګوالی له يو بل سره نږدې دی داسې چې د خطا قتل په وقوع کې شرط دی چې " د قانون خلاف د عمل ارتکاب يا له هغه عمل څخه ډډه چې قانون پر هغه حکم کړی دی په داسې ډول چې دغه ارتکاب يا ډډه په جرمي پايله تمام شي" د عمد قتل په څېر رامنځته شي او همدارنګه د خطا او وارد شوي زياان ترمنځ د سببيت اړيکه شتو ولري ځکه چې "د خطا قتل د پېښېدلو او د خطا قتل پّ ارتکاب د شخص محکوميت يوازې د تورن له لورې د جرمي خطا حصول بسنه نه کوي، بلکه بايد د وارد شوي زيان او د مرتکب د خطا ترمنځ د سببيت اړيکه شتون ولري"[1] په بل عبارت، ضرر د خطا قتل په پايله کې واقع شوی وي او لکه څرنګه چې د سببيت اړيکه نفي شي، د خطا قتل د مادي عنصر برخه رامنځته شوې نه وي او په پايله کې يې خطا قتل نفي کړل شي لکه "هغه خطا چې د يو طبيب له لورې را پېښه شي او بيا ناروغ مړ شي، ليکل د څېړنو په پايله هکې څرګندېږي چې د ناروغ مړينه حتی د جراحي عملياتو د نه اجراء کولو په صورت کې حتمي وو، نو په دې صورت کې طبيب د رامنځته شوې مړينې لپاره مسؤول نه دی"[2] همدارنګه، د خطا قتل د نورو جرمونو په څېر کېدلای شي چې په مباشرت يا سببيت شکل واقع شي.

دويمه وينا: معنوي عنصر:

د عمدي او غير عمدي قتل ترمنځ عمده توپير معنوي عنصر دی. په عمد قتل کې مرتکب د فعل يا د فعل د ترک اراده لري او د پايلې د وقوع په برخه کې فعل يا د فعل ترک ترسره کوي ليکن په "خطا قتل کې

---

[1] - جندي، عبدالملك، الموسوعة الجنائية، ، ج ٥ ص ٨٥٠.

[2] - جندي ، هماغه سرچينه ص ٨٥١.

مرتکب فعل (یا د فعل ترک) ترسره کوي پرته له دې چې پر خپل فعل د زیان رامنځته کوونکې پایله مرتب کېږي، وغواړي[۱]. نو په عمدي قتل کې معنوي عنصر په هغه صورت کې رامنځته کېږي چې "یو شخص په ښکاره ډول د هغې پایلې قصد کوي چې هغه د هغې رامنځته کېدو ته تمایل لري" او یا لږ تر لږه د پایلې د رامنځته کېدو امکان هغې کړنې ته په پام ترسره کوي چې ترسره کوي یې، پېشبیني کړي او که چېرې مرتکب پایله نه غواړي او قصد نه لري، ولې د جرمي خطا (جزایي تقصیر) په پایله کې قتل واقع شي، نو په دې صورت کې د خطا قتل معنوي عنصر رامنځته شوی دی، لکه څرنګه چې په دې اړه د جزا کود په ۳۸مه ماده کې تصریح شوې ده " **د جرم معنوي عنصر له جرمي قصد، په جرم او د هغه پر پایلې یا جرمي خطا له علم او خبرتیا څخه عبارت دی.**" د قانون له دې مادې سره سم په خطا قتل کې معنوي عنصر په خپله خطا ده چې د هغه په پایله کې زیان رامنځته کوونکې پایله واقع شوې ده. هغه ټکی چې باید ورته پام وکړو دا ده چې په عمدي او غیر عمدي جرمونو کې لازمه ده چې فعل یا د فعل ترک په ارادي شکل سره ترسره شي ځکه چې اراده د جزایي مسؤولیت اساس او بنسټ تشکیلوي او ارادي فعل د مجازاتو مستوجب دی نه غیر ارادي فعل[۲] پرته له دې، " تورن ته د هیڅ ډول تقصیر نسبت کول ممکن نه دی[۳] د جزا کود قانون جوړوونکي د خطا یا غیر عمدي جرم موارد د جزا کود په ۳۵مه ماده کې ګڼلې ده چې دا موارد له اهمال، بې احتیاطۍ، غفلت د قوانینو او مقرراتو نه مراعت او د جزا کود په ۵۵۴مه ماده کې د "اوامرو" " بې پروایۍ" مورد یې له دې مواردو سره اضافه کړی دی او د ستاینې وړ کار چې د جزا کود قانون جوړوونکي ترسره کړی دی، د "اهمال" " بې احتیاطۍ" و " نا مهارت" مواردو تعریف دی چې هڅه یې کړې دی د هغو تعریف وړاندې کړي، ولې هغه ستونزې چې د قانون په لیکنه کې رامنځته شوې دي، د جزا کود په ۵۵۴مه ماده کې د " بې پروایۍ" او " اوامرو" مورد اضافه کول دي، پرته له دې چې بې پروایي یې تعریف کړې وي او که څه هم قانون جوړوونکي کوښښ کړی چې د خطا قتل موارد په دې ماده کې حصر کړي " په ورته وخت کې دا احصا پراخه ده"[٤] د دې ترڅنګ چې له نوموړې مادې پرته د جزا کود

[۱] - جندي، هماغه سرچینه، ص: ٨٤١.

[۲] - جندي، هماغه سرچینه ، ص: ٨٤١.

[۳] - کلارکسون، تحلیل مبانی حقوق جزای عمومی، ترجمه حسین میر محمد، ص: ٦٥.

[٤] - پرادل، هماغه سرچینه، ص: ١٢٩.

په هیڅ ځای کې د "بې پروایی" تعریف نه دی شوی، په دې صورت کې د عمل په مقام کې ښایي اړوند نهادونه د قانون په تطبیق کې موارد په دې مواردو کې شامل وګڼي چې دا یې منظور نه دی. په دې ځآی کې د خطا قتل موارد د نومورې مادې سره سم یادوؤ.

۱- اهمال او غفلت:

د جزا کود د ۴مې مادې له ۱۰ جزء سره سم اهمال چې د "غفلت" او " بې مبالاتی" مفهوم هم په بر کې نیسي، په هغه عمل کې له نا پاملرنې یا د نا مواظبت څخه عبارت دی چې باید ترسره شي. په بل عبارت په هغه کار کې تفریط چې باید ترسره شوی وای. لکه د هغې ډېرې لرې کول له یاده وتل چې د موټر ترڅنګ د تخنیکي عوارضو درلودونکي نښې په توګه اېښودل شوې ده او له بل موټر سره په ټکر او د هغه له سپرلیو سره یوځای د هغه په چپه کېدلو تمامېږي یا لکه د خیاطی د اوتو/استری په بندولو کې غفلت چې د دوکانونو په سوځېدو او د یو شمېر دوکاندارانو په مړینه تمامېږي.

۲- بې احتیاطي:

د جزا کود د ۴مې مادې د ۱۱ جزء د حکم په موجب، بې احتیاطي هغه ده چې شخص هغو عملي پایلو ته له توجه پرته چې عرفاً د اټکل وړ دي، په هغه عمل وکړي. په بل عبارت، په هغه کار کې افراط چې باید ترسره شوی نه وای، لکه په نامجازه توګه د موټر چلوونکي سرعت چې د سپرلی په مړینه تمامېږي یا د موټر د سپرلیو د غرق کېدلو په اړه د خبرداری سربېره د موټر چلوونکي له خوا د سیل پر لور تګ

۳- نامهارت:

د جزا کود د ۱۲ جزء له تعریف سره سم، نامهارت په یو فن کې د پوهې او تجربې نه درلودلو څخه عبارت دی. د بېلګې په ډول؛ ښایي چې یو طبیب خپل د مسلک قواعد رعایت نه کړي یا ښایي چې د ښکاري په عمل اطلاق شي چې د ښکار پر لور د فیر په قصد سره د خپل ښکاري ملګري پر لور فیر وکړي.[1]

[1]- پرادل، هماغه سرچینه، ص: ۱۳۰.

٤- د قوانينو، مقرراتو، لوايحو او اوامرو نه مراعات:

ځيني وخت امکان لري چې نهادونه په بېلابېلو برخو کې قوانين، مقررات او لوايح او اوامر وضع کړي او خپلو مخاطبو ته د مشخصو قواعدو په وضع کولو سره ستونزه رامنځته کړي. په بل عبارت، له افرادو څخه د دې قواعدو مراعاتول غواړي او که چېرې له هغوی څخه په سرغړونه لاس پورې کوي او دا سرغړونه په قتل تمامه شي، نو په دې صورت کې د ذکر شوو مواردو نه مراعاتول د مرتکب د تقصير په توګه د پام وړ دي او د هغه د اثبات په صورت کې مرتکب ښايي د مجازاتو مستوجب وګرځي.

(١١) يوولسم فعاليت

مباحثوي پوښتنه:

آيا د قانون، مقرراتو يا اوامرو نه مراعاتول په خپل ذات کې په مستقل ډول خطا پېژندل کېږي يا نه؟

د (١١) يوولسم فعاليت احتمالي ځواب:

په دې ډول خطا کې د مقرراتو او نظاماتو نه مراعاتول د معنوي عنصر رامنځته کېدو لپاره بسنه کوي او د خطا د نورو قسمونو اثبات ته اړتيا نشته[1] ځکه چې ځينو له قوانينو او لوايحو څخه مخالفت په خپل ذات کې په مستقل ډول خطا پېژندلې ده"[2] او ځيني نور وايي چې د خطا د ډولونو په کټګورۍ کې د قوانينو، مقرراتو او لوايحو د نه مراعات راوړل سمه نه ده، ځکه چې په دې حالت کې يوازې له قوانينو څخه مخالفت نه رامنځته کېږي، بلکه د مرتکب په برخه کې د خطا نور عناصر تحقق ومومي يعنې په هغه صورت کې چې جرمي پايله د دې مخالفت په پايله کې رامنځته نه شي، مرتکب يوازې د قانون يا مقرراتو د سرغړونې پر وړاندې مسؤول دی او د غير عمدي جرم له نظره په دې شرط چې جرمي پايله له ځان سره ونه لري، ښايي مسؤول نه وي. نو معلومېږي چې په دې ځای کې مسؤوليت اصلاً له قانون څخه د

[1] -محمودی فيروز، رهنمود ماکس پلانک، ١٣٩١ ماهر عبد شويش شرح قانون العقوبات، ص ٢٠٩.

[2] - جندي، هماغه سرچينه ص ٨٤٦.

مخالفت څخه رامنځته شوی نه له هغه خطا څخه چې د يو قانوني واجب په ترسره کولو د اخلال پر بنسټ دی...[١] .

د دې مواردو په سرغړونه کې د قانون، مقرراتو، لوايحو او اوامرو وضع کوونکي اړخونه مهم نه دي، په دې معنی چې ښايي قانون د تصويب مراحل طی کړي وي يا د جمهور رئيس د صلاحيتونو پر بنسټ په نافذ شوي فرمان کې وګنل شي. څه چې مهم دي، له يوه داسې اصل څخه سرغړونه ده چې په قانون، مقرره، لايحه او يا اوامرو کې د افرادو له لورې د هغه رعايت په حتمي توګه پېشبيني شوی دی. لکه د کار قانون له ٩١ او ٩٢ مادو سره سم د کار په ساحه کې د حفظ الصحې رعايتول او د خونديتوب رامنځته کول يا د يو فارمسست لخوا د درملو د ساتنې مقرراتو نه رعايتول چې په مړينه تمام شي.

دريم مبحث: د خطا قتل جزا:

د جزا کود د ٥٥٥م او ٥٥٦ مادو له حکم سره سم قانون جوړوونکي د خطا قتل مجازات د مشدده حالاتو موجوديت او نا موجوديت ته په کتو په دوو حالتونو کې مجازات مشدده او ساده (له مشدده حالاتو پرته عادي) پېشبيني کړي دي او د دندې، وظيفې يا حرفې له اصولو څخه د سترې سرغړونې په پايله کې د قتل او د پېښې پرمهال له مجني عليه سره د مرستې نه کولو حالات او له يو شخص څخه د زياتو د قتل حالت يې د خطا قتل د مرتکب د مجازاتو د تشديد موارد ګڼلي دي او که چېرې د خطا قتل په پېښېدو کې نوموړی حالت وجود ونه لري، نو ښايي ساده حالت و اوسي.

الف) د عادي خطا قتل مجازات:

د جزا کود د ٥٥٥مې مادې له حکم سره سم له مشدده احوالو پرته د خطا قتل مجازات "متوسط حبس يا له شپېتو زرو څخه تر يو سل او شپېتو زرو افغانيو پورې نغدي جزا" کېدلی شي او په دې برخه کې د محکمې د قضايي هيئت له لخوا د ټاکل شوو مجازاتو انتخاب د تناسب اصل په پام کې نيولو او د جزا

[١] - ماهر، عبد شويش الدرة، هماغه سرچينه، ص: ٢٠٩.

کود په ۲۰۸مه ماده کې د درج شوو مواردو او پر جزا کود د نورو حاکمو عامو اصولو په رعایتولو سره صورت نیسي.

ب) په مشدده احوالو سره د قتل مجازات:

قانون جوړوونکي د خطا قتل د مجازاتو میزان د خطا "د ستر والي" او په خپله د ضرر د ستروالي د معیار پر بنسټ د خطا قتل د مشدده حالاتو له جملې څخه پېژندل شوی داسې چې د مرتکب د مشدده حالاتو څخه د هر یو د رامنځته کېدو په صورت کې د خطا د ستروالي (ستره خطا) د معیارت پر بنسټ په لاندې مواردو کې د مرتکب شوي جرم د مجازاتو تر اکثر حد پورې د مجازاتو وړ ګڼل شوی دی.

۱- ستره خطا:

ستره خطا ښایي په خپله د مرتکب له خطا څخه را ولاړه شوې وي یا د پایلې (د ضرر پېښېدل) د ستروالي او شدت څخه را ولاړه شوې وي یعنې له یو شخص څخه د زیاتو قتل وي. د جزا کود د ۵۵٦مې مادې له لومړي او دویم جزونو سره سم د مرتکب خطا په لاندې مواردو کې ستره وي:

لومړی: په هغه حالت کې چې قتل له اصولو څخه د سترې سرغړونې په پایله کې قتل صورت موندلی وي چې وظیفه، دنده یا حرفه پر مرتکب لازه ګرځېدلې وي. له دې مورد سره سم لومړی لازمه ده چې شخص د دندې، مسلک یا حرفې څښتن وي، دویم دا چې د مرتکب لخوا د دندې، مسلک او یا حرفې په ترسره کولو کې ګډوډي رامنځته شي. د هغه کار او دندې نوعیت چې شخص یې ترسره کوي، مهمه نه ده چې په رسمي یا غیر رسمي توګه، دولتي یا غیر دولتي اداره وي.

دویم: په هغه حالت کې چې مرتکب د پېښې د وقوع پرمهال پر هغه د قدرت درلودلو سربېره له مجني علیه سره له مساعدت حخه ډډه وکړي.

له دې مورد سره سم قانون جوړوونکي د خطا کوونکي پر غاړه یې مسؤولیت اچولی دی څو د مرتکب د مجازاتو د تخفیف موجبات له مجني علیه سره د مساعدت په صورت کې وړاندې کړي او له بله پلوه، یوازې هغه کس چې کولای شي مجني علیه ته چې مرستې ته اړتیا لري، تر ټولو نږدې او چټکه مرسته

ورسوي، د پېښې مرتکب او رامنځته کوونکی دی، ځکه چې ښايي نور په ځنډ ور ورسېږي. ليکن د دې مشدده حالت د رامنځته کېدو شرط پر مرسته توانېدل دي. نو هغه شخص چې د هر دليل پر بنسټ د مرستې توان نه لري، د هغه په برخه کې مشدده حالت ښايي صدق ونه کړي. سربېره پردې، له دې مادې سره سم شرط ده چې د پېښې پرمهال نه له هغې وروسته له نومړو مواردو سره برابر مساعدت شرط دی چې "په خپله د مرتکب د غير عمدي خطا څخه را ولاړ شوی خطر" يعنې د خطر رامنځته کوونکی په خپله مرتکب وي او "که چېرې د مجني عليه خطا د جاني پر خطا غالبه شي، په دې صورت کې د تشديد سببت وړاندې شوی نه دی."[1]

۲- ضرر ستروالی (ستر ضرر):

د جزا کود د ٥٥٦مې مادې د درېيم جزء له حکم سره سم "**په هغه حالت کې چې د فعل د ارتکاب له امله، له يوه نفر څخه زيات په قتل ورسېږي**". د رامنځته شوي ظرر شديدوالي (حاصل شوې پايله) ته په کتو د مرتکب مجازات شدت مومي، البته په ټولو مواردو کې د هغو مجازات اکثر حد چې قانون جوړوونکي تصريح کړی دی، د جزا کود په ٥٥٥مه ماده کې د درج شوو مجازاتو تر اکثر حد پورې يعنې د متوسط حبس په اکثر حد محکومېدلی شي. خو په دې ماده کې درج شوی حکم روښانه نه دی چې آيا د پېشبيني شوو مجازاتو اکثر حد کې د نغدي جزا ډول هم شاملېدلی شي؟ ليدل کېږي چې په دې برخه کې ځواب مثبت دی، خو د جزا له دوؤ ډولونو څخه هر يو بايد د جرم او مجرم د اوضاع او احوالو پر بنسټ او په عقلاني، موجه او استدلالي ډول و اوسي.

[1] سرور، احمد فتحی، هماغه سرچينه ص ١٣١

(۱۲) دولسم فعالیت

انتقادي فکر یا نیوکه:

هغه ستونزې چې د مشدده مجازاتو په برخه کې رامخنته کیږي، هغه حالت دی چې که چیرې "له یوه نفر څخه د زیاتو قتل" له مشدده حالت سره د جزا کود د ۵۵٦مې مادې د لومړي او دویم جزؤنو مشدده حالات جمع شي، په دې صورت کې د مرتکب مجازات به تر کومې اندازې وي؟

د (۱۲) دولسم فعالیت احتمالي ځواب:

دا چې د مادې په لومړۍ برخه کې موجود عبارت "**د خطا قتل ارتکاب له لاندې حالاتو څخه په یوه کې مشدده پېژندل کیږي، مرتکب د مرتکبه جرم د مجازاتو په اکثر حد محکومیږي**" دا مطلب وړاندې کوي چې قانون جوړوونکي د تشدید د دواړو خواوو یا له هغه څخه د زیاتو رامنځته کېدل هم **"د مجازاتو په اکثر حد"** کې شامل ګڼلي دي دانسته باشد ولی این روحیه با فلسفه تشدید مجازات در وقوع قتل خطا در تضاد است و ضمن آن، اصل تناسب جرم و جزا نقض می گردد.

د دریم څپرکي پایلیزه:

په څپرکي کې چې د خطا قتل په اړه بحث کوي؛ د خطا قتل او تقصیر مفهوم، د خطا قتل د جرم متشکله عناصرو او د مشدده احوالو په ذکر سره د هغه د مجازاتو په څېر موضوعات وڅېړل شول چې په پایله کې یې مشخصه شوه چې د طبعیت له مخې خطا باید د تقصیر پر بنسټ وي.

د خطا قتل جرم قانوني، مادي او معنوي عناصر لري؛ د مادي عنصر په اجزاوو کې فعل، پایله او د سببیت اړیکه شامل دي. د خطا قتل د جرم مادي عنصر بېلابېل موارد لري په د مثبت او منفي (امتناع) عمل او فعل په شکل امکان لري. د خطا قتل مادي عنصر د عمد قتل د مادي عنصر له اجزاوو سره زیات ورته والي لري، ولې د عمد او غیر عمد قتل ترمنځ عمده توپیر معنوي عنصر دی. په عمد قتل کې مرتکب د فعل یا د فعل د ترک اراده لري او د پایلې د رامنځته کېدو په برخه کې فعل یا د فعل ترک ترسره کوي، لیکن په خطا قتل کې مرتکب فعل (یا د فعل ترک) ترسره کوي پرته له دې چې هغه زیان رامنځته کوونکې پایله چې پر فعل یې مرتب کېږي، وغواړي. نو که چېرې مرتکب پایله نه غواړي او قصد نه لري، ولې د جرمي خطا (جزایي تقصیر) په پایله کې قتل واقع کېږي، په دې صورت کې د خطا قتل معنوي عنصر رامنځته شوی دی. لکه څرنګه چې د جزا کود ۳۸مه ماده په دې اړه داسې صراحت لري "**د جرم معنوي عنصر له جرمي قصد، په جرم او د هغه پر پایلې یا جرمي خطا له علم او خبرتیا څخه عبارت دی.**" د قانون له دې مادې سره سم په خطا قتل کې معنوي عنصر په خپله خطا ده چې د زیان رامنځته کوونکې پایلې په نتیجه کې رامنځته شوې ده. په عمدي او غیر عمدي جرمونو کې لازمه ده چې مرتکب فعل یا د فعل ترک په ارادي شکل ترسره کړي، ځکه چې اراده د جزایي مسؤولیت بنسټ تشکیلوي او ارادي فعل، نه غیر ارادي فعل د مجازاتومستوجب دی. له دې پرته، تورن ته د هیڅ ډول تقصیر او سرغړونې نسبت ورکول امکان نه لري. د جزا کود قانون جوړوونکي د خطا یا غیر عمدي جرم موارد د جزا کود په ۳۵مه ماده کې راوړي دي چې دا موارد له اهمال، بې احتیاطۍ، غفلت، د قوانینو او مقرراتو نا مراعت څخه عبارت دي او له دې مواردو سره د جزا کود په ۵۵۴مه ماده کې یې "اوامر" او " بې پروایي" ور اضافه کړي دي.

په پای کې د جزا کود د ٥٥٥ او ٥٥٦ مادو له حکم سره سم قانون جوړوونکي د خطا قتل مجازات د مشدده حالاتو موجودیت او نا موجودیت ته په کتو په دوو حالتونو کې مجازات مشدده او سادهپېشبیني کړي دي او د دندې، وظیفې یا حرفې له اصولو څخه د سترې سرغړونې په پایله کې د قتل او د پېښې پرمهال له مجني علیه سره د مرستې نه کولو حالات او له یوه نفر څخه د زیاتو د قتل حالت یې د خطا قتل د مرتکب د مجازاتو د تشدید موارد ګڼلي دي او که چېرې د خطا قتل په پېښېدو کې نوموړی حالت وجود ونه لري، نو ښایي ساده حالت و اوسي.

لنډه دا چې د غیر عمدي او عمدي (قصدي) خطا ترمنځ توپیر پر مادیاتو د مرتکب ارادې د توجه په میزان کې جرم دی داسې چې په "عمد" حالت کې د فاعل اراده د جرمي فعل د ارتکاب پر لور په عملي او بشپړه توګه سوق کړل شوې ده او د جرم د ارتکاب ټولې مادي اجزاوې په بر کې نیسي. په دې وضاحت سره چې د فاعل اراده د فعل د ارتکاب او هغه آثارو پر لور چې ممکن دي، دا فعل له ځان سره ولري، سوق کېږي. خو په خطا حالت کې د فاعل اراده زیان رامنځته کوونکې پایلې ته متوجه نه ده او یوازې د فعل ارتکاب په نظر کې لري یعنې دا چې خطا په هغه صورت کې رامنځته کېږي چې د مرتکب پر ارادي فعل هغه پایلې چې نه یې غوارې، مرتب شي. په داسې حال کې چې له دې پایلو څخه د ډډې امکان د مرتکب په وس او توان کې وي. په همدې دلیل، د عمدي قتل د مادي عنصر مباحث له غیر عمدي سره توپیر نه لري او ید دواړه ډول قتل ترمنځ عمده توپیر، معنوي عنصر دی.

څلورم څپرکی

د جنین اسقاط

موخې:

د دې روزنیزې ناستې په پایله کې به ګډونوال د لاندې چارو په ترسره کولو وتوانېږي:

١. د جنین د اسقاط تعریف؛
٢. له جزئیاتو سره د جنین د اسقاط د جرم د عناصرو توضیح؛
٣. د جنین د اسقاط جزا تشریح او د هغه د مشدده احوالو توضیح.

عنوانونه:

- د جنین د اسقاط تعریف.
- د جنین د اسقاط عناصر.
- د جنین د اسقاط مجازات.

څلورم څپرکی

د جنين اسقاط

لومړی مبحث: د جنين د اسقاط تعريف:

د جنين اسقاط هغه اصطلاح ده چې له دوؤ كلمو(جنين) او (اسقاط) څخه تركيب شوې ده.

د اسقاط اصطلاح له سقط څخه اخيستل شوې او لغوي معنی يې غورځېدل دي.

په اصطلاح کې اسقاط د مېرمنې جنين د هغه د وخت له بشپړېدلو وړاندې باسلو څخه عبارت دی[1].

جنين په لغت کې له هر پوښل شوي شي څخه عبارت دی. د مور په خېټه کې ماشوم ته چې له بله پلوه پټ دی، جنين ويل کېږي[2].

د (جنين) كلمه په اصطلاح کې له هغه حمل څخه عبارت دی چې د مور په رحم يا خېټه کې د اوميدوارۍ له پيل څخه تر زېږون پورې پټ دی؛ کله چې ژوندی وزېږېږي، ماشوم او که مړ وزېږېږي، نو سقط ګڼل کېږي[3].

په فقهي كتابونو کې د جنين سقط د "الإجهاض، الإلقاء، الطرح و الإملاص" په معنی تعبير شوی دی. نو د جنين د اسقاط اصطلاح چې د افغانستان په جزا كود کې توصيف شوی دی او اجهاض چې په فقهي كتابونو کې توصيف شوی دی ترمنځ توپير شتون نه لري، ځکه چې فقهاوو اجهاض داسې تعريف کړی دی: د جنين اجهاض يا اسقاط د مور له خېټې د جنين باسل مخکې له دې چې پيدا شي او يا يې موده بشپړه شوې وي[4].

---

[1]- معجم لغة الفقهاء: ص٧٥، والقاموس الفقهي: ص١٧٤.

[2]- ابن فارس، معجم مقاييس اللغة ماده (جن): ٤٢١/١.

[3]- مراجعه وكړئ: به حاشية ابن عابدين ٦: ٥٨٧ و معجم لغة الفقهاء: ص٢٠٣، والقاموس الفقهي: ص٧٠.

[4]- مراجعه وكړئ: دراسات فقهية في قضايا طبية معاصرة: ٣٤١/١.

په حقوقي اصطلاح کې د جنين اسقاط د اميدوارۍ دورې ته د پای ورکولو څخه عبارت دی مخکې له دې چې جنين د جلا ژوند په ساتنې وتوانيږي[1].

په بل عبارت، د جنين اسقاط په عمدي ډول له رحم څخه د زيږون له طبيعي مودې څخه وړاندې يا په رحم کې د هغه په عمدي توګه له منځه وړلو (قتل) څخه عبارت دی[2].

د جنين د اسقاط جرم په پايلې پورې مقيد دی او د هغه پايله د جنين اسقاط او يا له منځه وړل دي. لکه څرنګه چې د جزا کود د (٥٦٩مې) مادې په (١) فقره کې تصريح شوی دی" **هغه شخص چې د حامله ښځې جنين عمداً له منځه يوسي يا هغه د تولد له طبيعي موعد څخه دمخه راوباسي، د اسقاط د جنين د جرم مرتکب ګرځي.**" دا چې جنين بشپړ او مستقل شخصيت نه لري او د هغه ژوند په مور پورې يې تړلی دی[3]. نو نږۍ ته د ژوندي راتللو دمخه هغه له منځه وړل، د نفس قتل نه ګڼل کيږي. په همدې لحاظ، په جزايي قوانينو کې د يو مستقل او جلا جرم په توګه پېشبيني شوی دی.

دويم مبحث: د جنين د اسقاط جرم متشکله عناصر:

د جنين د اسقاط جرم عناصر له قانوني عنصر، مادي عنصر (فعل، موضوع، پايله او سببيت اړيکه) او معنوي عنصر (علم او اراده) څخه عبارت دي. په لاندې کرښو کې د جنين د اسقاط جرم پر عناصرو بحث صورت نيسي.

لومړی وينا: قانوني عنصر:

د ١٣٩٦ کال د جزا کود (٥٦٩ تر ۵۷۴ او ۵۵۲) مادو د جنين د اسقاط جرم اړوند احکام پېشبيني کړي دي. په اسلامي فقه کې هم د جنين اسقاط د هغه په مجازاتو کې د فقهاوو جزئي اختلافاتو سربېره، د بشپړ

---

[1]- ګلدوزيان ايرج، بايسته های حقوق جزای اختصاصی، چاپ سوم سال:١٣٩٢، ص:١٠٠.

[2] - نجيب حسنی، شرح قانون العقوبات: القسم الخاص، ص ٥٠١.

[3]- عوده، عبدالقادر ، جرايم عليه تماميت جسمانی اشخاص،ص: ٣١٥.

عمد جرم، شبه عمد او یا خطا په توګه ګڼل کېږي چې د مغلظه یا مخففه دیت له احوالو سره سم بشپړ او یا په قسمي ډول تاکل شوي دي[١].

جزا کود د جنین د اسقاط جرم د تعزیري مجازاتو تطبیق د (٥٦٩) مادې (٢) فقره چې د دیت د اقامې شرایطو په نا بشپړتیا او یا د هغه په سقوط پورې مشروط ګڼل شوی، په دې اړه داسې صراحت لري:" **که چېرې د جنین د اسقاط په جرم کې د دیت د اقامې شرایط بشپړ نه شي یا په یوه ډول نه یوه ډول ساقط شي، مرتکب د دې فصل له حکمونو سره سم، مجازات کېږي**".

د دې فقرې د حکم د صراحت په موجب که چېرې د جنین د اسقاط په جرم کې دیت ثابت شي او په یو ډول ترسره شي، نو د جزا کود د دې فصل د جنین اسقاط پېشبیني شوي تعزیري مجازات پر مرتکب د تطبیق وړ نه شي کېدلی، یوازې د دیت ورکړه (مدني مسوؤلیت) کافي ګڼل شوی دی او په جزا کود کې د جنین د اسقاط درج شوي تعزیري مجازات د دیت د انتفا په صورت کې د تطبیق وړ کېدلی شي.

(١٣) دیارلسم فعالیت

انتقادي فکر یا نیوکه:

آیا د دیت د ورکړې په صورت کې د جزا کود د پېشبیني شوو مجازاتو سقوط د توجیې وړ دی؟

د (١٣) دریالسم فعالیت احتمالي ځواب:

د جزا کود د (٥٦٩) مې مادې په (٢) فقره کې نوموړی قید د نیوکې ځای دی.

ځکه چې یو جرمي عمل چې جنایت وي او هغه ته تر اوو کلونو طویل حبس پېشبیني شوی وي څنګه امکان لري چې د دیت د دعوای اقامې د شرایطو د بشپړتیا په صورت کې د هغه تعزیري مجازات د اِعمال وړ نه وي؟

[١]- عوده، عبدالقادر ، جرایم علیه تمامیت جسمانی اشخاص،ص: ٣٢٢.

له بله پلوه، د دې فقرې د قيد د صراحت پر بنسټ چې " که چېرې د جنين د اسقاط په جرم کې د ديت د اقامې شرايط بشپړ نه شي، مرتکب د دې فصل له حکمونو سره سم، مجازات کېږي." استنباط کېږي چې که چېرې د جنين مور او پلار دواړه د جنين په اسقاط کې رضايت ولري، که په خپله د جنين د اسقاط مرتکب شوي وي او يا مرتکب يې د ديت د اقامې شرايطو د بشپړتيا سربېره وبخښي، نو د جنين د اسقاط جرم د مجازاتو وړ نه ګرځي. ځکه چې د عامه فقهاوو په نزد د ديت حق د جنين د اولياوو او يا د هغه د وارثينو حق دی، يوازې امام مالک ويلي دي چې ديت د مور ځانګړی حق دی[1]. او د جزا کود د ديت د دعوې د اقامې شرايطو د نا بشپړتيا يا د هغه د سقوط په صورت کې د اِعمال وړ ګڼي. په پايله کې ويلای شو چې که چېرې د جنين د اسقاط جرم د جنين د اولياوو (د ديت مستحقين) په رضايت ترسره شي، د جزا کود له نظره دا حالت جرمي عمل نه ګڼل کېږي.

دويمه وينا: د جنين د اسقاط جرم مادي عنصر:

د جنين د اسقاط جرم په مادي عنصر کې: ۱- مجرمانه کړنه (فعل/د فعل ترک)، ۲- د فعل موضوع، ۳- پايله او ۴- د سببيت اړيکه شاملېږي چې هر يو يې په جلا مطلب کې تشريح کېږي.

لومړی مطلب: مجرمانه کړنه:

جرمي کړنه په هغه امر له اقدام څخه عبارت دی چې جزايي قوانينو له هغه څخه منع کړې ده[2]. د جنين د اسقاط په جرم کې مجرمانه کړنه د جنين د طبيعي ودې او نمو پر حق يا د هغه د طبيعي تولد پر حق له تجاوز او د جنين د ژوند او د هغه د سلبولو پر حق له تېري څخه عبارت ده. دا کړنه کېدلای شي چې په مثبت او يا منفي شکل ترسره شي، کېدلای شي چې په مستقيم او يا غير مستقيم شکل صورت ومومي، همدارنګه کېدلای شي چې د وسيلې په کارولو سره او يا له هغې پرته ارتکاب شي. لاندې دا شکلونه په مختصر ډول تشريح کېږي:

---

[1]- الکاساني، بدائع الصنائع، ج: ۷ ، ص: ۳۲٦.

[2]- صدر توحيد خانه، محمد صص ۹۷-۹۸.

الف: مثبته کړنه:

مثبته کړنه د انسان د ارادي غړي په حرکت سره د فعل له ترسره کولو څخه عبارت دی چې اقوال هم په بر کې نيسي لکه تهديد او داسې نور[١]. نو د مثبتې کړنې په پايله کې د جنين د اسقاط جرم د انسان له هغه عمدي او ارادي حرکت څخه عبارت دی چې د جنين په سقط يا د هغه د حيات په سلبولو تماميږي، يعنې د هغه غړي حرکت چې د هغه په واسطه د حامله ښځې جنين له منځه لاړ شي يا د تولد د طبيعي موعد دمخه راوباسل شي لکه د ضرب يا زهرو يا د درملو د ورکولو او داسې نورو له لارې د جنين اسقاط.

ب: منفي کړنه (د فعل ترک او يا ډډه):

منفي کړنه له هغه فعل څخه د شخص له ارادي ډډې څخه عبارت ده چې د هغه قانوني او يا قراردادي مکلفيت دی[٢].

نو د فعل په ترک سره د جنين د اسقاط رامنځته کېدونه امکان لري او د فعل ترک کوونکی به د جنين د اسقاط مجازاتو د تحمل مسؤوليت ولري، خو په دې شخص چې قانوني مکلفيت ولري، د فعل تر کوونکی د عمل په ترسره کولو وتوانېږي او د عمل او جرمي پايلې ترمنځه د سببيت اړيکه شتون ولري. لکه، د جنين د سقط په مقصد د حامله ښځې وږې ساتل يا دا چې حامله ښځه درمل وخوري څو جنين يې سقط نه شي خو مؤظف شخص قصداً ورته درمل نه ورکوي څو جنين يې سقط شي. هغه څه چې پورته پرې بحث وشو، په کتو دا پايله رامنځته کېږي چې قتل که په عمدي او يا غير عمدي توګه وي، هماغسې چې د فعل د ارتکاب له لارې رامنځته کېږي، بايد د ډډې (د فعل د ترک) له لارې هم رامنځته شي.

---

[١] - حسنی، محمود نجيب، شرح قانون العقوبات: القسم العام، ص ٢٨٠-٢٨١.

[٢] - حسنی، محمود نجيب، شرح قانون العقوبات: القسم العام، ص ٢٨٠-٢٨١.

ج: مستقیمه او غیر مستقیمه کړنه:

له بله پلوه، لازمه نه ده چې پر مجني علیه دې تېری مستقیم اوسي، بلکه کېدلای شي مستقیم اوسي لکه، ضرب او داسې نور او کېدلای شي چې غیر مستقیم اوسي لکه، د حامه ښځې په خوړو او یا څښناکې د جنین د سقط درمل اچول شو دا چې خپله یې وکاروي او جنین یې سقط شي. او یا له خوړو پرته ځای کې د حامه ښې حبس کول شو چې د هغې جنین سقط شي.

د: مادي کړنه او معنوي کړنه (نفسي):

د هغه مادي مثبت فعل سربېره چې پورته یې د هغه له مواردو څخه یوه برخه یاده شوه، غیر مادي فعل (نفسي) هم کېدلای شي چې جنین ته د صدمې موجب شي او په پایله کې د هغه په سقط تمام شي.

له غیر مادي فعل څخه منظور د وېرې، ډار، نا هیلۍ او نورو رواني عواقبو رامنځته کول دي چې د مرتکب د کړنې په پایله کې د حامله ښځې په روان کې رامنځته کېږي او د هغه د جنین د سقط سبب کېږي. د افغانستان قانون جوړوونکي د جنین اسقاط له غیر مادي فعل سره صراحتاً تر پام لاندې نه دی نیولی، لیکن د هغه د تحقق لپاره یې ځانګړی شکل او یا ځانګړې وسیله هم شرط نه ده ایښې. د جزا کود (٥٧٠)مه ماده په دې اړه داسې صراحت لري: " هغه شخص چې د حامله ښځې جنین عمداً د ضرب **یا بل هر ډول اذیت** له لارې اسقاط کړي، تر اوو کلونو پورې په طویل حبس، محکومېږي..." په دې ماده کې د جنین اسقاط په مطلق شکل جرم انګاري شوی دی. نو د غیر مادي افعالو په واسطه د جنین اسقاط د دې جرم په مفهوم کې شاملېږي. د هغه وېرې او ډاډ په پایله کې جنین سقط چې پر مور یې د تجاوز پر پایله کې راغلې ده، په غیر مادي فعل سره د جنین د اسقاط مواردو له جملې څخه دی.

هـ: . **د مرتکب شخصیت:** یعنې هغه شخص چې جرم یې ترسره کړی دی. د ٥٦٩مې مادې او د جزا کود نورو اړوندو مادو ته په کتو چې د « هغه شخص..» کلمه یې کارولې ده، لیدل کېږي چې دا قانوني تعبیر

خورا عامه او پراخه معنی لري، نو د جنین د اسقاط د جرم مرتکب هر شخص کېدلای شي حتی په خپله حامله ښځه.

دویم مطلب: د فعل موضوع (حمل):

د حقیقي حمل شتون یعنې د حامله ښځې په رحم کې د جنین شتونوالی او هغه کړنه چې د هغه په اسقاط تمامه شي، د جنین د اسقاط مادي رکن تشکیلوي[1]. لکه څرنګه چې د مرتکب پر کړنه مسبوق، باید حقیقي حمل شتون ولري او د مرتکب فعل پر جنین واقع شي او په همدې دلیل د ښځې په رحم کې د مجني علیه د حمل موجودیت (جنین) د جنین د اسقاط په جرم کې د هغه د مادي اساسي رکن جوهر تشکیلوي چې له هغه پرته د جنین اسقاط رامنځته کېدلای نه شي.

درېیم مطلب: پایله:

د جنین د اسقاط رامنځته کېدو لپاره لازمه ده چې د مرتکب کړنه د جنین په مړینه یا د تولد له طبیعي موعد دمخه د هغه په راوتلو تمامه شوې وي. په بل عبارت، د جنین اسقاط هغه وخت رامنځته کېږي چې د مرتکب د عمل په واسطه د حامله ښځې جنین دباندې راوځي یا د طبیعي تولد له موعد دمخه راوباسل شي. نو د جنین په اسقاط کې جرمي پایله په دوو شکلونو رامنځته کېږي:

لومړی شکل: په رحم کې د جنین له منځه وړل (مړینه). په دې صورت کې د هغه د حیات پر حق تجاوز تحقق مومي[2].

---

[1] - نجیب حسنی، شرح قانون العقوبات: القسم الخاص، ص ٥٠٢.

[2] - په دې اړه د مصر د نقض محکمې ویلي دي: " د جنین د اسقاط جرم عناصر د جنین د مړینې په سبب د حامله ښځې په رحم کې د هغه د ژوندي پاتې کېدو په صورت کې هم وړاندې کېږي. ځکه چې د قانون په اصطلاح کې څه شتون نه لري چې پر دې دلالت وکړي چې د حامله ښځې له رحم څخه د حمل باسل کېدل – په ورته حالت کې -، د دې جرم له عناصرو څخه یو وګڼل شي. نقض ٢٧ دسمبر سال ١٩٧٠، مجموعة أحكام محكمة النقض س ٢١ رقم ٣٠٢ ص: ١٢٥٠. نجیب حسنی، شرح قانون العقوبات: القسم الخاص، ص ٥١٢.

دویم شکل: د جنین د تولد له طبیعي موعد دمخه د حامله ښځې له رحم څخه د هغه راباسل. په ورته حالت کې ولو که جنین ژوندی راوباسل شي او د حیات وړتیا هم ولري، د جرمي پایله دا شکل رامنځته کېږي، نو په داسې حالت کې د جنین د طبیعي ودې او نمو پر حق او د جنین د طبیعي تولد پر حق تجاوز رامنځته کېږي[1].

د جزا کود د (٥٦٩) مادې د (١) فقرې صراحت ته په کتو د جنین اسقاط په پایله پورې د مقیدو جرمونو له جملې دی او د پایلې له حصول پرته نه رامنځته کېږي. د همدې مادې د صراحت په موجب، د دې جرم پایله لکه څرنګه چې بیان شوه، په دوو شکلونو صورت نیسي: یو دا چې د حامله ښځې په رحم کې د جنین له منځه وړل او بل دا چې د جنین د تولید له طبیعي موعد دمخه له رحم څخه د هغه راباسل دي. نو که چېرې جنین له اسقاط څخه وروسته د حیات په ساتنه وتوانېږي او له منځه ولاړ نه شي، نو د جزا کود د (٥٦٩) مادې د (١) فقرې صراحت سره سم په ځانګړي ډول د -(له طبیعي موعد دمخه راوباسل شي)- عبارت د جنین د اسقاط جرم رامنځته کېږي. د یادونې وړ ده چې د جنین د اسقاط په جرم کې په پایله پورې د مقیدو نورو جرمونو پر خلاف په جرم پیل د مجازاتو وړ نه دی. د جزا کود **٥٧٣**مه ماده په دې اړه داسې صراحت لري: " د جنین اسقاط په جرم پیل د مجازاتو وړ نه ده ".

څلورم مطلب: د سببیت اړیکه:

د سببیت اړیکه: یعنې هغه اړیکه چې جرمي عمل د جرم له پایلې سره وصل کوي. څرګنده ده په هغه ځای کې چې د جنین د اسقاط جرم په پایلې پور د مقیدو جرمونو له ډلې دی، د مرتکب د ارتکابي عمل او د ترلاسه شوې پایلې ترمنځ د سببیت اړیکې شتون ضروری دی څو وپوهېدل شي چې پایله د مرتکب د کړنې په پایله کې یا په خپله د حامله ښځې د امیدوارۍ د نا رسېدلو په پایله کې وه.

[1] - نجیب حسنی، شرح قانون العقوبات: القسم الخاص، ص ٥١٢.

(۱۴) څوارلسم فعالیت

مباحثوي پوښتنه:

د جزا کود (۵۷۰) ماده داسې صراحت لري: " هغه شخص چې د حامله ښځې جنین عمداً د ضرب **یا بل هر ډول اذیت** له لارې اسقاط کړي، تر اوو کلونو پورې په طویل حبس، محکومېږي".

نو د دې مادې صراحت پر بنسټ، د جنین د اسقاط لامل فعل چې د جرم مادي عنصر تشکیلوي، کېدلای شي فعل یا د فعل ترک وي، مادي یا غیر مادي وي، همدارنګه کېدلای شي چې فعل مستقیم یا غیر مستقیم وي.

د ذکر شوو مواردو څخه هر یو ته عملي بېلګې وړاندې کړئ؟

د (۱۴) څوارلسم فعالیت احتمالي ځواب:

- **فعل او د فعل ترک:** د بېلګې په ډول: مور د جنین د سقط په منظور ضرر لرونکي درمل خوري څو جنین یې سقط شي، د جنین د اسقاط جرم له فعل سره رامنځته کېږي، یا دا چې حامله ښځه باید درمل وخوري څو جنین یې سقط نه شي، خو مؤظف شخص ورته قصداً درمل نه ورکوي، دلته د جنین سقط د فعل په ترک سره تحقق مومي.
- **مادي او غیر مادي فعل:** د بېلګې په ډول: پر هغه عنف چې له مادي افعالو څخه دی، ضرب یا تجاوز او کېدلای شي چې د جنین د سقط باعث شي. په ضرب، قتلولو، ناڅاپي چغې وهلو او یا د حامله ښځې وړې ساتلو باندې د جنین د سقط په مقصد د هغه وېرول یا تهدیدل چې غیر مادي افعال دي، دا ټول د جنین د اسقاط جرم مادي عنصر تشکیلولای شي.
- **مستقیم یا غیر مستقیم فعل:** مستقیم فعل لکه ضرب او داسې نور. غیر مستقیم فعل لکه د حامله ښځې په خوړو او یا څښاک کې د جنین د سقط درمل اېښودل څو هغه یې په خپله وکاروي او جنین

يې سقط شي. او يا په داسې ځای کې د حامله ښځې حبسول چې هلته خواړه نه وي څو جنين يې سقط شي.

دریيمه وينا: د جنين د اسقاط معنوي عنصر:

د جنين د اسقاط په معنوي عنصر کې علم او اراده شامل دي. نو د جنين د اسقاط جرم د حاملې (د ښځې د حامل والي) په اړه د تورن علم او خبرتيا او د ارادې سوق او د جرمي کړنې لپاره د هغه قصد ته اړتيا لري. يعنې په خپلې آزادې ارادې او قصد سره کړنه ترسره کوي او همدارنگه د جنين د اسقاط رامنځته کولو قصد او اراده ولري.

(١٥) پنځلسم فعاليت

فرضي قضيه:

يو موټر د چلولو پرمهال د چلوونکي د تېروتنې پر اساس له يوې حامله ښځې سره ټکر کوي، ښځې ټپي کېږي او د هغه ټپ د جنين په سقط تمامېږي. آيا موټر چلوونکی د جنين د اسقاط لپاره مسؤل دی يا نه؟

د (١٥) پنځلسم فعاليت احتمالي ځواب:

موټر چلوونکی د جنين د اسقاط جرم مرتکب نه دی، بلکه د غير عمدي جرح مرتکب دی. ځکه چې د جنين د اسقاط جرمونه په ټوله کې عمدي جرمونه گڼل کېږي او د هغه معنوي عنصر جرمي قصد ته اړتيا لري. د جزا کود د (٥٦٩) مادې په لومړۍ فقره کې هم د جنين د اسقاط جرم له عمدي جرمونو څخه گڼل شوې دی.

لومړی مطلب: د معنوي عنصر اجزاوې:

لومړۍ فرعه: د مادي رکن په اړه علم:

د مادي رکن په اړه علم کې د کړنې، د فعل د موضوع، پایلې او د سببیت اړیکې په اړه علم شامل دی چې هر یو یې په لاندې ډول په مختصر ډول واضح کېږي:

الف: د کړنې په اړه علم:

د معنوي عنصر د رامنځته کېدو لپاره لازمه ده چې مرتکب د خپل فعل یا د فعل د ترک د خطر درلودلو له ماهیت څخه خبر وي، یعنې وپوهېږي چې د هغه فعل او یا د فعل ترک پر جنین تېری دی.

ب: د جرم د موضوع په اړه علم:

همدارنگه لازمه ده څو مرتکب وپوهېږي چې د هغه کړنه حامله ښځې ته متوجه ده. ځکه چې د جنین اسقاط په اغلب گومان له عمدي جرمونو څخه دی. که چېرې داسې خبرتیا ونه لري او خپله نا خبرتیا یې په ثبوت ورسېږي، د جنین اسقاط رامنځته شوی نه دی. نو که چېرې جاني د ښځې له امیدوارۍ څخه خبر نه وي، نو رواني عنصر نه رامنځته کېږي او په پایله کې د جنین په اسقاط نه محکومېږي او ښآیي په بل جرم محکوم شي.

ج: د سببیت اړیکې په اړه علم:

د سببیت اړیکې په اړه له عمل څخه مراد دا دی چې د جرم مرتکب وپوهېږي او واټکلوي چې د هغه کړنه د جنین په اسقاط تمامېږي. په بل عبارت، د جنین د سقط رامنځته کېدل د خپلې کړنې احتمالي پایله وگڼي او سربېره پردې بیا هم خپلې کړنې ته ادامه ورکړي څو د جرم پایله واقع شي.

دویمه فرعه: د فعل او پایلې اراده:

د فعل له ارادې څخه منظور عام قصد او د پایلې له ارادې څخه منوظر ځانګړی قصد دی چې لاندې بیانیږي:

الف: د فعل اراده (عام قصد):

د جنین د اسقاط تحقق لپاره لازمه ده چې مرتکب متجاوزانه فعل یا ورڅخه ډډه یې په خپلې ارادې سره ترسره کړی وي. په دې معنی چې د هغه فعل یا ورڅخه ډډه ارادي وي، ځکه که چیرې په بشپړ ډول غیر ارادي وي، اصلاً شخص ته د انتساب وړ نه دی. نو غیر ارادي افعال/یا ډډه شخص ته مسوؤلیت نه رامنځته کوي، لکه شخص چې بل هغه کلک تړلی دی او د حامله ښځې پر لور یې وغورځوي او په پایله کې یې د حامله ښځې جنین اسقاط شي.. په دې بېلګه کې شخص د یوې آلې په توګه کارول شوی دی او د فعل په ترسره کولو کې یې هیڅ ډول اراده نه درلود ولو که په معیوب شکل وي. خو که چیرې د مرتکب فعل ارادي وي، خو دا اراده د اکراه تر اغیزې لاندې رامنځته شوې وي، کُلي قواعد هغه مسوؤل نه ګڼي، ځکه چې اکراه د مسوؤلیت د موانعو له ډلې ده.

عام قصد د معنوي رکن اساسي عنصر دی چې له هغه څخه په عامن ناوړه نیت سره په فعل کې عمد او د فعل قصد تعبیریږي. د عام قصد د تحقق معیار هغه اندازه ده چې مرتکب وپوهیږي په خپل عمل او یا ډډې سره پر بل شخص تیری کوي. دا مطلب د جزا کود د ۳۹مې مادې له (۱) فقرې څخه د درک وړ دی چې داسې صراحت لري: «**جرمي قصد د هغه فعل ارتکاب ته د فاعل د ادارې له سوق څخه عبارت دی چې جرم منځته راوړي، په داسې ډول چې د تر نظر لاندې جرم د پایلې په وقوع یا د بل جرم د پایلې په وقوع تمام شي.**» او تر هغه وخته چې فعل ارادي نه وي، د جزا حقوق په کې مداخله بنایي ونه کړي.

عام قصد لکه څرنګه چې په فعل کې لازم دی، د فعل په ترک کې هم د عام قصد موجودیت حتمي دی، ځکه چې دا موضوع په غوره توګه د جزا کود د ۴۴مې مادې په ۱ او ۲ اجزاوو کې داسې تصریح شوې ده « **جرم په لاندې حالتونو کې هم عمدي پېژندل کیږي:** «**په هغه صورت کې چې مرتکب د عمل په اجراء**

يا له قانوني مکلفيت څخه له ډډې کولو او د هغو له پايلو څخه خبر وي خو بيا هم د قانون د مخالف عمل په ارتکاب يا له قانوني مکلفيت څخه په ډډې کولو يې اقدام کړی وي." په هغه صورت کې چې **شخص د قانون يا موافقه ليک پر موجب، د دندې په ترسره کولو مکلفيت ولري او د هغو له ترسره کولو څخه قصداً ډډه وکړي....".**

ب: د پايلې اراده (ځانګړی قصد):

د جنين د اسقاط جرم د تحقق لپاره يوازې د فعل ارادي والی بسنه نه کوي. بلکه د جرم مرتکب بايد د پايلې اراده يې چې د جنين له اسقاط څخه عبارت دی، هم ولري. دا ډول اراده د (ځانګړي قصد) په نوم يادېږي. ځانګړی قصد چې له هغه څخه د ځانګړي نيت او د مجرمانه پايلې قصد هم تعبيرېږي، د جنين اسقاط (د جنين مړينه يا د هغه له طبيعي موعد دمخه د هغه راباسل) دي چې مرتکب په هغه کړنه کې چې د هغه پر جسماني تماميت يې واردوي، د هغه د پايلې (د جنين اسقاط) غوښتونکی وي. نو د جنين د اسقاط رامنځته کېدنه په هغه صورت کې متصوره ده چې د مرتکب متجاوزانه عمل د جنين د اسقاط له قصد سره يوځای پر مجني عليه د ضرب يا جرح واردولو، خفه کولو، د ډېرې ور غورځولو يا د مجرمانه کړنو نورو ډولونو له ډلې وي. که چېرې مجرم د پايلې اراده ونه لري، د هغه ارتکابي جرم اصولاً د جنين اسقاط نه ګڼل کېږي. بلکه له احوالو سره سم ضرب ګڼل کېږي.[1]

بايد وويل شي چې د جزا کود په ۵۷۰مه ماده کې د (عمداً) کلمې کارول داسې صراحت لري: **"هغه شخص چې د حامله ښځې جنين عمداً د ضرب يا بل هر ډول اذيت له لارې اسقاط کړي، تر اوو کلونو پورې په طويل حبس، محکومېږي."** د "جرمي قصد" عمدي والی دی. همدارنګه په ۵۷۲مه ماده کې د (علم باوجود) کلمه چې داسې صراحت لري: **"که چېرې حامله ښځه د عمل په پايله د علم باوجود عمداً د درملو په خوړلو يا د نورو وسايلو په استعمال راضي شي..."**. پر علم دلالت په پايله عمل کوي چې د مرتکب د احتمالي قصد بيانوونکی دی.

---

[1] - د جرمي قصد د ډولونو په اړه د (ايډلو سازمان) د عمومي جزا حقوقو په دويم کتاب کې بحث شوی دی، صص ۳۲ - ۳۵ او ص ۴۲ - ۴۳.

دويم مطلب: جرمي خطا:

يادونه يې اړينه ده چې د جزا كود د ۵۷۱مې مادې درېيمه فقره چې داسې صراحت لري: " **كه چېرې درمل حامله ښځې ته په حسن نيت يا په اشتباه سره وركول شوې وي، مرتكب له دېرشو زرو څخه تر شپېتو زرو افغانيو پورې په نغدي جزا، محكومېږي.**" د جنين د اسقاط غير عمدي جرم هم استثناءً د مجازاتو وړ ګڼلی دی. ځكه چې په دې حالت كې عام قصد د درملو وركول دي چې د درملنې په منظور وركړ شوي، نه د جنين د اسقاط په قصد. يعنې مرتكب د جنين د اسقاط د جرمي پايلې قصد نه لري. د بېلګې په ډول؛ حاملې ښځې ته د خوب په منظور درمل وركول.

نو د جزا كود پر بنسټ، د جنين د اسقاط د جرمي خطا پر اساس يوازې په يو مورد كې تحقق مومي چې د جزا كود د ۵۷۱مې مادې له ۳ فقرې سره سم كه چېرې حامله ښځې ته درمل په حسن نيت يا اشتباه وركړل شوې وي.

په نورو مواردو كې كه چېرې مرتكب ثبوت كړي چې جرمي قصد يې نه درلود او احتمالي قصد هم رامنځته نه شي، نو د جنين د اسقاط جرم معنوي عنصر تحقق نه مومي او په پايله كې مرتكب د جنين د اسقاط جرم په ارتكاب نه مجازات كېږي. ولې ښايي د حق العبدي ادعای موجب شي چې ديت يا غره دی.

درېيم مبحث: د جنين د اسقاط جرم مجازات:

د افغانستان په جزا كود كې د فعل د ماهيت په اعتبار د جنين د اسقاط جرم ځيني وخت جنايت او ځيني وخت جنحه ګڼل شوی دی.

د جزا كود له ۵۷۰مې مادې سره سم د صراحت پر بنسټ، د جنين اسقاط جنايت پېژندل شوی دی. "**هغه شخص چې د حامله ښځې جنين عمداً د ضرب يا بل هر ډول اذيت له لارې اسقاط كړي، تر اوو كلونو پورې په طويل حبس، محكومېږي**". خو په نورو مواردو كې د جزا كود د ۵۷۱ او ۵۷۲ مادو له حكمونو سره سم د جنين اسقاط جنحه شمېرل شوې ده.

لومړۍ وینا: د جنین د اسقاط جرم عادي او مشدده احوال:

د مجازاتو د شدت له پلوه هم د جنین د اسقاط جرم مجازات ځیني وخت مشدده او ځیني وخت هم غیر مشدده یا ساده دي. د فقهاوو له نظره هم د جنین د اسقاط جرم که چېرې په عمدي توګه وي، مغلظه دیت لازم دی او که چېرې په شبه عمد او یا خطا شکل وي، محففه دیت واجبېږي[١].

د جزا کود په ۵۷۰، ۵۷۱ او ۵۷۲ مادو کې درج شوي حکمونه د جنین د اسقاط جرم ساده او غیر مشدده حالات په بر کې نیسي. په داسې حال کې چې د جزا کود په ۵۷۴مه ماده کې درج شوو حکمونو د دې جرم مشدده احوال پېشبیني کړي دي او داسې صراحت لري: " **که چېرې د جنین اسقاط د ښځې په عقیم کېدو تمام شوې وي، مرتکب د دې فصل د پېشبیني شوې جزا په اکثر حد محکومېږي**". ځکه چې قانون جوړوونکي د جنین د اسقاط جرم په پایله کې د ښځې عقیم کېدل د مرتکب د جزا د تشدید موجب ګڼلی او جزا یې اکثر حد ته لوړه کړې ده.

دویمه وینا: د جنین د اسقاط په جرم کې له مجازاتو څخه معافیت:

د جزا کود د جنین د اسقاط د جرم په اړه په لاندې دوو حالتونو کې له مجازاتو څخه معافیت پېشبیني کړی دی:

لومړی حالت: د مور د حیات ژغورل:

د جنین په نسبت د مور حیات ته د ترجیح په حالت کې د اخف الضررین قاعدې په موجب. د جزا کود د ۵۷۱مې مادې له څلورمې فقرې سره سم: " **که چېرې د جنین اسقاط مور ژوند ته د نجات ورکولو په منظور د طبیب په تجویز، د درملنې په منظور صورت موندلی وي، فاعل نه مجازات کېږي**".

دویم حالت: د جنین د اسقاط په جرم پیل:

د جزا کود له ۵۷۳مې مادې سره سم: " **د جنین اسقاط په جرم پیل د مجازات وړ نه ده.**

---

[١] - نذیر، داد محمد، حقوق جزای اختصاصی اسلام صـ۲۸۲.

د څلورم څپرکي پایلیزه:

په دې څپرکي کې، چې د جنین له اسقاط حخه بحث کوي؛ د جنین د اسقاط تعریف، د جنین د اسقاط جرم د متشکله عناصرو او د مشدده احوالو په ذکر سره د هغه د مجازاتو په څېر موضوعات وڅېړل شول او په پایله کې مشخصه شوه چې د فقهاوو په نز د جنین اسقاط د مور له بطن څخه د جنین راباسلو څخه عبارت دی مخکې له دې څخه چې خلقت یا موده یې بشپړه شوې وي. د جنین اسقاط د تولید د طبیعي موعد څخه دمخه له رحم څخه په عمدي توګه د جنین راباسل یا په رحم کې په عمدي توګه د هغه له منځه وړل (قتل).

د جنین د اسقاط جرم په پایلې پورې مقید دی او د هغه پایله د تولید له طبیعي موعد څخه د جنین راباسل او یا د مور په رحم کې د هغه له منځه وړل دي. دا چې جنین بشپړ او مستقل شخصیت نه دی او د هغه ژوند په مور پورې تړلی دی، نو نړۍ ته د هغه د ژوندي راتګ څخه وړاندې د هغه له منځه وړل د نفس قتل نه ګڼل کېږي. نو په دې لحاظ، په جزایي قوانینو کې د مستقل جرم په توګه پېشبیني شوی دی.

د جزا کود د جنین د اسقاط جرم د تعزیري جرم د مجازاتو تطبیق د دیت د اقامې شرایطو په نابشپړتیا او یا د هغه په سقوط پورې مشروط کړی دی. نو که چېرې د جنین د اسقاط په جرم کې داسې دیت ثابت شي او په داسې ډول ورکړل شي، نو د جزا کود د جنین د اسقاط پېشبیني شوي تعزیري مجازات پر مرتکب د ښایي د تطبیقوړ نه اوسي، یوازې د دیت ورکړه (مدني مسؤولیت) کافي ګڼل کېږي او په جزا کود کې د جنین د اسقاط درج شوي تعزیري مجازات د دیت د انتفا په صورت کې ښایي د تطبیق وړ اوسي.

د جنین د اسقاط جرم قانوني عنصر، مادي عنصر (فعل، موضوع، پایله او د سببیت اړیکه) او معنوي عنصر (علم او اراده) لري.

د مادي عنصر په اجزاوو کې فعل، د فعل ځای، پایله او د سببیت اړیکه شامل دي. د جنین د اسقاط په جرم کې مجرمانه فعل یا کړنه د جنین د طبیعي ودې او نمو پر حق یا د هغه د طبیعي تولد پر حق له تجاوز او د جنین د حیات او د هغه د سلبولو پر حق له تېري څخه عبارت دی. دا کړنه کېدلای شي په مثبت یا منفي شکل ترسره شي، کېدلای شي په مستقیم یا غیر مستقیم شکل صورت ونیسي، همدارنګه کېدلای

شي له یوې وسیلې څخه په استفادې او یا له هغې پرته ارتکاب شي. د فعل له محل (د جرم موضوع) څخه منظور د حقیقي حمل شتون یعنې د حامله ښځې په رحم کې د جنین موجودیت دی. لکه څرنګه چې د مرتکب پر کړنه مسبوق، باید حقیقي حمل شتون ولري او د مرتکب فعل پر جنین واقع شي او په همدې دلیل، د جنین د اسقاط په جرم کې د ښځې په رحم کې د مجني علیه د حمل (جنین) موجودیت د هغه د مادي رکن اساسي جوهر تشکیلوي چې له هغه پرته د جنین اسقاط رامنځته کېدلای نه شي.

د جنین په اسقاط کې جرمي پایله په دوو شکلونو سره رامنځته کېږي چې یو په رحم کې د جنین د له منځه وړلو (مړینه) په شکل چې په دې صورت کې د هغه د حیات پر حق تجاوز صورت نیسي. بل د جنین د تولد له طبیعي موعد دمخه د حامله ښځې له رحم څخه د جنین راباسلو په شکل چې په ورته حالت کې ولو که جنین ژوندی دباندې را وباسل شي او د حیات وړتیا هم ولري، نو د جرمي پایلې دا شکل تحقق مومي، ځکه چې په ورته حالت کې د جنین د طبیعي ودې او نمو پر حق او د هغه د طبیعي تولد پر حق تجاوز رامنځته کېږي. همدارنګه د مرتکب د ارتکابي عمل او د ترلاسه شوې پایلې ترمنځ د سببیت اړیکې شتون ضروری دی څو وپوهېدل شي چې پایله د مرتکب د کړنې په پایله کې رامنځته شوې یا که په خپله د حامله ښځې د بارداری د نه رسېدنې په پایله کې.

د جنین د اسقاط په معنوي عنصر کې علم او ارده ده؛ دا علم او اراده باید د جنین د اسقاط جرم د مادي رکن ټولو اجزاوو ته متوجه شي؛ په دې معنی چې مرتکب په باخبره او عمدي توګه مادي کړنه ترسره کړې ده (د فعل او د فعل د ترک په اړه علم)، او وپوهېږي چې د هغه کړنه جنین ته متوجه ده (د فعل د محل په اړه علم) او همدارنګه وپوهېږي او واټکلوي چې د هغه کړنه د جنین حیات سلبوي یا هغه د تولد د طبیعي موعد دمخه راباسي (د پایلې او سببیت اړیکې په اړه علم او یا د هغوی اټکلول). سربېره پردې، مرتکب باید د کړنې اراده او قصد او د پایلې د احداث قصد هم ولري. یعنې مجرمانه کړنه یې قصداً ترسره کړې او د جنین د سقط رامنځته کېدل هم د هغه د قصد له امله دي.

اصولاً په جزا کود کې د جنین د اسقاط جرم یو عمدي جرم دی، ولې د جزا کود د ۵۷۱مې مادې په درېیمه فقره کې د جنین د اسقاط غیر عمدي جرم هم په استثنایي ډول د مجازاتو وړ ګڼل شوی دی. نو د جزا کود

پر بنسټ د جنین د اسقاط د جرمي خطا پر اساس یوازې په یو مورد کې تحقق مومي چې د جزا کود د ٥٧١مې مادې له ۳ فقرې سره سم که چېرې حامله ښځې ته په حسن نیت یا اشتباه سره درمل ورکړل شوي وي.

په نورو مواردو کې که چېرې مرتگب ثبوت کړي چې جرمي قصد یې نه درلود او احتمالي قصد هم رامنځته نه شي او د جنین د اسقاط جرم معنوي عنصر تحقق ونه مومي او په پایله کې مرتکب د جنین د اسقاط د جرم په ارتکاب نه مجازات کېږي. ولې ښایي د حق العبدي ادعا موج شي چې دیت یا غره دی.

د افغانستان په جزا کود کې د فعل د ماهیت په اعتبار د جنین د اسقاط جرم ځیني وخت جنایت او ځیني وخت جنحه گڼل شوی دی. د مجازاتو د شدت له پلوه هم د جنین د اسقاط جرم مجازات ځیني وخت مشدده او ځیني وخت هم غیر مشدده یا ساده دي د جنین د اسقاط جرم په اړه په جزا کود کې له مجازاتو څخه معافیت په دوو حالتونو کې پېشبیني شوی دی، یو د جنین په نسبت د مور حیات ته د ترجیح په حالت کې د اخف الضررین قاعدې په موجب د مور د حیات ژغورلو په حالت کې. بل د جرم د پیل هېڅه حالت کې چې د جنین د اسقاط په جرم پیل د مجازاتو وړ نه دی.

پنځم څپرکی

ضرب یا جرح

موخې:

د دې روزنیزې ناستې په پایله کې به ګډونوال د لاندې چارو په ترسره کولو وتوانیږي:

١. د ضرب او جرح تعریف؛
٢. له جزئیاتو سره د ضرب او جرح جرم د عناصرو توضیح؛
٣. د ضرب او جرح جرم د جزا ګانو تشریح او د هغه د مشدده احوالو توضیح.

عنوانونه:

- د ضرب یا جرح مفهوم.
- د ضرب او جرح عناصر.
- د ضرب او جرح مجازات.

پنځم څپرکی

ضرب یا جرح

سریزه:

د ضرب یا جرح په قالب کې د انسان پر جسماني تمامیت د صدمې واردول د انسان پر بدن له تر ټولو عامو صدمو څخه دی چې ښایي له کار څخه د غړي ناتوانۍ، قطع کېدو، نقصان، ماتېدو، دایمي معلولیت او د ظاهري حواسو څخه د یوه له منځه تللو موجب شي او نن ورځ پر جسماني تمامیت د دې ډول صدمو واقع کېدل د محکمو او څارنوالیو د دوسیو زیاتره برخه تشکیلوي او دغه امر قانون جوړوونکی مجبور کړی څو د دې ډول جرمونو د پېښېدلو د کچې راکمولو او د انسان له جسماني تمامیت څخه د ملاتړ په موخه قانوني حکمونه پیشبیني کړي. لکه څرنګه چې د جزا کود د اووم باب شپږم فصل د ضرب او جرح اړوند حکمونه په ۵۷۵ تر ۵۸۴ مادو کې پیشبیني کړي دي، په دې برخه کې په څو مبحثونو کې د ضرب او جرح جرمونه څېړو.

لومړی مبحث: د جسماني تمامیت (سلامتیا) مفهوم:

دې ته په کتو چې د ضرب او جرح موضوع انسان دی او د انسان پر جسماني تمامیت واقع کیږي، لازمه ده چې د موضوع نورو اړخونو ته له رسېدو وړاندې د جسماني تمامیت مفهوم په اړه وپوهیږو.

لومړی وینا: جسماني سلامتیا

د اسنان له جسماني سلامتیا څخه منظور " د حیاتي فعالیتونو په ترسره کولو کې د بدن د سلامتیا استمرار دی په عادي او داسې ډول چې په خپله بدن هغه څه چې بدن ته زیان رسولو لپاره شتون لري، په امان کې پاتې شي"[١]. دا جسماني سلامتیا هماغه د بدني او رواني آرامتیا اړوند له صحي پلوه د تن له بشپړې سلامتیا سره یوځای د جسماني تمامیت ساتل دي"[٢]. او بدن ته د زیان رسېدل مطمئناً روان اغېزمنوي او که چېرې پر بدن ضرب او یا جرح واقع کېږي، نو د هغه اثر ښایي د انسان پر روان او بدن پاتې شي او همدې اغېزمنتیا ته په کتو ده چې که چېرې شخص له داخل څخه درد حس کړي، نو د هغه اثر په بدن کې لیدل کېږي او که چېرې له دباندې څخه پر بدن اغېزه وارده شي، نو د هغه اثر د انسان په نفس کې د احساس وړ دی. او له همدې کبله ده چې په یو له لاندې صورتونو سره د صدمې واردول کولای شي په جسماني سلامتیا کې اخلال رامنځته کړي:

١ – د مجني علیه د روغتیا د عادي حالت په له منځه وړلو سره د حیاتي فعالیتونو په ترسره کولو کې د اختلال رامنځته کېدل.

٢ – د بدن له غړو څخه یوه غړي ته نقصان رامنځته کېدلو یا له کاره لوېدلو یا په قطع کوونکې آلې سره د هغه قطع کېدلو یا د وېښتانو باسلو یا په بدن کې د بل بدلون رامنځته کېدو په صورت کې په خپله بدن ته د صدمې واردول.

[١]- سرور، احمد فتحي، الوسیط فی قانون العقوبات، القسم الخاص الکتاب الثاني، ص ١٤٣؛ به نقل از محمود نجیب حسنی، الحق فی سلامة الجسم، مجلة القانون والاقتصاد سنه ٢٩ ص ٨ .

[٢] - هماغه سرچینه، ص ١٤٣ ، عصام أحمد محمد، النظریة العامة للحق في سلامة الجسم، رساله دکتورا، القاهره سنه ١٩٨٨ .

۳ -د داخلي ځورونې او اذیت په رامنځته کولو سره بدن ته زیان رسول که څه هم لک وي، لکه د مجني علیه کشول او پر ځمکه د هغه اچول او د هغه تحقیرول او توهینول چې مجني علیه ته د دې ډول زیان په او درد په رامنځته کېدو کې د هغه بدن او روغتیا ته د صدمې رسول شرط نه دي[۱].

٤ – د مجني علیه پر رواني سلامتیا د زیان رامنځته کول په داسې ډول چې د بدني صدمې چې د هغه د واردولو محل بدن دی، د واردولو په پرتله د روان پر سلامتیا د لطمې واردول د انسان د بدن ټولې اجزاوې لکه تنفسي او هاضمي لارې او حتی مغز او اعصاب اغېزمنوي[۲]. د افغانستان قانون جوړوونکي هم د پورته مواردو سره په تناسب د هغو په جرم انګارۍ کې "ضرب" جرح" " جسمي یا رواني تعذیب" او " ضررناکه او نا وژونکي مواد ورکول" ته تغبیر کړی دی.

دویمه وینا: د ضرب او جرح تعریف:

د یادونې وړ ده چې په دویم څپرکي کې د ضرب او جرح تعریف دا لیکنه چې په مړینه د تمامېدو ضرب یا جرح دی، وړاندې شو، ولې په دې علت چې ښایي د روزنیزو پروګرامونو څخه په یوه برخه کې له دې دوو څپرکیو څخه یو یې تدریش ي، نو په دې څپرکي کې هم د ضرب او جرح له لنډ تعریف څخه یادونه کوو.

د ۱۳۵۵ کال په جزا قانون کې قانون جوړوونکي د ضرب او جرح تعریف نه وو وړاندې کړی او د هغه د مواردو په ذکر کولو یې بسنه کړې وه. خو په جزا کود کې قانون جوړوونکي په لومړي ځل "ضرب او جرح" تعریف کړل، لکه څرنګه چې د ۵۷۵مې مادې له ۱ او ۲ جزونو سره سم **ضرب:** بدن ته د صدمې واردول دي چې په بدن کې د تور (پړسوب) یا شینوالي (کبودۍ)، د مفاصلو د پیچ خوردګۍ د هغو له له ماتېدو پرته یا د خون مردګۍ یا د داخلي خونریزۍ سبب شي او د نسج له پرېکېدو او له بدن څخه د وینو له جاري کېدو سره یوځای نه وي.

---

۱ - محمود نجیب حسني، به نقل از همان منبع، ص ۱۲ و بعد از آن.

۲ - عصام أحمد محمد، به نقل از همان منبع ص: ۱۳۳.

او جرح : بدن ته د ټپ (زخم) واردول دي چې د غړي خراشیدګۍ یا پرېکېدو یا شکېدو (پاره ګۍ) یا قطع یا د هغه د سوځېدو یا ماتېدو سبب شي او د نسج له قطع او باندنۍ وینې تویېدنې سره یوځای وي.

د قانون جوړوونکي دا کار له هغه سره چې کار د تحسین وړ کېدلای شي، ستونزې هم رامنځته کړې دي، په تعریف کې د ضرب او جرم له مواردو څخه د هر یو د مشخص کېدو به بنایي سبب شي چې جامع او مانع تعریف نه اوسي داسې چې کېدلای شي د ضرب او جرح د نوموړي تعریف په اړه لاندې ستونزې مطرح کړي:

الف: د ضرب تعریف ته په کتو، د داسې ضرب واردول چې له داخلي خونریزۍ سره یوځای وي، په ضرب کې شامل ګڼل کېږي په داسې حال کې چې پر دې حالت د ضرب اطلاق سم نه برېښي او ډېری جرح ته نږدې دی نه ضرب ته.

ولې کولای شو چې د دې ستونزې په ځواب کې ووایو چې: له یوې خوا حقوقپوهانو د ضرب او جرح ترمنځ د توپیر معیار د نسج شکېدنه (قطع کېدنه) او نه شکېدنه ګڼلې ده[1].. همدارنګه دا معیار په جزا کود کې هم پېشبیني شوی دی. له بلې خوا کومه عملي پایله او اثر د جزا کود له نظره د ضرب او جرح ترمنځ پر توپیر نه مرتب کېږي. ځکه چې د دواړو مجازات په جزا کود کې له توپیر پرته یوشان دي.

ب - امکان لري چې په ځینو حالاتو کې د سوځېدنې اطلاق برېښنا نیونې ته ونه شي.

ج - امکان لري چې د هډوکي ماتېدل له خارجي خونریزۍ پرته وي په داسې حال کې چې د جرح په تعریف کې ماتېدنه له خارجي خونریزۍ سره یوځای تصریح شوې ده.

د - د ضرب او جرح په تعریف کې د سر د وېښتانو باسلو په څېر موارد نه شاملېږي ځکه چې د وېښتان باسل نه په جرح کې په تعریف شوو مواردو کې شاملېږي او نه هم په ضرب کې.

[1] - محمود نجیب حسني، شرح قانون العقوبات، القسم الخاص، ص: ٤٣٣.

د ستونزو د حلولو په منظور د ضرب او جرح لاندې تعريف ته ور ګرځو:

الف_ د ضرب تعريف: ضرب "په يوې خارجي وسيلې سره پر جسم د فشار رامنځته کولو څخه عبارت دی په داسې ډول چې د بدن د نسجونو شکېدلو باعث نه شي "[1] قانون پر جسماني تماميت د ضربېه واردولو کې وسيله مشخص کړې نه ده"[2] نو کېدلای شي چې په هرې وسيلې لکه په سوک او يا لغته او يا سر وهلو يا په غوځوونکې يا قطع کوونکې آلې وهلو يا پر ديوال ورته فشار ورکولو يا پر ځمکه د مجني عليه اچول واو د ضرب نور ممکنه وسايلو سره تحقق ومومي. او له همدې کبله ويل شوي چې د دا ډول زيان آسيب رامنځته کول حتی په "د مجني عليه پر غاړه د فشار واردولو"[3] کې شاملېږي.

ب_ د جرح تعريف: جرح "د مجني عليه پر بدن د فشار او صدمې واردولو څخه عبارت دی په داسې ډول چې د هغه د بدن د نسجونو په غوڅېدو تمام شي او په دې رخه کې د جرح سطحي والی او ژوروالی او يا داخلي او خارجي خونريزي توپير نه لري"[4]. همدارنګه د وسيلې د مشخص ډول کارول په هماغه ډول په ضرب کې د وسيلې کارول موضوعيت نه لري او د هرې وسيلې په کارولو سره لکه د لاس د نوکانو په کارولو، په لغتې سره وهلو (چې غوڅېدنه ولري)، غاښ باسلو سره او حتی د يوه حيوان په کارولو سره ښايي جرح واقع شي او په همدې دليل ده چې قانون جوړوونکي د وسيلې ډول مشخص کړی نه دی او حتی "ښايي برق ورکول او د هغه جريان د مجني عليه له بدن سره يوځای کولو"[5] سره جرح رامنځته شي.

دريېمه ونيا: ضررناک او نا وژونکي مواد ورکول:

قانون جوړوونکي د ضرب يا جرح اړوند فصل کې د "ضررناکو او نا وژونکو موادو د ورکولو" جرم ته ځای ورکړی دی او دا په دې معنی دی چې قانون "د مضره او نا وژونکي موادو ورکول" د ضرب او جرح په حکم کې ګڼلي دي (د جزا کود ۵۸۲مه ماده) که څه هم قانون جوړوونکي په خپله "ضررناک مواد"

[1] - سرور، أحمد فتحي، الوسيط في قانون العقوبات، القسم الخاص، الكتاب الثاني، ص: ١٤٦.

[2] هماغه سرچينه، ص: ١٤٦.

[3] - جندي، عبدالملك، الموسوعة الجنائية، الجزء الخامس، ص: ٧٨١.

[4] - سرور، أحمد فتحي، الوسيط في قانون العقوبات، القسم الخاص، الكتاب الثاني، ص ١٤٥.

[5] - هماغه سرچينه، ص: ١٤٦.

تعریف کړي نه دي خو په قانون کې له درج شوو تعبیرونو څخه افاده کېږي چې ضررناک مواد روغتیا ته د ضرر لرونکو موادو څخه عبارت دي او په ورته وخت کې نا وژونکي دي چې د مجني علیه د دایمي معلولیت د رامنځته کېدو یا د هغه د غړي له کاره لوېدلو او یا د هغه له حواسو څخه د یوه له منځه وړلو موجب گرځي." او په یو ډول د شخص په روغتیا یا په هغو دندو کې چې د هغه بدن کې ترسره کوي، رامنځته کوي، اختلال رامنځته کوي"[1]. نو د شخص په روغتیا کې د اختلال رامنځته کولو موخه، "رواني او جسمي روغتیا ده او که چېرې شخص ضرر لرونکي مواد ورکړي چې په عقلي او عصبي اختلال د د هغه د اخته کېدو لامل شي، د مضره موادو د ورکولو مرتکب پېژندل کېږي "[2].

لومړی مطلب: د موادو د ضرر والي ځانگړنه:

لکه څرنگه چې وړاندې وویل شول، د سمي او وژونکي موادو په کارولو سره قتل د قتل د ارتکاب د مشدده حالاتو څخه یو پېشبیني شوی دی (د جزا کود د ۵۴۷مې مادې ۲ بند). نو د دې ډول قتل په پېښېدنه کې "سمي والی" او "وژونکی حالت درلودل " اصل پېژندل شوی دی. د جزا کود ۵۸۲مې مادې ته په کتو، کارول شوې ماده په هغه صورت کې په دې حکم کې شاملېږي چې دا دوه ځانگړنې یعنې د بدن سلامتیا ته "ضرر پېښوونکی" او "نا وژونکي" وي. "ضررناک والی" یا د مادې د استعمال د کمیت پر بنسټ او یا هم مجني علیه ته د ورکړل شوې مادې د خاصیت او طبیعت پر بنسټ وي.

[1] -هماغه سرچینه، ص: ١٤٧.

[2] -هماغه سرچینه، ص: ١٤٧.

(١٦) شپاړلسم فعاليت

مباحثوي پوښتنه:

كه چېرې د مرتكب لخوا كارول شوي مواد نا وژونكي وي او ضررناک وي او سربېره پردې، د هغې د زياتې اندازې كارول د وژنې سبب شي، د نومورې مادې په حكم كې به شامل شي؟

د (١٦) شپاړلسم فعاليت احتمالي ځواب:

كه څه هم په قانون كې د مادې د استعمال كميت په اړه تصريح نه ده شوې، خو ليدل كېږي چې د مضره موادو د استعمال په حالت كې په ٥٨٢مه ماده كې له درج شوي حكم څخه منظور هغه مورد دی چې د مرتكب فعل په دايمي معلوليت، عطالت او د غړي له كاره لوېدلو او له حواسو څخه د يوه په نشتوالي تمام شي او كه چېرې د هغه په پايله كې قتل رامنځته شي، د دې مادې له شمول څخه وځي او د جزا كود د ٥٤٧مې مادې په حكم كې شامليږي. نو په زيات كميت سره د مضره موادو استعمال (د قتل د قصد ثبتولو په شرط) وژونكی ګڼل كېږي[1].

ځيني وخت مضره مواد سمي وي چې "په دې صورت كې د سمي موادو په كارولو او د مضره موادو په وركولو سره په قتل د پيل ترمنځ توپير د مرتكب قصد دی. كه چېرې مرتكب د وژلو قصد ولري ولې د هغه عمل د مجني عليه په مړينه تمام نه شي، نو په قتل پيل ګڼل كېږي. د هغو مضرره موادو برخلاف چې اساساً په متعارف ډول د مړينې د رامنځته كولو صلاحيت ونه لري. كه چېرې د قتل نيت له مرتكب سره موجود وي، په داسې حال كې چې كارول شوې ماد پر مجني عليه "سمي" ځانګړتيا ونه لري، نو د جرم د ارتكاب استحالې او د وسيلې د نا وژونكي خاصيت درلودلو (موادو) ته په كتو، دا حالت په قتل پيل نه ګڼل كېږي "[2] ځكه چې مضرره ماده له لومړيو څخه وژونكی خاصيت نه دی درلودلی.

[1] په دې اړه د زياتې پوهاوی لپاره رجوع وكړئ د : جندي، عبدالملك، الموسوعة الجنائية ، جزء ٥ ص: ٧٥١ ته.

[2] هماغه سرچينه، ص: ١٤٧.

دویم مطلب: د نا وژونکی خاصیت:

قانون جوړوونکي د جزا کود په ۵۸۲مه ماده کې د ضررناکې مادې نا وژونکی خاصیت تصریح کړی نه دی، ځکه چې په هغه صورت کې چې مضرره ماده وژونکی خاصیت ولري، لکه څرنګه چې پورته ذکر شول، د جزا کود د ۵۴۷مې مادې د ۱ فقرې د ۲ بند په حکم کې شاملېږي.

(۱۷) اوولسم فعالیت

انتقادي فکر یا نیوکه:

هغه ستونزې چې په دې مورد کې رامنځته کېدلای شي، دا دي چې که چېرې ورکړل شوې ماده هم د مادي د استعمال د کمیت له نظره او هم د هغه د خاصیت له نظره "نا وژوونکی" وي. خو په ناخبره توګه په مړینه تمام شي، په دې مورد کې حکم د جزا کود په شپږم فصل کې پېشبیني شوی نه دی.

د (۱۷) اوولسم فعالیت احتمالي ځواب:

شاید یوازې داسې د حل لاره چې وکولای شي دې مورد ته وړاندې شي، د جزا کود په ۵۵۴مه ماده کې درج شوی عبارت **"یا له عمد پرته د قتل سبب وګرځي"** دی. البته د نوموړې حل لارې په صورت کې لار حل کېدونکې ده چې د خطاء قتل وقوع د خطا قتل له مواردو **(اهمال، غفلت، بې احتیاطی، د قوانینو او مقرراتو له نه مراعات)** پرته په غیر عمدي توګه په نظر کې ونیول شي.

په همدې دلیل ده چې د **"مضرره موادو ورکړه"** په جرم انګارۍ کې د نورو هېوادونو جزایي قوانینو حالتونو پېشبیني کړي او هغه ته یې حکمونه په پام کې نیولي دي څو ټولو مواردو ته شامل شي چې په هغه کې د مضرره موادو ورکړه د ورکړل شوې مادې اندازې او یا طبیعت ته په کتو، وژونکې ځانګړتیا ونه لري.[۱]

[۱] د لا زیاتې پوهاوي لپاره، رجوع وکړئ د احمد بک امین، ص ۳٤۹ و ګارسون ماده ۳۰۱ - ٤۹ و ماده ۲۳٦ قانون جزای مصر ته.

دریم مطلب: د نا وژوونکي ضررناکو موادو د ورکړې څرنګوالی:

قانون جوړوونکي مجني علیه ته د ضررناکو موادو ورکولو لپاره د ارتکاب مشخص څرنګوالی او طریقه مشخص کړې نه ده او په همدې دلیل عام تعبیر (د ضررناکو مواد ورکول) کارول شوی دی چې هر ډول حالت په کې شاملېدلای شي. نو د مضرره موادو له ورکولو څخه منظور "هر هغه ډول فعل دی چې مرتکب د هغه له لارې وکولای شي د مضرره موادو او د مجني علیه د بدن ترمنځ پیوند رامنځته کړي"[1]. لکه د خولې له لارې پرې خوړول، په خوړو کې یې ګډول او بیا پر مجني علیهد هغه خوړل، او یا "د مجني علیه په لاسرسي کې او تصرف لاندې په عمدي توګه د یوې مضره مادې اېښودل لکه په لوښي کې د بدن سلامتیا ته د ضرر لرونکي ښباک ورکول د هغه ښباک پر ځای چې په معمول ډول شخص له هغه څخه ګټه پورته کوي"[2].

دویم مبحث: د ضرب او جرح د جرم او مضرره موادو د ورکولو ارکان:

لکه څرنګه چې پورته د ضرب او جرح د پېښېدو څرنګوالی وڅېړل شو، ضرب او جرح د نورو جرمونو په څېر د مادي او معنوي عنصر تحقق ته اړتیا لري چې په ادامه کې د ضرب یا جرح جرم د مادي او معنوي عنصر تشریح کوو.

لومړۍ وینا: مادي عنصر:

د انسان پر جسمي تمامیت د پورته اعمالو تحقق چې د دې څېرکي د لومړي مبحث په دویمه او دریمه ویناوو کې مو ترې یادونه وکړه، د ضرب او جرح مادي عنصر تشکېلوي. په دې معنی چې د ضرب او جرم اعمال او یا د مضرره موادو ورکول باید د مرتکب له لورې د مجني علیه پر بدن واقع شي. نو په خپله وهل او په خپله ځان ټپي کول د مجازاتو وړ نه دي. د مادي عنصر له نظره شرط ده چې ضرب او جرح پر ژوندي انسان واقع شي. نو د مړ شوي شخص پر بدن د ضرب او جرح پېښېدل د ضرب او جرح په حکم

[1] هماغه سرچینه، ص ١٤٧

[2] جندي، عبدالملك، الموسوعة الجنائیة ، الجزء الخامس ص ٧٥٨

کې نه شي شامليدلای او که چيرې څوک پر مړ بدن ضرب او جرح وارد کړي او يا د مړ شوي شخص په خوله کې ضرر لرونکي مواد ور واچوي، نو "مړي ته په بې حرمتۍ"[1] مرتکب شوی دی. د ضرب او جرح د ارتکاب طريقه په معمول ډول د مادي فعل په صورت سره ده چې پر بدن واردېږي او په ځينو مواردو کې ښايي د فعل د ترک (امتناع) په صورت سره هم په هغو مواردو کې چې په قانون کې پيشبيني شوي دي، تحقق ومومي[2].

دويمه وينا: معنوي عنصر:

هغه څه ته په کتو چې قانون قانون د غير عمدي ضرب او جرح ارتکاب په جلا ډول يوازې د نغدي جزا مستوجب ګڼلی دی[3] "که چيرې مرتکب د ضرب يا جرح مجرمانه قصد ولري، په داسې ډول چې په آزادې ارادې سره د ضرب او جرح فعل د ژوندي انسان پر بدن وارد کړي او پر بند د صدمې موجب يا د هغه په روغتيا کې په اختلال تماميږي، مرتکب د ضرب او جرح جرم د مجرمانه قصد درلودونکی پيژندل کيږي ". يا په بل عبارت، د ضرب او جرح مجرمانه قصد په هغه صورت کې تحقق مومي چې مرتکب د ضرب يا جرح فعل په ارادې او علم سره ترسره کړي"[4]. په دې منظور که چيرې مرتکب د ضرب يا جرح فعل چې کولای شي د مجني عليه پر جسماني او صحي تماميت صدمه وارده او هغه ته زيان او درد وارد کړي، ترسره کړي، په دې صورت کې معنوي عنصر تحقق موندلی دی. نو "هغه ضرب يا جرح چې د مرتکب د ارادې او علم څخه را ولاړ شوی نه وي او د اهمال، بې احتياطۍ او نه مهارت (جرمي خطا) له امله د خطا په پايله کې واقع شي، غير عمدي پيژندل کيږي.

---

[1] - د جزا کود ۶۹۴ مې مادې ته رجوع وکړئ.

[2] - په دې اړه د جزا کود د ۶۳۴ مې مادې ۲ فقرې ته رجوع وکړئ.

[3] - د جزا کود ۵۸۰مه ماده: " هغه شخص چې له اهمال، بې احتياطۍ يا نه مهارت څخه د را پيدا شوې خطاء له امله بل يو مضروب يا مجروح کړي، له پنځه زرو څخه تر شلو زرو افغانيو پورې په نغدي جزا محکوميږي ".

[4] جندي، عبدالملك، الموسوعة الجنائية ، الجزء الخامس، ص: ٧٨٤ او همدارنګه د جزا کود ۴۸مې مادې ته رجوع وکړئ.

الف- د جرم په تحقق کې په شخص او شخصيت کې د اشتباه نا اغېزمنتوب:

"د دې جرم په رامنځته کېدو کې انگېزه اغېزه نه لري، ځکه چې په شخص کې اشتباه او د مجني عليه په شخصيت کې اشتباه ته د دې جرمونو په پېښېدو کې اعتبار نه ورکول کېږي"[١] . او د مجازاتو مانع نه دي.

ب – د جرم په تحقق کې د مجني عليه د رضايت نا اغېزمنتوب:

د جزا کود د ۱۱۹ مې مادې په خلاف مواردو کې د مجني عليه رضايت د دې مانع دی چې د جرح پېښېدل جرم پېژندل شوی دی. په دې معنی که چېرې شخص د جزا کود د ۱۱۹ مې مادې د ۱ – ۲ بندونو خلاف مواردو، " د ورزشي لوبو په اجراء" او "د جراحي عملياتو په اجراء" او نورو ضروري طبي اقداماتو کې د مجني عليه پر بند ضرب يا جرح وارد شي، سربېره پردې چې مجني عليه رضايت ښودلی وي، د ضرب يا جرح واردول جرم پېژندل شوی او مرتکب يې مجازات کېږي.

ج – د مرتکب د قصد د معين يا غير معين والي نا اغېزمنتوب:

د ضرب يا جرح مرتکب د خپل غير معين قصد لپاره مسؤل دی. نو که چېرې "شخص د خلکو پر ډله ډبره وغورځوي او د دوی له ډلې يوه سره اصبت وکړي، د عمدي ضرب يا جرح مرتکب پېژندل کېږي"[٢].

---

[١] - سرور، أحمد فتحي، الوسيط في قانون العقوبات، القسم الخاص، الكتاب الثاني، ص: ١٥١.

[٢] - جندي، عبدالملك، الموسوعة الجنائية،، الجزء الخامس، ص: ٧٨٦ ، به نقل از احمد بک امين، ص: ٣٤٨ و جارسون، ص: ٦٨.

درېیم مبحث: د ضرب یا جرح او د مضرره موادو د ورکړې جرمونو ډولونه:

قانون جوړوونکي د ضرب یا جرح او د ضررناکو موادو ورکول ترمنځ د خفت او شدت له پلوه توپیر کړی دی داسې چې لومړی ضرب یا جرح د شدت د درجې له پلوه جنحه ګڼلی دی او بیا په هغو حالتونو کې چې د صدمو واردول په درنو پایلو تمام شي، دا مورد یې جنایت ګڼلی دی. د ضررناکو او نا وژونکو موادو په ورکړه کې هم دا وېشنه شتون لري چې له جرم څخه د ترلاسه شوو پایلو له خفت او شدت سره سم قانون جوړوونکي د مرتکب جرمي عمل په هغه صورت کې چې جرمي پایله خفیفه وي، جنحه ګڼلې ده او که چېرې پایله درنه او جدي شي، نو له شدت سره سم جنایت پېژندل شوی دی.

له پورته ذکر شوې تقسیم بندۍ سره متناسب، قانون جوړوونکي د مجرمانه فعل او د صدمې د ډول حصول ته په کتو د مجازاتو اندازه ټاکلې ده چې هر یو یې په لاندې ډول بیانوو.

لومړی وینا: ساده ضرب یا جرح:

ضرب یا جرح په هغه صورت کې ساده ګڼل کېږي چې یوازې له کار څخه په ناتوانۍ تمام شي.

له کار څخه له ناتوانۍ منظور "د هغو ورځنیو او عادي بدني کارونو له اجرا کولو څخه د مجني علیه ناتواني ده چې د هغه په ژوند پورې اړه لري لکه لاس ته حرکت ورکول او په لار تلل"[1]؛ او "د هغو غیر عادي کارونو په اجرا کولو کې ناتوانۍ ته اعتبار نه ورکول کېږي چې مجني علیه د ضرب او جرح له واردېدو څخه وړاندې په هغه مشغول وو لکه د زیات وزن اوچتول او یا یو درووند وزرش کول"[2]. په ځینو حقوقي نظامونو کې د ساده ضرب یا جرح د تحقق لپاره "د هغه پېښېدل یې کافي ګڼلي دي ولو که د مجني علیه په بدن کې له ضرب او جرح څخه کوم اثر پاتې نه وي"[3]، چې د ساده ضرب او جرح دا مفهوم د جزا کود په ۵۷۷مه ماده کې د ضرب او جرح پېشبیني شوو مواردو ته نږدې دی او د هغه قیودو له نظره چې

---

[1] - سرور، احمد فتحي، الوسیط في قانون العقوبات، القسم الخاص الکتاب الثاني، ص: ١٥٦.

[2] هماغه سرچینه، ص: ١٥٧.

[3] محکمه نقض، شماره ١٩ برج دسامبر سال ١٩٣٢ ، مجموعة القواعد، ج ٢ ص: ٨١٣ . سرور ، احمد فتحي، الوسیط في قانون العقوبات، الکتاب الثاني، ص: ١٥٥.

قانون جوړوونکي د هغه د پېښېدو لپاره شرط ګڼلی دی (ضرب یا جرح د غړي د معلولیت او له کاره لوېدلو سبب نه شي او له کار څخه د ناتوانۍ سبب شي) او هم د هغو مجازاتو د اندازې له نظره چې قانون جوړوونکي مرتکب ته ټاکلي دي دي، کولای شي چې دا مورد له جزا کود سره سم د "ساده ضرب یا جرح" له مواردو څخه وګڼي.

دویمه وینا: د ساده ضرب یا جرح مجازات:

د ساده ضرب یا جرح د رامنځته کېدو په صورت کې د جزا کود له ۵۷۷مې مادې سره سم مرتکب په ترتیب سره په لاندې توګه مجازات کېږي: "

١- په هغه صورت کې چې له کاره څخه تر یوې اونۍ (هفتې) پورې په ناتوانۍ تمام شي، له پنځو زرو څخه تر پنځلسو زرو پورې په نغدي جزا.
٢- په هغه صورت کې چې له یوې اونۍ څخه زیات تر یوې میاشتې پورې له کاره څخه په ناتوانۍ تمام شي له پنځلسو زرو څخه تر دېرشو زرو افغانیو پورې په نغدي جزا.
٣- په هغه صورت کې چې له یوې میاشتې څخه زیات تر دریو میاشتو پورې له کاره څخه په ناتوانۍ تمام شي، په قصیر حبس.
٤- په هغه صورت کې چې له دریو میاشتو څخه د زیاتې مودې لپاره له کاره څخه په ناتوانۍ تمام شي، تر دوو کلونو پورې په متوسط حبس".

درېیمه وینا: ستر ضرب یا جرح:

ستر ضرب یا جرح د انسان پر جسماني تمامیت د هغو صدمو له واردولو څخه عبارت دی چې د مجني علیه د غړي په معلولیت، له کاره په لوېدلو او یا له حواسو څخه د یوه په دایمي توګه په له منځه تللو تمام شي. له جزا کود سره سم د ستر ضرب یا جرح تعریف ته په کتو، لازمه ده چې د پورته تعریف اجزاوې توضیح کړو، ځکه چې قانون جوړوونکي د ستر ضرب او جرح د مواردو په ذکر کولو بسنه نه ده کړې. پرته له دې چې د دې مواردو تعریف ولرو، موږ په دې ځای کې د موضوع د لا روښانتیا لپاره دا موارد توضیح کوو.

الف- دایمي معلولیت: له دایمي معلولیت څخه منظور د بدن له غړو څخه د یوه غړي په دایمي توګه علیل کېدل دي لکه د لاس، پښې قطع کېدل یا د سترګې باسل.

ب- د غړي له کاره لوېدل: د غړي له کاره لوېدل له معلولیت پرته حالت په بر کې نیسي په داسې ډول چې غړی له ظاهري پلوه شتون لري خو له کاره لوېږي او د غړي د منافعو حصول د صدمې په واردېدو سره ودرېږي لکه د لاس د کار ورکول له لاسه ورکول په هغه څه سره چې امکان لري په خپله لاس له ظاهري پلوه سالم دی یا لکه د صدمې د واردېدو په پایله کې د لاس یا پښې د ګوتو حرکت ودرېدل.

ج- له ظاهري حواسو څخه د یوه له منځه تلل: لکه د ضرب یا جرح د واردېدو په پایله کې د لید حس، د بوی حس، د خوند حس، د اورېدو حس او یا د لمس کولو حس له منځه تلل.

د- د عقل زوال: د عقل زوال د تعقل د قوې په له منځه تللو سره تحقق مومي، نو که چېرې ضرب یا جرح د تعقل او تفکر قوې له منځه تللو موجب شي او یا هم د مجني علیه په معتوه کېدلو تمام شي، دې حالت ته د عقل د زوال اطلاق کېږي.

څلورمه وینا: د ستر ضرب یا جرح مجازات:

د هغه ضرب یا جرح د تحقق په صورت کې چې په دایمي معلولیت[١]، د غړي له کاره لوېدلو او یا له حواسو څخه د یوه په له منځه تللو تمام شي، مرتکب په طویل حبس چې له لسو کلونو څخه زیات نه وي، محکومېږي. (د جزا کود د ٥٧٦مې مادې ١ فقره) او که چېرې ضرب یا جرح د مجني علیه د عقل په زوال تمام شي، له لسو څخه په زیات طویل حبس محکومېږي. (د جزا کود د ٥٧٦مې مادې ٢ فقره).

[١] - په هغه صورت کې چې ضرب او جرح په مؤقتي معلولیت تمام شي، د جزا کود د ٥٧٦مې مادې له ٣ فقرې سره سم مرتکب تر دوو کلونو په متوسط حبس محکومېږي.

پنځمه وینا: د ضررناکو او غیر وژوونکي موادو د ورکړې مجازات:

لکه څرنګه چې مو پورته یادونه وکړه،قانون جوړوونکي د ضررناکو او غیر وژونکي موادو د ورکړې پایلې په پام کې نیولو سره د مرتکب د مجازاتو اندازه ټاکلې ده چې د مجرمانه عمل له پایلې سره متناسب د مرتکب مجازات له احوالو سره سم به یا له درې کلونو څخه زیات متوسط حبس او یا به طویل حبس وي (د جزا کود ۵۸۲مه مده). په دې توضیح سره چې قاضي د قانون جوړوونکي له لورې د ټاکل شوې جزا په ټاکلو او انتخاب کې د جرم او جزا د تناسب اصل[1] رعایتوي او دې ته په کتو چې د ضررناکو موادو ورکړه په دایمي معلولیت، له حواسو څخه د یوه په له منځته تللو، د غړي په له منځه تللو یا د هغه په له کاره لوېدلو تمامه شوې وي، له درې کلونو څخه زیات په متوسط حبس یا په طویل حبس سره د تورن د مجازاتو حکم کوي.

(۱۸) اتلسم فعالیت

انتقادي فکر یا نیوکه:

د ضررناکو موادو د ورکړې مرتکب د مجازاتو په موضوع کې یوه نیوکه شتون لري په داسې ډول چې قانون جوړوونکي یوازې د هغه مورد لپاره چې د ضررناکو موادو ورکړه په دایمي معلولیت تمام شي، مجازاتو ټاکلي دي، خو د هغه مورد لپاره چې د ضررناکو موادو ورکړه د مجني علیه په مؤقتي معلولیت تمام شي، د ۵۷۶مې مادې د ۳ فقرې په څېر حکم ورته پېشبیني شوی دی.

د (۱۸) اتلسم فعالیت احتمالي ځواب:

لیدل کېږي چې دا ستونزه له تعدیل پرته بله د حل لاره نه لري. قانون جوړوونکی باید د ۵۷۶مې مادې د ۳ فقرې په څېر په دې اړه هم حکم پېشبیني کړی وای.

[1] - د جرم او جزا د تناسب اصل رعایتول د جزا کود د ۷مې مادې په ۴ فقره او د جزا کود په ۲۰۸مه ماده کې پرې تأکید شوی دی

شپږمه وينا: د ضرب او جرح مشدده احوال او د مشدده (احوالو) کيفيتونه:

د مرتکب مجازات له لاندې پنځو حالتونو څخه د يوه د موجوديت په صورت کې شدت مومي او تورن د ارتکاب شوي جرم د مجازاتو په اکثر حد محکومېږي:

لومړی حالت: له "دمخه اصرار يا ترصد سره يوځای" د جرم د ارتکاب په صورت کې چې دا ځانګړتيا په مرتکب پورې اړه لري.

بايد يادونه وشي چې له دمخه اصرار او ترصد مفهوم په تفصيل سره د قتل په جرم کې بيان شوی دی. په دې حالت کې د مجازاتو د شدت علت، د مجرم خطرناک والی دی، ځکه چې هغه مرتکب چې مجرمانه فکر او تصميم برنامه ريزي کوي او د هغه ترسره کولو لپاره قاطع تصميم نيسي او دا تصميم اجرا کوي، د هغه مرتکب په پرتله چې په ناڅاپي توګه او د نفسي هيجان پر بنسټ ضرب او جرح ترسره کوي، خطرناک دی.

دويم حالت: د مرتکب د ځانګړتيا او له مجني عليه سره د هغه د اړيکې په سبب تشديد "يعنې مجني عليه له اصولو، فروع، ښوونکي، زده کوونکي، ښځې او خاوند، تر ملاتړ او سرپرستی لاندې شخص وي" له مجني عليه سره د مرتکب اړيکه او د دوی ترمنځ نسبت د تشديد علت ګڼل شوی دی. په دې حالت کې تشديد لامل، د مرتکب او مجني عليه ترمنځ نسبت او همدارنګه د مجني عليه حالت ته ارزښت ورکول دي ځکه چې مرتکب هغه تسلط ته په کتو چې پر مجني عليه يې لري، کېدلای شي چې په آسانۍ سره د ضرب او جرح مرتکب شي.

دريم حالت: د مجني عليه د ځانګړتيا په اعتبار تشديد "د مجني عليه جسمي کمزورتيا" د مجني عليه جسمي کمزورتيا ته په کتو د جرم د ارتکاب سهولت په دې حالت کې د مجازاتو تشديد لپاره توجيه کېدلای شي ځکه چې هر څومره چې د جرم د ارتکاب هدف کمزوری وي، په هماغه اندازه مرتکب د جرم هدف ته په سهولت سره لاسرسی پيدا کوي.

څلورم حالت: د مرتکبینو د تعدد په اعتبار تشدید "ضرب او جرح له یوه څخه د زیاتو کسانو په واسطه صورت ونیسي" لکه مخکینی حالت، په هغه وخت کې د ضرب او یا جرح ارتکاب چې د مرتکبینو شمېر له یوه نفر څخه زیات وي، ساده کېږي او د مجني علیه لخوا له هیڅ ډول مقاومت پرته د هغه پر جسماني تمامیت ضرب او جرح ترسره کېږي. د تشدید له دې حالت څخه منظور دا نه دی چې ټول د ضرب او جرح د فاعل په تګه عمل وکړي، بلکه په ډلیزه تګه د هغوی ونډه که د "شرکت" او یا "معاونت" په شکل وي، بسنه کوي.

پنځم حالت: د جرم د ارتکاب د ټاکلې وسیلې (وسلې) په اعتبار تشدید. "که چېرې ضرب یا جرح له وسلې څخه په استفادې صورت ونیسي" نو ضرب او جرح امکان لري د هرې وسیلې په کارولو سره صورت ونیسي او که چېرې ضرب یا جرح له وسلې څخه په استفدې صورت موندلی وي، د مجرم د خطرناک والي پر حالت دلالت کوي او پر مجني علیه د زیات زیان رسولو احتمال لري. له همدې امله، ضارب او جارح د درنو مجازاتو مستحق پېژندل شوي دي.

(۱۹) نولسم فعالیت

مباحثوي پوښتنه:

قانون د ضرب او جرح په شدت کې یوازې د "وسلې" وسیله د مشدده حالت په توګه ذکر کړې ده، په داسې حال کې چې په وسله کې نور اوزار او وسایل لکه په امسا سره د ضرب او جرح واردول او نور موارد نه شاملېږي. ګویا دا چې د قانون جوړوونکي په نظر د ضرب یا جرح په نورو آلاتو سره د ضرب او جرح واردول مشدده حالت نه دی ګرځېدلی. په داسې حال کې چې دا مورد د ۱۳۵۵ کال د جزا قانون په ۴۱۰مه ماده کې په دې متن سره تصریح شوی وؤ "که چېرې په پورته مادو کې درج شوی ضرب یا جرح

له یوه شخه د زیاتو کسانو له لورې یا د وسلې "یا نورو آلاتو" په استعمال سره ضرب او جرح صورت ونیسي، مرتکب د پېشبیني شوې جزا په اکثر حد محکومېږي" [1]

د (١٩) نولسم فعالیت احتمالي ځواب:

لیدل کېږي چې قانون جوړوونکی په دې عقیده دی چې د ضرب یا جرح جرم له وسیلې پرته امکان نه لري. نو له وسلې پرته د نورو وسایلو کارول مشدده حالت نه رامنځته کوي.

له ستونزو شخه یوه بله ښایي د وسلې د ډول مطرح کېدل وي. ځکه چې وسله هغه وسیله ده چې په هغې سره جنګ او قتال صورت نیسي او په دې کې ګرمه وسیله لکه ټوپک، توپنکچه او داسې نور او په سړه وسله کې لکه توره، چاړه، نېزه او داسې نور شامل دي. لیدل کېږي چې په دې ځای کې له وسلې شخه منظور ګرمه وسله او سړه وسله دواړه دي، ځکه چې فرض پر دې دی چې که چېرې له ګرمې وسلې شخه منظور وي، نو باید د (ناریه) قید ورسره اضافه شوی وی. همدارنګه په عرف کې د وسلې په مفهوم کې هم ګرمه او سړه وسله (ناریه او جارحه) شامل دي.

شپږم حالت: د بلې جنحې یا جنایت د ارتکاب په منظور ضرب یا جرح (د جزا کود ٥٧٩مه ماده)، که چېرې له وارد شوي ضرب یا جرح شخه هدف د بل جرم ارتکاب وي، په دې صورت کې مرتکب د ارتکابي جرم (د اصلي هدف مورد) د مجازاتو سربېره په دې فصل کې درج د ضرب او جرح په مجازاتو هم محکومېږي.

اوومه وینا: غیر عمدي ضرب او جرح:

قانون د ضرب او جرح د صدمې په واردولو کې او همدارنګه د غیر وژونکي ضررناکو موادو په ورکړه کې له دې مجرمانه اعمالو شخه د هر یو پېښېدل د جزا کود په (٥٧٦ او ٥٨٢) مادو کې په "عمدي" توګه

[1] - نور هېوادونه هم کشور های دیگری نیز در باب تشدید ضرب و جرح به به سبب به کارگیری سلاح یا آلات دیگر، وضع مندرج در ماده ٤١٠ قانون جزای ١٣٥٥ را دارند. جهت آگاهی بیشتر در این مورد رجوع کنید به ماده ٢٤٢ قانون رقم ٥٩ سال ١٩٧٧ المعدلة بقانون رقم ٢٩ لسنه ١٩٨٨ مصر. و ماده ٤١٣ قانون جزای سال ١٩٦٩ عراق.

پېشبیني شوي دي او دا مورد د دې ښودونکی دی چې که چېرې د ضرب او جرح او د مضرره موادو د ورکړې مجرمانه احمال په " غیر عمدي" توګه او د خطا پر بنسټ د مرتکب په واسطه ترسره شي، ضرب او جرح او د غیر وژوونکي مضرره موادو ورکړه "خطا" ګڼل شوې او د جزا کود له ۴۵ او ۵۸۰ مادو سره سم د غیر عمدي ضرب او جرح مرتکب به په نغدي جزا چې له پنځو زرو افغانیو څخه لږه او له شلو زرو افغانیو څخه زیاته نه وي، محکوم شي. څکه چې په عمدي صورت کې د ضرب او جرح پېښېدل چې د فاعل د ارادې او اختیار او قصد محصول دی، سره له دې چې وپوهېږي چې دا عمل د قانون لخوا ممنوع اعلان شوی دی او همدارنګه په دې وپوهېږي چې د هغه فعل پر مجني علیه د شدیدې یا خفیفې صدمې د وارډېدو موجب ګرځي"[1]. پرته له دې، د ضرب او جرح واردول به له خطا باب څخه وي او دا یوازې هغه رکن دی چې د عمدي ضرب او جرح او همدارنګه د ضررناکو موادو ورکول له غیر عمدي سره توپیروي.

اتمه وینا: پر قانون نیوکه:

که څه هم د جزا کود هغه قانون دی چې په تازه توګه د اجرا وړ ګڼل شوی او د ضرب او جرح په باب کې قانون جوړونکي تعبیرات رامنځته کړي، ولې سره لدې هم د هغه په تدوین کې اشتباه ګانې رامنځته شوي دي چې ځینې یې په لاندې ډول ذکر کوو:

لومړی - د جزا کود د ۵۷٦مې مادې عنوان له محتوی سره مطابقت نه لري، څکه چې قانون جوړوونکي په عنوان کې " د غړي قطع کېدل" یا "د غړي نقصان" څخه یادونه کړې ده او په محتوا کې اصلاً د غړي د قطع کېدو او نقصان په اړه هیڅ خبره نشته. او په نوموړې ماده کې د بدن له غړو څخه د یوه غړي د معلولیت او د هغه له کاره لوېدلو له مواردو سره د بدن له غړو څخه د یوه غړي د قطع کېدو او نقصان تعبیر نه شي کېدلای.

دویمه - د جرح په تعریف کې قانون جوړوونکي ماتېدنه د نسج له قطع کېدو او خارجي خونریزۍ سره یوځای پېشبیني کړې ده، په داسې حال کې چې ماتېدنه ښایي د بدن د نسجونو له قطع کېدو سره یوځای

[1] - جندی، عبدالملک، الموسوعه الحنائیه، الجزء الخامس، ص ۵۸۳.

نه وي. لکه څرنګه چې د تعریف خلاف، له خارجي خونریزۍ پرته ماتېدنه هم امکان لري. نو قانون جوړوونکي له جرح پرته ماتېدنه متروکه پرېښې ده.

درېیمه – قانون جوړوونکي د ضرب او جرح له مواردو څخه یو مورد د "د بدن له غړو څخه د یوه غړي له منځه تلل" تصریح کړی دی په هغه صورت کې چې د بدن د غړو له اجزاوۋ څخه یو جزء له کاره ولوېږي، نو آیا د نوموړې مادې په حکم کې به شامل وي؟

څلورمه- قانون جوړوونکي د ضرب یا جرح د واردولو په پایله کې د "د غړي له کاره لوېدلو" تعبیر ذکر کړی دی، نو په بشپړ ډول د غړي له کاره لوېدلو پرته د غړو د منفعت د تقلیل په صورت کې په دې حکم کې به شامل شي؟

د پنځم څپرکي پایلیزه:

په دې څپرکي کې، چې له ضرب یا جرح او د هغه له مجازاتو څخه بحث کوي؛ د جسمي تمامیت مفهوم، د ضرب او جرح تعریف، د ضررناکو او غیر وژونکو موادو ورکړې، د ضرب یا جرح متشکله عناصرو او د مضره یا غیر وژونکي موادو ورکړې او د مشدده احوالو په یادونې سره د هغو د مجازاتو په څېر موضوعات وڅېړل شول او په پایله کې مشخصه شوه چې د انسان له جسماني سلامتیا څخه منظور په عادي او داسې ډول د حیاتي فعالیتونو په اجرا کولو کې د بدن د سلامتیا استمرار دی چې په خپله بدن لکه څرنګه چې دی د بدني زیان رسونې څخه په امن کې پاتې شي". همدارنګه ضرب "په یوې خارجي وسیلې سره پر بدن باندې د فشار رامنځته کولو څخه عبارت دی په داسې ډول چې د بدن د نسجونو غوڅېدو باعث نه شي. خو جرح "د مجني علیه پر بدن د فشار او صدمې له واردولو څخه عبارت دی په داسې ډول چې د هغه د بدن د نسجونو په شکېدلو تمام شي او په دې برخه کې د جرح سطحي والی او ژوروالی او یا داخلي او خارجي خونریزي توپیر نه لري".

قانون "د غیر وژونکو مضره موادو ورکول" د ضرب او جرح په حکم کې ګڼلي دي. ضررناک مواد روغتیا ته د ضرر پېښوونکو موادو څخه عبارت دي او په ورته حال کې غیر وژونکي دي چې د مجني علیه د

دايمي معلولیت رامنځته کېدو یا د غړي له کاره لوېدلو او یا له حواسو څخه د یوه له منځه تللو موجب گرځي او په یو ډول د شخص په روغتیا یا په هغو دندو کې چې د هغه بدن یې ترسره کوي، اختلال رامنځته کوي.

د انسان پر جسماني تمامیت د ضرب یا جرح او د مضره موادو د ورکړې عمل رامنځته کېدل د ضرب او جرح مادي عنصر تشکیلوي. په دې معنی چې د ضرب او جرح او یا د مضره موادو د ورکړې اعمال باید د مرتکب لخوا د مجني علیه پر بدن واقع شي. نو په خپله خپل ځان وهل او په خپله ځان مجروح کول د مجازاتو وړ نه دي. د مادي عنصر له نظره شرط ده چې ضرب او جرح پر ژوندي انسان واقع شي. د ضرب او جرح د ارتکاب طریقه له معمول سره سم د مادي فعل په صورت سره دی چې پر بدن واردېږي او په ځینو مواردو کې ښایي د فعل د ترک (امتناع) په صورت هم په هغو مواردو کې چې په قانون کې پېشبیني شوي دي، تحقق ومومي.

د ضرب او جرح مجرمانه قصد په هغه صورت کې رامنځته کېږي چې مرتکب د ضرب یا جر فعل په ارادې او علم سره ترسره کړي. نو هغه ضرب یا جرح د مرتکب له ارادې او علم څخه را ولاړه نه شي او له اهمال، بې احتیاطۍ او یا د نه مهارت (جرمي خطاء) له امله د خطاء په پایله کې واقع شي، غیر عمدي پېژندل کېږي.

قانون جوړوونکي د ضرب یا جرح او د ضررناکو موادو د ورکړې ترمنځ د خفت او شدت له نظره توپیر ایښی دی داسې چې لومړی ضرب یا جرح د شدت د درجې له پلوه جنحه گڼلې ده او بیا په هغو حالتونو کې چې د صدمو واردول په درنې پایلې تمام شي، نو دا مورد جنایت گڼل شوی دی. د ضررناکو او غیر وژونکي موادو په ورکړه کې هم دا تقسیم بندي شتون لري چې له جرم څخه د ترلاسه شوې پایلې د خفت او شدت سره سم قانون جوړوونکي د مرتکب جرمي عمل په هغه صورت کې چې جرمي پایله خفیفه وي، جنحه گڼل شوېاو که چېرې پایله درنه شي نو له شدت سره سم جنایت پېژندل شوی دی. له پورته ذکر شوې تقسیم بندۍ سره په تناسب، قانون جوړوونکي د مجرمانه فعل محصول او د صدمې ډول ته په کتو د مجازاتو اندازه ټاکلې ده.

اخځليکونه:

١. أحمد امين بك، شرح قانون العقوبات الأهلي، الطبعة الثالثة ، الدار العربية للموسوعات، بيروت١٩٨٢ .
٢. أحمد بن فارس زكريا، أبو الحسين ابن فارس، - معجم مقاييس اللغة- تحقيق: عبد السلام محمد هارون، مطبعة مصطفى البابي الحلبي وأولاده، الطبعة الثانية: ١٣٨٩ هـ.
٣. أحمد بن محمد المقري، الفيومي، أبو العباس - المصباح المنير في غريب الشرح الكبير للرافعي - تحقيق: عبدالعظيم الشناوي، دار المعارف، القاهرة:١٩٨٧م.
٤. أحمد فتحي سرور ، الوسيط في قانون العقوبات -القسم الخاص-، دار النهضة، الطبعة الرابعة،١٩٩١م، القاهرة.
٥. ايرج گلدوزيان ، بايسته هاى حقوق جزاى اختصاصى، انتشارات ميزان، سال:١٣٩٢ .
٦. جمال الدين محمد بن منظور الأفريقي أبو الفضل المصري، ابن منظور - لسان العرب- دار إحياء التراث العربي و مؤسسة تاريخ العربي، الطبعة الثالثة:١٤١٩ هـ.
٧. جندى عبدالملك بك، الموسوعة الجنائية، دار إحياء التراث العربي، الطبعة الأولى،١٩٧٦ .
٨. حسن عميد، فرهنگ فارسى عميد، دو جلدى انتشارات امير كبير، تهران، جلد دوم، سال ١٣٩١ خورشيدى.
٩. حسين آقايى نيا، جنت مكان، حقوق جزاى اختصاصى، جرايم عليه اشخاص چاپ دوم، انتشارات جنگل، سال ١٣٩١ .
١٠. الحسين بن محمد أبو القاسم المعروف بالراغب الأصفهانى، المفردات في غريب القرآن، تحقق : صفوان عدنان الداودي، الناشر :دار القلم، الدار الشامية - دمشق بيروت الطبعة :الأولى - ١٤١٢ هـ.
١١. دادمحمد نذير، حقوق جزاى اختصاصى اسلام، ***ناشر: انتشارات حامد رسالت.***
١٢. رشيد عالي الكيلاني، نظريات عامة في الحقوق الجزائية، بغداد، مطبعة الأهالي، الطبعة الثانية، ١٩٣٣.

١٣. ژان پرادل، حقوق کیفری تطبیقی- جرایم علیه اشخاص- مترجم: مجید ادیب، انتشارات میزان، چاپ اول، سال:١٣٨٦.
١٤. سعدي أبو حبيب، *القاموس الفقهي*، الناشر: دار الفكر. دمشق - سورية الطبعة: الثانية ١٤٠٨ هـ ١٩٨٨ م.
١٥. عباس زراعت، حقوق جزای اختصاصی تطبیقی- جرایم عیه اشخاص- چاپ اول، ناشر: ققنوس، ١٣٨٥.
١٦. عباس نعيم عبد الجليل، الطبيعة القانونية للموت الدماغي في القانون العراقي (دراسة مقارنة بالقانونين المصري و الأمريكي)، بحث مقدم في جامعة البصرة، العراق.
١٧. عبد الستار، الجميلي، جرائم الدم- جريمة القتل العمدية- الطبعةالثانية، مطبعة دار السلام، بغداد،١٩٧٣.
١٨. عبد القادر عوده ، التشريع الجنائي الإسلامي مقارناً بالقانون الوضعي- مؤسسة الرسالة، بيروت ، الطبعة السادسة: ١٤٠٥ هـ.
١٩. عبدالقادر عوده ، بررسی تطبیقی حقوق جزای اسلامی و قوانین عرفی -جرایم علیه تمامیت جسمانی اشخاص- ، ژباړونکی: دکتر حسن فرهودی نیا، شرکت بین المللی پژوهش و نشر یادآوران، تهران، ١٣٨٩.
٢٠. عصام أحمد محمد، النظرية العامة للحق في سلامة الجسم، الناشر: دار الفكر الجامعي، الطبعة الأولى: ٢٠١٠.
٢١. علاء الدين أبوبكر بن مسعود الملقب بملك العلماء الكاساني - بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع- الناشر: دار الكتاب العربي، بيروت ، الطبعة الثانية١٤٠٢هـ.
٢٢. فیروز محمودی ، رهنمود ماکس پلانک برای حقوق جزای اختصاصی افغانستان، ناشر:انستیتوت ماکس پلانک، کابل افغانستان، سال:١٣٩٠.
٢٣. کلارکسون کریستوفر ، تحلیل مبانی حقوق جزای عمومی، ترجمه حسین میر محمد صادقی، انتشارات جنگل، سال ١٣٩٠.
٢٤. د جزا کود، د ١٣٩٦ کال د غویي په ٢٥مه نېټه په ١٢٦٠ ګڼه رسمي جریده کې خپور شوی.

٢٥. لويس شمعان، الطب العدلي التطبيقي، مطبعة الإرشاد، بغداد، ١٩٧١.
٢٦. ماهرعبد شويش الدرة ، شرح قانون العقوبات- القسم الخاص-، الطبعة الثانية، المكتبة القانونية، بغداد، شارع المتنبي.
٢٧. محمد أمين بن عمر بن عبد العزيز ،ابن عابدين- رد المحتار على الدر المختار شرح تنوير الأبصار (حاشية ابن عابدين)- تحقيق: عادل أحمد عبد الموجود، و علي معوض، الناشر: دار الكتب العلمية، بيروت، لبنان؛ الطبعة الأولى: ١٤١٥ هـ .
٢٨. محمد رواس قلعجي - حامد صادق قنيبي ، *معجم لغة* الفقهاء، الناشر: دار النفائس للطباعة والنشر والتوزيع، الطبعة: الثانية، ١٤٠٨ هـ - ١٩٨٨ م .
٢٩. محمد صدر توحيدخانه ، رهنمود ماكس پلانک برای حقوق جزای عمومی افغانستان، چاپ دوم ١٣٨٧.
٣٠. محمد علی اردبیلی، حقوق جزای عمومی، انتشارات میزان، سال١٣٩٧.
٣١. محمد مهدی توکلی، ، مرگ مغزی از منظر حقوق اسلامی، فصلنامه حقوق پزشکی، سال سوم، شماره نهم، ١٣٨٨.
٣٢. محمود نجيب حسنی، ، شرح قانون العقوبات، القسم الخاص، دار نافع للطباعة و النشر ،١٩٨٧، القاهره.
٣٣. محمود نجيب حسنی، ، شرح قانون العقوبات، القسم العام، دار النهضة العربية ، الطبعة الرابعة، ١٩٧٧، القاهره.
٣٤. ناصر کاتوزيان، حقوق مدنی -ضمان قهری -، چاپ هفتم، ناشر: دانشگاه تهران، سال ١٣٨٦.
٣٥. واين آر، لفيو سببيت و قتل در نظام کيفری ايالات متحده آمريكا، مترجم: حسين آقايی نيا؛ انتشارات ميزان، سال:١٣٩٠.
٣٦. Black’s law Dictionary, Brayan A. Garner, ٧th Edition P ١٢٧٣ Reasonable Person.
٣٧. Steven Laureys, Death, unconsciousness and the brain, (٢٠٠٥) Nature Reviews Neuroscience, Volume ٦, p. ٨٩٩-٩٠٩.